

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
รองอำมาตย์ตรี สุนทร องเกษม จ.ช.,จ.ม.

ณ เมรุ วัดมกุฏกษัตริยาราม พระนคร
วันอังคารที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๒

ขอบพระคุณอย่างสูง

ทุกท่านที่ได้กรุณาให้เกียรติมาในงานพระราชทานเพลิงศพ รองอำมาตย์ตรี สุนทร จงเกษม จ.ช., จ.ม. ในวันนี้ หากมีสิ่งใดขาดตกบกพร่อง หรือไม่เรียบร้อยประการใด ขอได้โปรดประทานอภัยด้วย.

เจ้าภาพ

541

กตญฺญุตา
ความเป็นผู้กตัญญู
เจ้าพระคุณของลูก
สุขที่ไหน ?

ของ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ

(อุฏฐายี)

และ

แสงธรรม

ของ

ก. ศ. ม.

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

รองอำมาตย์ตรี สุนทร จงเกษม จ.ช., จ.ม.

ณ เมรุ วัดมกุฏกษัตริยาราม พระนคร

วันอังคารที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๒

คำนำ

เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพรองอำมาตย์ตรี สุนทร จงเกษม จ.ช., จ.ม. ณ เมรุวัดมกุฎกษัตริยาราม นายประเสริฐ จงเกษม ผู้เป็นบุตรได้มาขอเรื่อง "ความเป็นผู้กตัญญู" เรื่อง "เจ้าพระคุณของลูก" เรื่อง "สุขที่ไหน" ซึ่งข้าพเจ้าเรียบเรียงขึ้นไว้ และคติธรรมต่าง ๆ ในหนังสือ "แสงธรรม" ที่สถานีวิทยุกระจายเสียง ท.ท.ท. ได้นำออกอากาศร่วมกับมูลนิธิส่งเสริมกิจการศาสนาและมนุษยธรรม (ก.ศ.ม.) เป็นประจำ ซึ่งได้รับความนิยมและเกิดประโยชน์เป็นอเนกประการแก่ผู้สนใจทั่วไป เพื่อพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานและเพื่อเป็นธรรมวิชาทานอุทิศส่วนกุศลแด่ท่านบิดาผู้เป็นบุพพการีและปูชนียบุคคลของตน

ข้าพเจ้าเห็นว่า หนังสือนี้จะเป็นประโยชน์ให้เพื่อนร่วมชาติร่วมพระศาสนาได้เกิดความสำนึกรู้ตัวว่า ความเป็นผู้กตัญญูรู้อุปการคุณของท่านที่ได้ทำแล้วแก่ตน แล้วแสดงความเคารพนับถือและสนองพระคุณของท่าน ในเมื่อถึงโอกาสที่ควรสนอง ย่อมเป็นสวัสดิมงคลแก่ตนและจะเป็นประโยชน์ให้ผู้อ่านได้รู้จักที่ของความสุข และช่วยตนเองให้ได้รับความสุขตามปรารถนา เป็นทางให้เกิดความสงบสุขร่มเย็นได้

ผู้มีอุปการคุณสูงสุดของตนก็คือมารดาบิดา หาผู้อื่นเสมอเหมือนได้ยาก โลกคือมวลมนุษย์จะอยู่เย็นเป็นสุขได้ ก็ด้วยเหตุ ๒ ประการ คือ อุปการะ ความเกื้อกูลอุปถัมภ์ให้เป็นสุขและให้พ้นทุกข์ เช่น อุปการะของมารดาบิดาเป็นต้นหนึ่ง ปฏิการะ มีความสำนึกรู้อุปการคุณของท่าน

แล้วเกิดความเคารพนับถือบันดาลให้เกิดขึ้น ผู้รู้อุปการคุณของท่านแล้วมีความเคารพนับถือ ตั้งใจสนองพระคุณเต็มความสามารถย่อมเป็นคนดีที่โลกต้องการปรารถนา สมเด็จพระบรมศาสดาตรัสแก่พระภิกษุทั้งหลายว่า "สปฺปุริโส ภิกฺขเว กตญฺญู โหติ กตเวที จ เกวลา เอสา ภิกฺขเว สปฺปุริสภูมิ ยทิทํ กตญฺญูกตเวทิตา" แปลความว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัตบุรุษ (คือคนดี) ย่อมเป็นผู้กตัญญูด้วย เป็นผู้กตเวทีด้วย ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้กตัญญูและกตเวทีนี้เป็นภูมิธรรมของสัตบุรุษล้วน" ดังนี้

ข้าพเจ้าจึงอนุญาตให้นำไปพิมพ์ได้ และขอกุศลธรรมวิชาทานมัยที่เจ้าภาพได้บำเพ็ญอุทิศแด่ท่านบิดาผู้เป็นบุพพการีและปูชนียบุคคลของตนด้วยความกตัญญูนี้ จงเป็นอุปถัมภกะปัจจัย อำนวยอิฏฐวิบากสมบัติมนุญผลอันเป็นที่เจริญใจ แด่รองอำมาตย์ตรี สุนทร จงเกษม จ.ช., จ.ม. โดยควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพทุกประการ.

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ

วัดมกุฏกษัตริยาราม
วันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๒

คำปรารภ

ในการจัดพิมพ์หนังสือเพื่อเป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ รองอำมาตย์ตรี สุนทร จงเกษม จ.ช., จ.ม. นั้น เจ้าภาพได้รับพระกรุณาอนุญาตจากสมเด็จพระสังฆราชให้จัดพิมพ์เรื่องต่าง ๆ รวม ๔ เรื่อง คือ.–

๑.	ความเป็นผู้กตัญญู	พระนิพนธ์ของสมเด็จพระสังฆราช ฯ
๒.	เจ้าพระคุณของลูก	,, ,,
๓.	สุขที่ไหน	,, ,,
๔.	แสงธรรม	ของมูลนิธิ ก.ศ.ม.

เจ้าภาพรู้สึกซาบซึ้งในพระเมตตาของพระองค์ท่านเป็นอย่างยิ่ง ที่ได้ประทานอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ งานและหนังสือเล่มนี้ได้สำเร็จด้วยดี ก็ด้วยความร่วมมือของท่านพระครูวินัยกรณ์โสภณ ท่านมหาบรรจง กลฺลิโต ท่านมหาบุญทรง ญาณปทีโป วัดมกุฏกษัตริยาราม และ คุณมนูญ ธารานุมาศ จึงขอกราบขอบพระทัยและขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย.

เจ้าภาพ

คำไว้อาลัย

ความวิปโยคโศกสลด ได้เวียนมาถึงอีกครั้งหนึ่ง คือ วันพระราชทานเพลิงศพคุณพ่อ นับแต่วันที่ท่านถึงแก่กรรมเมื่อ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๑ จากวันนั้นจนถึงวันนี้ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๑๒ ทำให้ต้องพบกับความเศร้าและอาลัยอาวรณ์เป็นที่สุดในชีวิตของลูกทุกคน วันถึงแก่กรรมเป็นวันสิ้นชีวิต วันพระราชทานเพลิงศพเป็นวันสิ้นเรือนร่าง จึงจัดว่าเป็นวันเศร้าและวันสูญเสียอันยิ่งใหญ่ของลูกและหลานทุกคน ไม่ว่าใครต้องรักและเคารพบิดามารดาด้วยกันทั้งสิ้น เพราะท่านเป็นผู้ก่อตั้ง เป็นผู้ประกันและเป็นผู้วางรากฐานชีวิตอันดีงามให้แก่ลูกทุกคน เป็นผู้เริ่มกรุยทางให้ไปสู่วิถีชีวิตที่ราบรื่น ทั้งพยายามเสียสละทุ่มเททุกสิ่งทุกอย่างแก่ลูกเพื่อความไพบูลย์พูลสุขตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะอยากเห็นอนาคตอันสดใสของลูกทุกคน และทั้งยังห่วงหน้าพะวงหลัง คอยติดตามถามข่าวอยู่เป็นนิจ

เมื่อคุณพ่อจากลูกหลานไปอย่างไม่มีวันกลับเช่นนี้ ย่อมเป็นธรรมดาของลูกหลานจะต้องประสบกับความเศร้าเสียใจและอาลัยอาวรณ์อย่างสุดซึ้ง ลูกและหลานจึงร่วมใจกันบำเพ็ญกุศล นับแต่วันท่านสิ้นจนถึงวาระนี้ เพื่อร่วมกันบูชาพระคุณอันล้นเกล้า ตามวิสัยของลูกผู้รู้อุปการคุณของท่านผู้มีพระคุณอันยิ่งใหญ่

ในงานพระราชทานเพลิงศพคุณพ่อครั้งนี้ นอกจากพระนิพนธ์ของสมเด็จพระสังฆราช และของ ก.ศ.ม. ยังได้จัดพิมพ์หนังสือบทร้อยกรอง

เรื่อง "โลกหมุน" ของ ช. อิสสรานนท์ อีกเรื่องหนึ่ง เพื่อเป็นธรรมบรรณาการแด่ทุกท่านที่กรุณาให้เกียรติมาร่วมในงานพระราชทานเพลิงศพครั้งนี้ หนังสือเรื่องนี้ ได้บรรยายถึงชาวโลกปัจจุบันให้ท่านได้เห็นจริงเห็นจัง มีหลายรสหลายเรื่องเคล้าระคนปนกันอยู่ หลายฐานะหลายชั้นวรรณะย่อมจะพบกับความไม่จีรังยั่งยืนของชีวิต เพราะผู้เขียนสามารถจะบรรยายให้เห็นภาพพจน์ปรากฏแก่อารมณ์ของท่านผู้อ่านได้เป็นอย่างดี จึงหวังว่า หนังสือเรื่องนี้คงจะเป็นคู่มือคอยปลุกประสาทให้ท่านตื่นจากภวังค์ ด้วยความรู้สึกสนใจและเศร้าใจของแต่ละชีวิตที่จะผ่านไปกับโลกวิทยาศาสตร์ปัจจุบัน ถึงแม้จะเป็นเรื่องสั้น ๆ ก็คงจะอำนวยประโยชน์แก่ท่านได้บ้างตามสมควร และขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงแด่ท่าน ช. อิสสรานนท์ ที่เมตตาอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ขอให้มวลกุศลผลบุญทั้งหลายที่คุณพ่อได้สร้างไว้ และด้วยกุศลเจตนาที่บรรดาลูกหลานและญาติมิตรได้ร่วมกันบำเพ็ญกุศลมาตั้งแต่ต้นจนถึงวาระนี้ จึงขอน้อมอุทิศกัลปนาผลอันบริสุทธิ์ให้แก่คุณพ่อทั้งสิ้น หากท่านสถิต ณ สถานพิมานแมน หรือแดนใด ขอให้กลายเป็นบุญญานุภาพตามสนองท่านโดยควรแก่คติวิสัย ประสบแต่สันติสุขอิฏฐิคุณมนุญผลในสัมปรายภพนั้น ๆ เทอญ.

จาก

ลูกและหลาน

รูปชุดเสือป่า

รองอำมาตย์ตรี สุนทร จงเกษม จ.ช., จ.ม.

ชาตะ : ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๓๕

มตะ : ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๑

ประวัติ

รองอำมาตย์ตรี สุนทร จงเกษม จ.ช., จ.ม.

รองอำมาตย์ตรี สุนทร จงเกษม จ.ช., จ.ม. เป็นบุตรคนที่ ๓ ของ นายจง และ นางท้อ เกิดเมื่อ ๖๗๗/๘ ปีมะโรง ตรงกับวันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๓๕ ที่ตำบลคลองน้อย อำเภอท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร มีพี่น้องด้วยกันอีก ๓ คน คือ

๑. พระครูสังฆบริรักษ์ (เหลี่ง จงเกษม ถึงแก่มรณภาพ)

๒. นางพร สถาวรสมิต

๓. นางสาวพัน จงเกษม (ถึงแก่กรรม)

คุณพ่อได้สมรสกับนางละออ มีบุตรและธิดา ๓ คน คือ

๑. นางสุริยาตร จงเกษม

๒. นายประเสริฐ จงเกษม

๓. นางจิราภา จงเกษม

และสมรสกับนางจันทร์ มีบุตรและธิดา ๖ คน คือ

๑. นายสุภร จงเกษม

๒. นางสายสุรีย์ ว่องวิชัย

๓. นางสาวฉวีวร จงเกษม

๔. นางศรีสง่า พงษ์สยาม (ถึงแก่กรรม)

๕. เด็กชายสายัณห์ จงเกษม (ถึงแก่กรรม)

๖. นายสว่าง จงเกษม

เมื่อเยาว์วัย คุณพ่อได้เข้าศึกษาที่โรงเรียนวัดท้าวเทพากร และที่โรงเรียนวัดราชบุรณะ คุณพ่อเริ่มเข้ารับราชการที่กรมป่าไม้ กระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๑ ต่อมากรมป่าไม้ได้โอนไปสังกัดกระทรวงเกษตร คุณพ่อก็ได้รับราชการอยู่ที่กรมป่าไม้ตลอดมาครั้งสุดท้าย ในตำแหน่งหัวหน้าแผนกวนวิทยา กองค้นคว้าของป่า กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตร และได้ลาออกจากราชการ เมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๔๘๗ เพื่อรับพระราชทานบำนาญ

ในระหว่างที่รับราชการได้รับพระราชทานยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์และเหรียญตามลำดับดังนี้:–

ได้รับพระราชทานยศ

วันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๑ เป็นรองอำมาตย์ตรี

ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และ เหรียญ

วันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๐ ตราเบ็ญจมาภรณ์มงกุฎสยาม
เหรียญจักรพรรดิมาลา

วันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๒ ตราเบ็ญจมาภรณ์ช้างเผือก

วันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๔ ตราจัตุรถาภรณ์มงกุฎไทย

วันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๕ ตราจัตุรถาภรณ์ช้างเผือก

คุณพ่อเป็นผู้ที่มีจิตใจเชื่อมั่นและเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนามาก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙ ได้อุปสมบทที่ วัดกลางอ่างแก้ว จังหวัดสมุทรสาคร ๑ พรรษา ตลอดชีวิตของคุณพ่อได้กระทำแต่ความดีและบำเพ็ญตนเพื่อเป็นประโยชน์ต่อพระศาสนาอยู่เป็นนิจ ได้ทำการอุปสมบทบุตรชาย ๒ คน โดยปกติคุณพ่อจะตื่นนอนแต่เช้าประมาณ ๕ น. และจะสวดมนต์จนถึงเวลาประมาณ ๖ น. เป็นประจำทุกวัน

คุณพ่อเป็นผู้ที่รักความสงบและถือความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ตั้ง ไม่ชอบทำความเดือดร้อนให้แก่บุคคลใด ๆ ถือหลักพระพุทธศาสนาที่ว่า ใครทำดีย่อมได้ดี และอภัยให้แก่บุคคลทุก ๆ คน ดังนั้นตลอดเวลาที่รับราชการจึงเป็นที่รักใคร่ชอบพอและไว้วางใจของผู้บังคับบัญชา และเป็นที่นับถือของผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนญาติมิตรเป็นอันมาก มักจะเรียกคุณพ่อว่า "อาจารย์สุน"

ตามปกติคุณพ่อเป็นผู้ที่มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ไม่ค่อยเจ็บไข้ จนกระทั่งในระยะบั้นปลายของชีวิตได้ป่วยเป็นอัมพาตที่ปากประมาณ ๑๕ ปีเศษ ต่อมาเมื่อประมาณต้นเดือนพฤศจิกายน ๒๕๑๑ คุณพ่อได้ป่วยเป็นไข้หวัดและท้องเดิน มีอาการหายใจไม่ค่อยสะดวก จึงได้นำคุณพ่อเข้าพักรักษาตัวที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ จนถึงวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๑ คุณพ่อก็ได้ถึงแก่กรรมด้วยหัวใจวาย โดยอาการอันสงบ เวลาประมาณ ๐๔.๒๐ น. คำนวณอายุได้ ๗๖ ปี ๕ เดือน

การจากไปของคุณพ่อโดยไม่มีวันกลับนี้ได้ยังความโศกเศร้าเสียใจให้แก่คุณแม่ และลูก ๆ หลาน ๆ ตลอดจนญาติมิตรเป็นอย่างยิ่ง ขออานิสงส์แห่งผลบุญกุศลและความดีที่คุณพ่อได้กระทำไว้เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ รวมทั้งผลบุญกุศลที่คุณแม่และลูก ๆ หลาน ๆ ได้บำเพ็ญอุทิศให้คุณพ่อแล้วทั้งมวล จงเป็นปัจจัยเป็นผลสนองให้คุณพ่อได้สู่สุคติในสัมปรายภพสมดังเจตนาทุกประการ.

บุตรและธิดา

สารบาญ

กตญฺญุตา

ความเป็นผู้กตัญญู

พระนิพนธ์ของ

สมเด็จพระสังฆราช (อุฏฐายี)

โลกคือประชุมชน ตั้งอยู่ได้ โดยอาการราบรื่นเป็นปกติสุข พ้นจากทุกข์ยากล่มจม ด้วยอาศัยเหตุ ๒ ประการ คือ อุปการะความอุดหนุนเกื้อกูลกัน ๑ ปฏิการะความตอบแทนสนองอุปการะของท่าน ๑ เช่น มารดาอุปการะบุตรด้วยการเลี้ยงบำรุงปกครองรักษาให้เจริญเติบโตจนสามารถช่วยตนเองได้แล้ว บุตรสำนึกรู้อุปการคุณของท่าน แล้วแสดงความเคารพนับถือ ไม่ลบหลู่ดูหมิ่น ตั้งใจปฏิบัติตามโอวาทของท่านผู้แนะนำพร่ำสอน ให้เว้นชั่วให้ประพฤติดี ไม่ผ่าผืน ตั้งใจเล่าเรียนศิลปวิทยาเพื่อเป็นคนฉลาดตามประสงค์ของท่าน ทำตนให้เป็นที่เบาใจของท่านในปฐมวัย เมื่อพ้นปฐมวัยไปแล้ว เสร็จการศึกษาศิลปวิทยาแล้ว ตั้งใจประกอบอาชีพที่ชอบ เพื่อตั้งตนให้เจริญด้วยทรัพย์ ยศ เกียรติ ไมตรี

และความสุข ด้วยความขยันหมั่นเพียร แสดงความเป็นคนดีให้ท่านเห็น ให้ท่านเชื่อถือไว้วางใจว่า จักเป็นผู้สามารถปกครองตน ปกครองทรัพย์ และดำรงวงศ์สกุลให้เจริญได้ เมื่อท่านป่วยเจ็บเอาเป็นธุระพยาบาลรักษา เต็มกำลังสามารถ ให้ท่านได้รับการเยียวยาแก้ไขเต็มที่ ไม่บกพร่อง เมื่อท่านแก่เฒ่าเอาเป็นธุระเลี้ยงดูให้เป็นสุข ช่วยทำกิจการแทนท่าน แบ่งเบาภาระให้ท่านเบาแรงเบาใจ จึงจะอยู่เป็นสุขสบายด้วยกันทั้งสองฝ่าย หากบิดามารดาไม่อุปการะเลี้ยงดูและทะนุบำรุงบุตรด้วยเมตตากรุณา ก็ยากที่บุตรจะมีชีวิตรอดมาได้ และยากที่จะเจริญมาได้ หรือหากว่าบุตรจะไม่สำนึกรู้อุปการคุณของบิดามารดา และไม่สนองคุณบิดามารดาเมื่อท่านชราทุพพลภาพ บิดามารดาก็ต้องประสบความอนาถา แร้นแค้น ทุกข์ยาก เพราะขาดผู้เอาเป็นธุระบำรุงเลี้ยง และถ้าบุตรมีอันเป็นเช่นนี้โดยมากแล้ว จักไม่มีใครปรารถนาจะมีบุตร โลกจักตั้งอยู่ไม่ได้ เมื่อไม่มีบุตรเกิดสืบต่อรักษาพันธุ์มนุษย์ไว้ ข้อนี้แสดงให้เห็นว่า อุปการะกับปฏิการะเป็นของคู่กัน และเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งสำหรับโลก ขาดไม่ได้ และมิใช่แต่เพียงบิดามารดากับบุตรเท่านั้น ที่จะต้องทำอุปการะและปฏิการะแก่กัน แม้เป็นคนอื่นแต่มีหน้าที่จะต้องอุดหนุนกันแล้ว เช่นครูอาจารย์กับศิษย์เป็นต้น ซึ่งมีหน้าที่ทำให้เกิดความเกี่ยวข้องกันขึ้น ย่อมมีภาระที่จะต้องอุปการะและปฏิการะแก่กันตามหน้าที่ อุปการะ ได้แก่การทำความดีต่อ ปฏิการะ ได้แก่การสนองดีตอบ เช่น ครูอาจารย์บอกศิลปวิทยาให้ แนะนำสั่งสอนศิษย์ให้รู้จักผิดชอบชั่วดี ควรทำไม่ควรทำเป็นต้น ด้วยเมตตากรุณา ฝ่ายศิษย์สำนึกรู้คุณท่านแสดงความเคารพไหว้กราบ เชื่อฟังคำสั่งสอน เคารพในการศึกษา ปฏิบัติหน้าที่ของศิษย์บริบูรณ์ไม่บกพร่อง

บำรุงท่านให้เป็นสุขตามกำลังสามารถ ครูอาจารย์ก็รักใคร่ เอาใจใส่แนะนำพร่ำสอน ไม่หวงวิชาความรู้ มีเท่าไรถ่ายให้หมดด้วยเมตตากรุณาปรารถนาให้ศิษย์ของตนเจริญความรู้ฉลาดและความสามารถ ศิษย์ก็ยิ่งหยั่งเห็นพระคุณ ก็ยิ่งเคารพนับถือและตั้งใจสนองคุณ เมื่อมีการทำดีต่อสนองดีตอบกันตามสมควรแก่หน้าที่ทั่วกันแล้ว โลกก็มีความเจริญ

ก็แลอุปการะ และ ปฏิการะ จักเป็นไปสมบูรณ์ตามความต้องการของโลก ก็เพราะคุณธรรมคือความเป็นผู้กตัญญูรู้อุปการคุณของท่านเป็นมูลเหตุ ให้เกิดความเป็นผู้กตเวทีตอบแทนสนองคุณท่าน หากขาดความเป็นผู้กตัญญูเสียแล้ว กตเวทีคือผู้ตอบแทนสนองอุปการคุณก็ไม่เกิดขึ้น เพราะฉะนั้น กตัญญุตา จึงเป็นคุณธรรมสำคัญยิ่ง ที่เกื้อกูลโลกให้เจริญ พระบรมศาสดาจึงทรงยกขึ้นเป็นอุดมมงคลประการหนึ่ง

ความเป็นผู้กตัญญูกตเวทีเป็นภูมิธรรม เป็นประเพณีของสัตบุรุษคือคนดี เช่นมารดาบิดาเป็นผู้กตัญญูกตเวทีก็เป็นเยี่ยงอย่างแก่บุตรของตน นำให้ประพฤติตาม ดำรงความดีของวงศ์ตระกูลไว้ มิให้เสื่อมทรามตกต่ำ ถ้ามารดาบิดาไม่แสดงภูมิธรรมของสัตบุรุษให้บุตรเห็นเป็นเยี่ยงอย่าง บุตรก็ไม่ทราบ จึงยากที่บุตรจะทำได้ เพราะบิดามารดาเป็นครูเป็นอาจารย์เป็นผู้นำของบุตร ต้องแสดงให้บุตรเห็นตัวอย่างในทางที่ดีทุกประการ เพราะฉะนั้นท่านจึงว่าความกตัญญูกตเวทีเป็นประเพณีของคนดี บุตรมีความกตัญญูรู้คุณของบิดามารดาตลอดถึงบุรพชนต้นตระกูลที่ได้ก่อสร้างทรัพย์สมบัติและคุณความดี และช่วยกันรักษาทรัพย์สมบัติของชาติ เช่นแดนดินถิ่นประเทศไว้ให้ตนได้อยู่อาศัยเป็นไทแก่ตน แล้วตอบแทนสนองคุณท่าน ด้วยการดำรงรักษาทรัพย์และชื่อเสียงอันดีของ

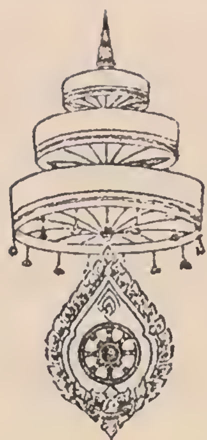
ตระกูลไว้ และทำให้เจริญเพิ่มพูนขึ้น ตนเองย่อมเป็นผู้เจริญถาวร อนึ่ง ความเป็นผู้กตัญญูนี้ ย่อมหมายถึงความไม่ลบหลู่ท่านด้วย จะเป็นใครก็ตาม ถ้ามีคุณแก่ตนแล้ว ต้องไม่ลบหลู่ ต้องยกย่องและพยายามสนองคุณตามสามารถ เมื่อว่าโดยส่วนรวมคือประเทศชาติ อนุชนควรสำนึกรู้คุณบุรพชนในอดีตที่ท่านได้สละเลือดเนื้อและชีวิตสร้างประเทศชาติไว้ให้ตนได้อาศัยเป็นที่เกิดเป็นที่อยู่ และทำตนให้เป็นอนุชนที่ดีคือช่วยกันดำรงรักษาประเทศชาติของตนไว้ ด้วยพยายามทำตนให้เป็นผู้ฉลาดสามารถ มีความประพฤติดีตามคลองธรรมของพระศาสนา มีความขะมักเขม้นบากบั่นในการงานอันเป็นทางเจริญแก่ตนแก่ชาติ เมื่อทุกคนพร้อมเพรียงกันปฏิบัติเช่นนี้ทั่วถึงกัน ก็จักบรรลุความเจริญที่ตนมุ่งหวังทั่วกัน และได้นามว่าเป็นผู้กตัญญูกตเวทีต่อบุรพชนของตนและต่อประเทศชาติของตนพร้อมเพรียงกัน

อีกประการหนึ่ง ความเป็นผู้กตัญญูนี้ท่านหมายความตลอดถึงความเป็นผู้รู้คุณแห่งบุญกุศลที่ตนได้ทำไว้ อันส่งเสริมตนให้เป็นผู้เจริญอยู่ตลอดมาด้วย ข้อนี้เมื่อพิจารณาโดยรอบคอบแล้ว ก็เห็นว่าสมเหตุสมผล ควรรับรองปฏิบัติตาม คือถ้าบุคคลรู้คุณแห่งบุญกุศล คือความดีที่ตนได้ทำสืบต่อกันมาไม่ขาดสาย อันเป็นเหตุดีที่ส่งเสริมตนให้เจริญรุ่งเรืองด้วยมนุญผลที่ตนต้องการปรารถนาแล้ว ก็จะตั้งใจ และพยายามทำความดีที่จัดว่าเป็นบุญกุศลนั้นสม่ำเสมอ ไม่ทอดธุระละเลยเสีย เมื่อยิ่งทำความดี ความดีก็ยิ่งสำแดงผลให้เห็นชัด นำให้ทำดียิ่งขึ้น การรู้คุณแห่งบุญกุศลจึงสมควรจัดเป็นอุดมมงคลโดยแท้ เพราะฉะนั้นบุคคลผู้ปรารถนาความเจริญแห่งมนุญผลที่ตนปรารถนาจึงควรศึกษาให้รู้จักบุญ

กุศลนั้น กรรมคือการกระทำทาง กาย วาจา หรือใจ ด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์ปราศจากความโลภ ความโกรธ ความหลง มีเมตตากรุณานำให้ทำบ้าง มีปัญญานำให้ทำบ้าง มีศรัทธานำให้ทำบ้างเป็นต้น จัดเป็นบุญหรือกุศล เรียกบุญกรรมหรือกุศลกรรม รวมเรียกว่ากรรมดีหรือความดีในภาษาไทยของเรา กรรมดีนี้ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงจำแนกไว้ในจูฬกัมมวิภังคสูตร ที่ตรัสแก่ศุภมานพบุตรโตเทยยพราหมณ์ มีใจความว่า ดูก่อนมานพ สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เป็นผู้ทรามและประณีตต่าง ๆ กัน ความเป็นผู้มีโรคน้อยหรือไม่มีโรคเลย เป็นผลแห่งกรรมดี คือการไม่เบียดเบียนสัตว์ ความเป็นผู้มีผิวพรรณสวยงามน่าชม เป็นผลของกรรมดี คือความเป็นผู้ไม่โกรธ เพราะมีจิตเมตตา ความเป็นผู้มีศักดาเดชานุภาพ เป็นที่เคารพยำเกรงของคนทั้งหลาย เป็นผลแห่งความดี คือความเป็นผู้ไม่ริษยาในลาภสักการะยศศักดิ์ของผู้อื่น ความเป็นผู้มีทรัพย์สมบัติมาก เป็นผลแห่งกรรมดี คือความบริจาคเผื่อแผ่ปัจจัยแห่งความสุขแก่ผู้อื่น ความเป็นผู้มีตระกูลสูง เป็นผลของกรรมดี คือความเป็นผู้ไม่ดื้อกระด้างเย่อหยิ่ง เคารพไหว้กราบต้อนรับให้ที่นั่ง หลีกทางให้แก่บุคคลผู้ควรเคารพไหว้กราบเป็นต้น ความเป็นผู้ฉลาดเฉลียว เป็นผลของกรรมดี คือความเป็นผู้เข้าหาสมณพราหมณ์ผู้รู้ ผู้ฉลาด ศึกษาให้รู้ว่าสิ่งไรเป็นกุศล สิ่งไรเป็นอกุศล สิ่งไรมีโทษสิ่งไรไม่มีโทษ สิ่งไรควรเสพ สิ่งไรไม่ควรเสพเป็นต้น ส่วนกรรมชั่วพึงรู้โดยนัยตรงข้าม

บุคคลเกิดมามีอายุยืนปราศจากโรคภัย มีผิวพรรณสวยงาม น่ารักน่าชม มียศศักดิ์ มีบริวาร มีทรัพย์สมบัติมาก ไม่ยากจน มีตระกูล

สูง พอเกิดมาก็ได้รับความยกย่องนับถือของประชาชน และมีปัญญาฉลาดเฉลียว ไม่โง่เขลา ย่อมแสดงให้เห็นกรรมดีอันเป็นมูลเหตุในอดีตตลอดถึงปัจจุบันในชีวิตนี้ด้วย เมื่อสำนึกรู้ว่าตนเกิดมาดีสมปรารถนาของตนและของสกุล เพราะกรรมดีเป็นมูลเหตุไม่ควรมัวเมาในมนุญผลนั้นแล้วประมาทลืมตน แล้วหยุดทำกรรมดีนั้นเสีย ควรพยายามทำกรรมดีนั้น ๆ สม่ำเสมออย่าให้ขาดสายได้ ผู้ปฏิบัติอย่างนี้แล ชื่อว่าเป็นผู้สำนึกรู้คุณของบุญกุศล ได้นามว่าสัตบุรุษผู้กตัญญู อันเป็นคนดี และเป็นคนเจริญในพระพุทธศาสนา ความเป็นผู้รู้อุปการคุณของท่านผู้มีอุปการะก็ดี ความเป็นผู้สำนึกรู้คุณของบุญกุศลก็ดี จัดเป็นกตัญญุตาอันเป็นมงคล คือเหตุแห่งความเจริญอย่างสูงสุดประการหนึ่ง ด้วยประการฉะนี้. □

เจ้าพระคุณของลูก

พระนิพนธ์ของ

สมเด็จพระสังฆราช (อุฏฐายี)

"พฺรหฺมาติ มาตาปิตโร ปุพฺพาจริยาติ วุจฺจเร
อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตานํ ปชาย อนุกมฺปกา"

คำแปล

มารดาบิดาเป็น วรพรหมคุณาธาร
อีกบุพพะอาจารย์ และก็อาหุไนยชน
ของบุตรธิดาแท้ คุณแปล้เพราะขวายขวน
เหนื่อยยากก็สู้ทน กรุณาประชากร
คือบุตรธิดาปวง มนห่วงปิยาทร
หวั่นใจมินิ่งนอน อนุเคราะห์ถนอมขวัญ

บรรยายความ

มารดาบิดาเป็นปูชนียบุคคลของบุตรธิดาโดยตรง เพราะท่านเป็นผู้มีอุปการคุณแก่บุตรธิดาเหลือล้น พ้นวิสัยที่จะพรรณนาให้ครบถ้วน ประมวลกล่าวเฉพาะอุปการคุณที่เป็นใหญ่เป็นประธาน ก็คือท่านเป็นผู้ให้กำเนิดแก่บุตรธิดาและเป็นผู้อุปการะบำรุงบุตรธิดา คือว่าบิดาเป็นผู้ให้ชีวิต มารดาเป็นผู้ให้เลือดเนื้อของท่าน เป็นเครื่องเลี้ยงชีวิตและร่างกายของบุตรธิดาให้เติบโตขึ้นในครรภ์ของท่าน เมื่อพ้นจากครรภ์แล้วก็ให้น้ำนม ซึ่งแปรมาจากเลือดในหทัยของท่าน เป็นอาหารเลี้ยงบุตรธิดาให้เติบโตขึ้นโดยลำดับ จนมีฟันงอกขึ้นพอจะบดเคี้ยวอาหารแข็งได้ แต่นั้น ท่านจึงหาอาหารภายนอกมาเลี้ยงบุตรธิดาแทนน้ำนมอีกชั้นหนึ่ง ชีวิตของบุตรธิดารอดมาได้ ก็เพราะมารดาบิดาเป็นผู้เลี้ยงบำรุงไว้ ร่างกายอวัยวะใหญ่น้อยของบุตรธิดาเติบโตเจริญขึ้น จนสามารถทำการงานได้ ก็เพราะมารดาบิดาบริจาคเลือดเนื้อและน้ำพักน้ำแรงของท่าน บำรุงเพิ่มให้แก่บุตรธิดา เพราะฉะนั้น บิดาจึงได้นามว่า ชนก แปลว่าผู้ให้เกิด โดยใจความคือผู้สร้างบุตรธิดาขึ้น มารดาจึงได้นามว่า ชนนี แปลว่าผู้เป็นที่บังเกิด โดยใจความคือ ครรภ์ของท่านเป็นที่บังเกิดของบุตรธิดา

ในสมัยที่บุตรธิดายังอยู่ในครรภ์มารดาย่อมได้รับความทุกข์ยากลำบาก เพราะต้องทรงครรภ์ไว้ในเวลา นั่ง นอน ยืน เดิน ก็ต้องระวังรักษากาย เพื่อไม่ให้เป็นอันตรายเจ็บช้ำแก่บุตรธิดาผู้อยู่ในครรภ์ แม้การกินอาหาร ก็ต้องระวัง งดเว้นสิ่งอันจะเป็นอันตรายแก่บุตรธิดาผู้อยู่ในครรภ์ จะบริโภคตามชอบใจก็ไม่ได้ มารดาต้องอดทนด้วยน้ำใจเมตตากรุณาแก่บุตรธิดา นี้เป็นพระคุณของมารดาในตอนต้น ถึงคราวคลอดก็เป็นภัย

ใหญ่ของมารดาอีก ถ้าการคลอดเป็นไปไม่สะดวก มารดาย่อมได้รับทุกข-เวทนาแสนสาหัส อาจประสบอันตรายถึงชีวิตก็มี เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็ชื่อว่ามารดาได้ใช้ชีวิตของท่านแลกบุตรธิดา เมื่อบุตรธิดาได้คลอดจากครรภ์แล้ว มารดาก็ต้องทนุถนอมบุตรธิดาด้วย ต้องรักษาตนให้ดี เพื่อประโยชน์แก่บุตรธิดาผู้ยังอ่อนด้วย ต้องให้ดื่มน้ำนมในอกของท่าน เพื่อให้บุตรธิดาเติบโตขึ้นด้วย ถ้ามีกำลังสามารถพอ ท่านหาพี่เลี้ยงนางนมมาให้ช่วยบำรุงรักษาบุตรธิดาแทนตัว พอให้เบาแรงได้บ้าง ถึงดังนั้น ก็เป็นความอุปถัมภ์ของท่านนั่นเองแม้ดังนั้นท่านก็ยังไม่วางใจ ต้องเอาใจใส่คอยดูแลอยู่เสมอไม่ทอดธุระ

ฝ่ายบิดา แม้ไม่มีหน้าที่ต้องอุ้มท้องและให้นมอย่างมารดา ก็ต้องทำการขวนขวายในกิจการต่าง ๆ ให้กำลังแก่มารดา บำรุงมารดาผู้มีหน้าที่เลี้ยงบุตรโดยตรง ท่านจึงเป็นผู้มีพระคุณแก่บุตรธิดาเป็นคู่กับมารดา ในระหว่างที่บุตรธิดายังไม่รู้ภาษา ยังพูดไม่ได้ ถ้าบุตรธิดาเจ็บไข้ไม่สบาย ท่านต้องคอยสังเกตอาการเพื่อรู้ว่าเป็นโรคอะไร ต้องจัดการเยียวยาแก้ไข และคอยเฝ้าพยาบาลรักษาเองหรือหาผู้ช่วยตามกำลัง ต้องคอยตรวจตราความเป็นอยู่สุขทุกข์ของบุตรธิดาอยู่ทุกเมื่อ เวลาบุตรธิดาไม่สบายมาก ท่านก็ไม่เป็นอันกินอันนอน เพราะความรักใคร่ห่วงใยบุตรธิดา เมื่อบุตรธิดาเจริญวัยขึ้นรู้เดียงสาแล้ว มารดาบิดาที่ดีย่อมตั้งใจบำรุงเลี้ยงเพื่อให้เป็นคนดีมีความสุขความเจริญในทุกทางที่ท่านสามารถทำให้แก่บุตรธิดาได้ การบำรุงบุตรธิดานั้น อันสมเด็จพระบรมศาสดาทรงประมวลแสดงไว้เป็น ๕ สถาน คือ

๑. ปาปา นิวาเรนฺติ ห้ามบุตรธิดาจากความชั่วต่าง ๆ อันเป็น

ทางที่จะก่อทุกข์ยากเดือดร้อนแก่บุตรธิดาเองสอนให้รู้จักความชั่วและโทษทุกข์อันเปนผลของความชั่วและให้เว้นเสีย มิให้ประพฤติ

๒. กลฺยาเณ นิเวเสนฺติ ให้ตั้งอยู่ในความดี คือสั่งสอนชี้แจงให้รู้จักความดีและความสุขความเจริญอันเปนผลของความดี และฝึกหัดบุตรธิดาให้ประพฤติความดี เริ่มแต่ให้มีกิริยาวาจาเรียบร้อย มีอัธยาศัยอ่อนโยน มีสัมมาคารวะ ทำตัวให้เปนที่รักใคร่เอ็นดูของผู้อื่น

๓. สิปฺปํ สิกฺขาเปนฺติ ให้ศึกษาศิลป คือให้เรียนรู้การที่ควรทำ อันเปนทางที่จะให้เกิดความรู้ความฉลาดและความสามารถในกิจการต่าง ๆ ที่จักเปนเครื่องหาเลี้ยงชีวิต และจะให้เปนคนดีในกาลต่อไป ถ้าท่านสามารถสอนให้เองได้ก็สอน ถ้าไม่สามารถสอนเองได้ ท่านก็พยายามหาผู้รู้ให้ช่วยสอนหรือส่งให้เล่าเรียนในสถานที่เล่าเรียนนั้น ๆ ตามกำลังที่ท่านจะทำได้

๔. ปฏิรูเปน ทาเรน สํโยเชนฺติ จัดให้มีคู่ครองที่สมควร คือเมื่อบุตรธิดามีอายุ มีความรู้ความสามารถพอที่จะครองบ้านเรือนและเลี้ยงตัวเองได้ และถ้าเห็นสมควร ท่านก็เลือกหาคู่ครองผู้มีฐานะที่สมควรกันให้ เพื่อบุตรธิดาจะได้อยู่เปนสุขและสืบสกุลให้มีความเจริญต่อไป

๕. สมเย ทายชฺชํ นิยฺยาเทนฺติ มอบทรัพย์ให้ในสมัย คือในคราวใดสมควรจะให้ทรัพย์ เพื่อทะนุบำรุงความเจริญให้แก่บุตรธิดา ท่านก็มีแก่ใจจัดให้ตามกำลังสามารถ เช่นให้เปนค่าเล่าเรียนเพื่ออุปถัมภ์ให้มีความรู้ความฉลาด ให้เปนทุนสำหรับเปนกำลังตั้งตัวเอง เพื่ออุปถัมภ์ให้มีหลักฐานดี มั่งคั่งด้วยทรัพย์สินเปนต้น ถ้าท่านมีกำลังน้อยไม่สามารถจะ

ให้ได้ก็ไม่หอดธุระ ยังช่วยฝากฝั่งแก่ผู้อื่นให้ช่วยตามสามารถ

คุณของมารดาบิดาเท่าที่พรรณนามาแล้วแต่ใจความนี้ย่อมแสดงให้เห็นว่า ท่านได้ให้ทุกสิ่งทุกอย่างแก่บุตรธิดาไม่มีผู้อื่นจะให้ได้อย่างท่านเลย คือท่านได้ให้ชีวิตแก่บุตรธิดา ให้เลือดเนื้อ ให้ความรู้ ให้รู้จักชั่วดี ให้ความรู้ความฉลาดในศิลปวิทยา ให้ทรัพย์สิน และให้ความสุขความเจริญแก่บุตรธิดา และท่านเป็นผู้ให้ก่อนคนอื่นทั้งหมด จึงจัดว่าท่านเป็นยอดของผู้มีคุณแก่บุตรธิดา จึงได้นามว่าบุพพการีที่หาได้ยากในโลก เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคเมื่อทรงชักนำให้รู้คุณของมารดาบิดา จึงตรัสสอนไว้ในพรหมกสูตร ซึ่งยกเป็นนิกเขปบทไว้ ณ เบื้องต้นว่า

พฺรหฺมาติ มาตาปิตโร ปุพฺพาจริยาติ วุจฺจเร
อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตานํ ปชาย อนุกมฺปกาฯ

แปลความว่า มารดาบิดาท่านกล่าวว่าเป็นพรหม เป็นบุพพาจารย์ และเป็นอาหุเนยยบุคคลของบุตรธิดา เพราะเป็นผู้อนุเคราะห์ประชา คือบุตรธิดาของตน ดังนี้

มีอรรถาธิบายว่า มารดาบิดาย่อมมีความรักใคร่ความหวังดีต่อบุตรธิดาหาที่เปรียบมิได้ จึงได้เฝ้าถนอมบำรุงเลี้ยงด้วยความห่วงใย ตั้งแต่บุตรธิดายังอ่อนจนถึงเติบใหญ่ ไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยยากลำบาก มุ่งแต่จะให้บุตรธิดามีความสุขความเจริญเป็นเบื้องหน้า จะได้มีน้ำใจมุ่งร้ายแม้แต่น้อยก็หามิได้ แม้ในเวลาบุตรธิดาทำผิดทำเสีย ท่านจะต้องว่าด่าหรือเฆี่ยนตีลงโทษ ก็ทำไปด้วยน้ำใจหวังดีที่จะปราบปรามบุตรธิดาให้เข็ดหลาบ ไม่ทำผิดทำเสียอีกต่อไป เพื่อความปลอดภัยของบุตรธิดานั้นเอง

ข้อนี้จัดเป็นเมตตาพรหมวิหารของมารดาบิดาที่มีต่อบุตรธิดา เมื่อบุตรธิดาเจ็บมารดาบิดาได้เห็นหรือได้ยินข่าว ก็ทนอยู่ไม่ได้ ให้เกิดความสงสารหวั่นใจโดยประการต่าง ๆ เช่นในเวลารับประทานอาหารอยู่ ได้ยินเสียงบุตรร้องเพราะไม่สบาย ก็ทนนิ่งรับประทานต่อไปไม่ได้ ต้องวางมือไปดูบุตรเสียก่อน จัดการแก้ไขให้บุตรสบายเสียก่อน แล้วจึงกลับมารับประทานต่อไปได้ ท่านทำให้บุตรด้วยความเต็มใจ เมื่อบุตรได้ทุกข์ก็เหมือนทุกข์เกิดแก่ตัวท่านเอง เมื่อบุตรเจ็บ ก็เหมือนตัวท่านเจ็บเอง มีใจหวั่นไหวด้วยความเอ็นดูบุตร สงสารอยู่ทุกเมื่อ ข้อนี้จัดเป็นกรุณาพรหมวิหารของมารดาบิดาที่มีต่อบุตรธิดา เมื่อบุตรธิดาได้ดี มีความเจริญด้วยลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ก็มีมุทิตาจิตพลอยยินดี ไม่มีจิตริษยากลัวลูกจะดีกว่าตน ย่อมอิ่มอกอิ่มใจคล้ายกับตัวท่านประสบความเจริญอันนั้นเอง ข้อนี้จัดเป็นมุทิตาพรหมวิหารของมารดาที่มีต่อบุตรธิดา แม้บุตรธิดาทำผิดล่วงเกิน ก็ให้อภัยไม่ถือโทษ เพิกเฉยต่อความผิดล่วงเกินของบุตรธิดา ไม่มีความอาฆาตผูกเวรหรือผูกใจเจ็บเลย ความไม่ถือโทษในบุตรธิดานี้แล จัดเป็นอุเบกขาพรหมวิหารของมารดาบิดาที่มีต่อบุตรธิดา มารดาบิดาเป็นผู้บริบูรณ์ด้วยคุณธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ในบุตรธิดาสม่ำเสมอเช่นนี้ ท่านจึงได้นามว่าเป็นพระพรหมของบุตรธิดา เพราะเป็นผู้ทรงคุณธรรมเสมอด้วยพระพรหม ด้วยประการฉะนี้

อนึ่ง มารดาบิดาเป็นอาจารย์คนแรกของบุตรธิดา ที่สอนให้รู้จักสิ่งต่าง ๆ ในโลก และผู้ฝึกหัดให้พูดให้ทำในสิ่งต่าง ๆ เริ่มแต่สอนให้ออกเสียงเป็นภาษา ให้รู้จักบริโภคอาหาร รู้จักการคลาน ยืน เดิน เป็น

ลำดับ ตลอดถึงให้รู้จักเกลียดและรังเกียจสิ่งสกปรก ให้รู้จักรักษาตัวมิให้ต้องอันตราย เช่นมิให้ยืนหรือนั่งในที่หมิ่นจะตก เล่นมีดจะบาดมือเป็นต้น สอนให้รู้จักผิดและชอบ เพื่อรักษาตัวให้พ้นอันตรายต่าง ๆ กว้างออกไปโดยลำดับ บุตรธิดารู้จักโลก เพราะมารดาบิดาเป็นผู้ประพฤติให้เป็นแบบอย่างมาตั้งแต่บุตรธิดาได้ลืมตาเห็นโลก ลำพังบุตรธิดาเอง ขาดผู้เป็นแบบอย่างมาก่อน ก็ยากที่จะเป็นคนดีได้ เพราะฉะนั้น มารดาบิดาจึงได้นามว่าบุพพาจารย์ แปลว่า อาจารย์ก่อน คืออาจารย์คนแรกของบุตรธิดา ไม่มีอาจารย์ใดจะสอนก่อนท่าน ส่วนอาจารย์อื่นเป็นปัจฉาจารย์ คือ อาจารย์ภายหลังทั้งนั้น

เพราะมารดาบิดามีคุณแก่บุตรธิดาเหลือล้นดังพรรณนามา จึงควรเป็นที่เคารพสักการะอย่างสูงสุดของบุตรธิดาทุกค่ำเช้า จึงจัดเป็นอาหุเนยยบุคคล เพราะควรแก่การสักการะและของคำนับอันบุตรธิดาจะพึงนำมาบูชาถึงสำนักของท่าน เพราะท่านเป็นนาบุญของบุตรธิดา เมื่อบุตรธิดาไหว้กราบบูชาและบริจาคบำรุงท่าน ด้วยอาหารหรือผ้านุ่งห่มเป็นต้น ย่อมเป็นบุญกุศลมีผลานิสงส์อันไพศาล บุคคลฆ่าพระอรหันต์ก็มีโทษหนักขั้นอนันตริยกรรม ตกนรกตลอดกัปหนึ่ง บุตรฆ่าบิดามารดาท่านกำหนดโทษหนักขั้นอนันตริยกรรมเท่ากับฆ่าพระอรหันต์ เพราะฉะนั้นมารดาบิดาผู้ให้กำเนิดฝ่ายละคนหนึ่งเท่านั้น ไม่มีมากไปกว่านั้นได้ จึงชื่อว่าหาได้ยากในโลก เมื่อมารดาบิดาเป็นพระอรหันต์ของบุตรธิดา เพราะท่านทรงคุณแก่บุตรธิดาเสมอด้วยพระอรหันต์ ผู้มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา บริบูรณ์ในชนทั่วไปไม่เลือกหน้า บุตรธิดาผู้เคารพบูชาและบริจาคบำรุงมารดาบิดาของตน จึงชื่อว่าเคารพบูชาและบริจาคบำรุงพระ-

อรหันต์ซึ่งหาได้ยากในโลก ด้วยประการฉะนี้

รวมความว่า มารดาบิดามีคุณแก่บุตรธิดาเป็น ๒ สถาน คือ เป็นผู้ให้กำเนิดสถาน ๑ เป็นผู้ทำอุปการะสถาน ๑ มารดาบิดาผู้ให้กำเนิดอย่างเดียว แต่ไม่อุปการะเลี้ยงดูบุตรธิดาตามหน้าที่ซึ่งควรทำ จัดว่าเป็นผู้มีคุณเพียงสถานเดียว หรือผู้ไม่ให้กำเนิด แต่ได้ทำหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูท่านก็ได้ชื่อว่ามารดาเลี้ยงหรือบิดาเลี้ยง มีคุณเพียงสถานเดียว ไม่เต็มที่ แต่ถึงกระนั้นก็ชื่อว่ามีคุณอย่างใหญ่ เพราะได้ให้กำเนิดหรือได้ช่วยสืบต่อชีวิตของบุตรธิดาให้รอดและเจริญมาได้ แต่ถ้าเป็นผู้ให้กำเนิดด้วย เป็นผู้อุปการะเลี้ยงดูด้วย ก็จัดว่าเป็นผู้มีคุณเต็มที่ เพราะได้ทำหน้าที่บริบูรณ์

บุตรธิดาไม่รู้อุปการคุณมารดาบิดา และไม่ตอบแทนสนองคุณท่าน ชื่อว่าเป็นคนชั่วคนเลวแท้ ชั่วทุกส่วนเพราะตระบัดคุณของท่าน ถ้าเพียงแต่รู้อุปการคุณ แต่ไม่ทำการตอบแทนสนองคุณ ก็จัดว่าเป็นคนดีเพียงครึ่งเดียวเฉพาะที่รู้คุณเท่านั้น เพราะเป็นคนกตัญญู ต่อเมื่อรู้อุปการคุณของท่าน และได้ทำการตอบแทนสนองคุณแล้ว จึงนับว่าเป็นคนดีบริบูรณ์ เพราะฉะนั้น บุตรธิดาที่ดีจึงต้องประกอบด้วยลักษณะ ๒ คือ ๑ กตัญญู รู้อุปการคุณของท่าน ๒ กตเวที ตอบแทนสนองคุณท่าน ด้วยเหตุนี้นักปราชญ์ในพระพุทธศาสนา จึงกล่าวสุภาษิตแสดงลักษณะของคนดีไว้ว่า นิมิตฺตํ สาธุรูปานํ กตญฺญูกตเวทิตา แปลว่า ความเป็นผู้กตัญญูและกตเวที เป็นเครื่องหมายของคนดีดังนี้

เพราะฉะนั้น บุคคลผู้ปรารถนาจะเป็นบุตรธิดาที่ดี จึงควรเอาใจใส่นึกถึงคุณของมารดาบิดาทุกค่ำเช้า และขวนขวายไม่ทอดธุระในการตอบแทนสนองคุณท่าน ตามสามารถทุกโอกาสที่ควรกระทำ ในเวลาที่

ยังเป็นเด็ก ก็ยังไม่อาจที่จะทดแทนพระคุณของท่านได้ ต่อเมื่อพอมีความรู้จักดีชั่วได้ ก็ต้องตอบแทนท่าน ในตอนต้นพึงทำตนให้เป็นผู้ว่าง่ายไม่ดื้อกระด้างต่อมารดาบิดา เมื่อถึงคราวเล่าเรียนก็ต้องตั้งใจศึกษาให้ดีที่สุด เพื่อทำความปลื้มใจให้แก่ท่าน ทั้งเป็นการทำความเจริญให้แก่ตนด้วย เมื่อเติบโตมีกำลังสามารถ ก็ตั้งใจพยายามตั้งตัวให้ได้ด้วยอุบายที่ชอบ เพื่อทำความเบาใจให้แก่ท่าน ความตอบแทนสนองคุณที่เป็นหลักสำคัญนั้น อันพระบรมศาสดาทรงแสดงไว้ในสิคาลสูตร ๕ สถาน คือ

๑. ภโต เนสํ ภริสฺสามิ ท่านเลี้ยงมาแล้ว เลี้ยงตอบท่านคือพยายามเลี้ยงดูท่านมิให้ต้องอดอยาก ตามสมควรแก่กำลังกาย กำลังปัญญาและกำลังทรัพย์ของตน ถึงท่านจะเป็นผู้บริบูรณ์ไม่ขัดสน ไม่จำต้องเลี้ยงก็หาโอกาสเลี้ยงท่านตามสมควรที่จะหาได้ เช่นในคราวที่ท่านเจ็บไข้คอยป้อนข้าวป้อนน้ำ เสาะหาหรือทำอาหารที่ดีและแปลกมาให้ท่านเป็นต้นคอยดูแลเองหรือให้ผู้อื่นดูแลแทน ในเวลาที่ท่านเจ็บไข้ไม่วางธุระ

๒. กิจฺจํ เนสํ กริสฺสามิ ช่วยทำกิจของท่าน คือช่วยทำกิจการของท่านแทนท่านด้วยตนเอง หรือหาผู้อื่นที่สมควรให้ทำแทน อย่าให้ท่านต้องขัดข้องไม่สะดวก หรือเหน็ดเหนื่อยโดยไม่จำเป็น หรือในสมัยใด ท่านควรทำอย่างไร ก็เป็นธุระให้ท่านได้ทำอย่างนั้นในสมัยนั้น เช่นช่วยให้ท่านได้ทำบุญกุศลเสมอ ๆ เป็นการประจำ หรือในคราวพิเศษ ตามกำลังที่อาจจะช่วยได้ การใดที่ท่านทำค้างไว้ยังไม่สำเร็จ รับทำต่อให้เสร็จเรียบร้อย และรับภาระบำรุงรักษาสิ่งที่ได้ก่อสร้างไว้ให้ถาวร และทำนุบำรุงให้เจริญขึ้น

๓. กุลวํสํ ฐเปสฺสามิ ดำรงวงศ์ตระกูลของท่านไว้ คือทำตน

ให้เป็นคนดีด้วยความรู้ ด้วยความประพฤติและด้วยความสามารถในกิจการ พยายามปฏิบัติตนให้เป็นลูกที่ดีที่พ่อแม่ปรารถนา คือ เป็นอภิชาต-บุตร ผู้ยิ่งด้วยคุณธรรม ถ้าไม่สามารถก็พึงพยายามรักษาตนไม่ให้ตกต่ำเป็นชั้นอนุชาตบุตรผู้พอสมตระกูล อย่าทำตนให้เป็นลูกเลวทรามทำลายวงศ์ตระกูลเป็นชั้นอวชาตบุตร ซึ่งไม่เป็นที่ปรารถนาของท่าน

๔.ทายชฺชํ ปฏิปชฺชามิ ประพฤติตนให้เป็นผู้ที่สมควรรับทรัพย์มรดกของท่าน คือ อย่าประพฤติตนเป็นคนผลาญทรัพย์ อย่าทำทรัพย์ให้เสียไปด้วยการไม่ควรต่าง ๆ เช่นการเป็นนักเลงสุราเป็นต้น รู้จักหาและรู้จักเก็บหอมรอมริบให้เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยทรัพย์สิน รู้จักประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์ และรู้จักถือเอาประโยชน์จากทรัพย์ ไม่ตระหนี่ไม่สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือย

๕. เปตานํ กาลกตานํ ทกฺขิณํ อนุปฺปทาสฺสามิ เมื่อท่านทำกาลกิริยาล่วงลับไปแล้ว เพิ่มทักษิณาทานเพื่อท่าน ได้แก่ทำบุญอุทิศส่วนบุญไปให้ตามกาลสมัย เช่นเมื่อถึงวันตายของท่าน ก็ทำบุญอุทิศหรือทำให้ในวันสงกรานต์ ขึ้นปีใหม่เป็นต้น ตามกำลังสามารถ เป็นการแสดงความเป็นผู้กตัญญูกตเวทีอยู่เสมอ

ตามพระบาลีที่กล่าวมานี้ ได้กรณีที่บุตรธิดาจะพึงสนองคุณมารดาบิดา เป็น ๒ สมัย คือ เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่สมัย ๑ เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วสมัย ๑ ได้ลักษณะที่จะพึงสนองคุณเป็น ๒ อย่างคือ สนองคุณด้วยอามิส เช่นบำรุงท่านด้วยอาหาร ผ้านุ่งผ้าห่มอย่าง ๑ ด้วยเว้นจากความชั่ว ประพฤติแต่ความดี รักษาสามัคคีในหมู่พี่น้อง ประพฤติตามโอวาทของท่าน ตั้งตัวให้มีหลักฐานอย่างหนึ่ง ด้วยการตอบแทนสนองคุณท่าน

ด้วยสถาน ๕ ดังกล่าวมานี้ บุตรธิดาได้ชื่อว่าเป็นผู้กตัญญูกตเวที เพราะได้ทำหน้าที่ของลูกที่ดีจะพึงกระทำแก่มารดาบิดาไม่บกพร่อง นับว่าหาได้ยากในโลก เพราะบุตรธิดาน้อยนักที่จะพึงปฏิบัติหน้าที่ของตนทั้ง ๕ ประการนี้ให้บริบูรณ์

อนึ่งบุตรธิดาผู้ทำหน้าที่เหล่านี้บริบูรณ์ ก็เพียงแต่ได้ชื่อว่าเป็นลูกที่ดีมีความกตัญญูกตเวทีต่อมารดาบิดาเท่านั้น แต่หาได้ชื่อว่าได้ตอบแทนสนองคุณท่านให้เสร็จสิ้นไม่ เพราะมารดาบิดามีคุณมากมาย ยากที่บุตรธิดา จะใช้แรงแทนคุณให้หมดสิ้น ด้วยการปฏิบัติบำรุงเพียงเท่านั้น ต่อได้ชักนำมารดาบิดาให้ตั้งอยู่ในคุณธรรมมีศรัทธาเป็นต้น จึงได้ชื่อว่าสนองคุณท่านเต็มที่ เพราะการชักนำท่านให้ตั้งอยู่ในคุณธรรมนั้น เป็นการที่ทำยาก สมเด็จพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในมาตาปิตุคุณสูตรว่า **ทฺวินฺนาหํ ภิกฺขเว น สุปฺปฏิการํ วทามิ** เป็นต้น แปลความว่า ภิกษุทั้งหลาย เราไม่กล่าวการสนองคุณได้ง่ายแก่บุคคลทั้งสอง คือ มารดาและบิดา ถ้าบุตรจะมีอายุยืนเป็นอยู่ร้อยปี จะพึงแบกมารดาด้วยบ่าข้างหนึ่ง แบกบิดาด้วยบ่าข้างหนึ่ง ปฏิบัติบำรุงท่านด้วยการอบกลิ่น นวดฟั้น ให้อาบน้ำ และดัดกายให้ และมารดาบิดาที่ถ่ายอุจจาระปัสสาวะบนบ่าของบุตรนั่นเอง ก็ยังไม่จัดว่าบุตรได้สนองคุณท่าน

อนึ่ง บุตรพึงตั้งมารดาบิดาไว้ในความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิแห่งมหาปฐพี อันมีรัตนะ ๗ ประการเพียงพอ ก็ยังไม่ชื่อว่าบุตรได้ตอบแทนได้สนองคุณมารดาบิดา เพราะเหตุว่ามารดาบิดาเป็นผู้มีอุปการะมากแก่บุตรธิดา เป็นผู้ถนอม เป็นผู้เลี้ยง เป็นผู้แสดงโลกนี้แก่บุตรธิดา ฝ่ายบุตรใดแล มาชักนำมารดาบิดาผู้ไม่มีศรัทธา ให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้

ประดิษฐานในความถึงพร้อมด้วยศรัทธา ชักนำมารดาบิดาผู้ทุศีล ให้ถึงพร้อมด้วยศีล......ผู้มีความตระหนี่ให้ถึงพร้อมด้วยการบริจาค.....ผู้มีปัญญาทราม ให้ถึงพร้อมด้วยปัญญา ภิกษุทั้งหลาย ด้วยการปฏิบัติเพียงเท่านี้ ชื่อว่าบุตรได้ตอบแทนแล้ว ได้สนองคุณแล้ว ได้กระทำเกินแล้วแก่มารดาบิดาดังนี้

ตามนัยพระพุทธภาษิตนี้ ส่องความว่า บุตรที่ดีย่อมตั้งใจพยายามชักนำมารดาบิดาให้เป็นคนดี มีความรู้ และมั่นอยู่ในความดีความงาม คือ ศรัทธา ศีล จาค และปัญญาจึงชื่อว่าได้ทำการสนองคุณท่าน ซึ่งทำได้ยาก เพราะมารดาบิดาโดยมากย่อมถือว่าตัวท่านเป็นผู้ใหญ่ และเป็นใหญ่เหนือบุตรธิดาด้วยประการทั้งปวง หากบุตรธิดาตั้งใจปฏิบัติตามพระพุทธโอวาทแล้ว อวดดีสั่งสอนมารดาบิดาโดยมิได้รู้จักประมาณตน ไม่หาอุบายแนะนำให้ดี หรือไม่ถูกกาละเทศะแล้ว ก็ย่อมไร้ผล และจะกลายเป็นโทษคือทำให้ท่านโกรธ หรือทำให้ท่านเห็นผิดไปอีกก็ได้ แม้บุตรจะเป็นผู้มีความรู้ดีจริงหรือเป็นผู้ที่มีศักดิ์ที่ได้รับสมมติยกย่องก็ตาม และจะถือดีมาสั่งสอนท่านโดยไม่ยำเกรง ย่อมไม่สมควรเลยทีเดียว เพราะเป็นการเสียสัมมาคารวะ เพราะฉะนั้น บุตรธิดาจะต้องเป็นคนฉลาดรู้จักใช้อุบาย เช่น เห็นว่าท่านทำผิดหรือพลั้งเผลอไป ก็ไม่ทักท้วงหรือค้านจัง ๆ เพียงแต่พูดอ้อมพอให้ท่านรู้สึกตัวหรือชักชวนให้รักษาศีลฟังธรรมเป็นต้น เมื่อบุตรรู้จักหาอุบายตักเตือน ชักนำท่านในทางที่ดี ด้วยอุบายที่สมควรดังกล่าวแล้ว ก็ชื่อว่าได้เป็นผู้จูงท่านไปในทางสุคติสวรรค์และพระนิพพานซึ่งยากที่จะทำได้ มารดาบิดาปรารถนาจะมีบุตร ถ้าได้บุตรที่ดี ก็เป็นเครื่องปลื้มใจทำความเบาใจให้ ทำวงศ์ตระกูลให้เจริญขึ้น ถ้าได้บุตรที่

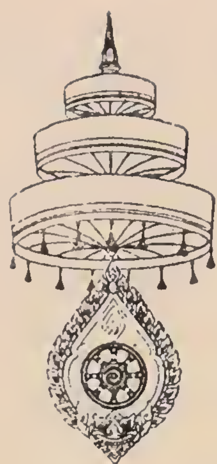
ไม่ดี เป็นอวชาตบุตร ประพฤติแต่ในทางเสียหาย ทำลายวงศ์ตระกูล ก็เป็นเครื่องเดือดร้อนเศร้าใจ หนักใจ ไม่มีที่สิ้นสุด ไม่มีบุตรเสียดีกว่า ไม่ได้ความปลื้มใจ แต่ก็ไม่ต้องร้อนใจ เพราะบุตรเป็นเหตุ

บุตรธิดาที่ดี เมื่อได้ทำหน้าที่ของตนบริบูรณ์แล้ว ชื่อว่าได้ปลดเปลื้องความหนักใจของมารดาบิดา และชื่อว่าได้ทำให้ท่านปีติปราโมทย์ เพราะได้ลูกที่ดีสมปรารถนา และเพราะได้ดำรงวงศ์ตระกูลของท่านให้เป็นหลักฐาน ชื่อว่าทำให้ท่านเป็นสุขกายสุขใจ เพราะได้ช่วยรับภาระของท่าน ทั้งชื่อว่าได้ทำให้ท่านอุ่นใจ เพราะช่วยเป็นธุระรักษาพยาบาลท่านในคราวเจ็บไข้ ทำตนให้เป็นที่ฝากไข้ฝากศพของท่านได้ ทำให้ท่านได้หลับตาตายอย่างสงบสุข เมื่อบุตรธิดามานึกถึงตนว่าเป็นผู้บริบูรณ์ด้วยหน้าที่ ก็ย่อมได้ความอิ่มใจว่า ได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนเต็มที่ทีเดียว ตนก็ติตนเองไม่ได้ ท่านผู้รู้ทั้งหลายก็สรรเสริญ และการที่ทำนั้นก็เป็นบุญเป็นกุศล มีสุขเป็นผล ทั้งในปัจจุบันทั้งในภายภาคหน้า พระบรมศาสดาตรัสรับรองความข้อนี้ไว้ว่า

โย มาตรํ ปิตรํ วา มจฺโจ ธมฺเมน โปสติ
อิเธว นํ ปสํสนฺติ เปจฺจ สคฺเค ปโมทติ ฯ

บุคคลใดเลี้ยงมารดาบิดาตามธรรมคือหน้าที่ บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญผู้นั้นในโลกนี้ ผู้นั้นละโลกนี้ไปแล้วย่อมบันเทิงในสวรรค์ ดังนี้

การปฏิบัติบำรุงมารดาบิดาเป็นเครื่องแสดงว่าบุตรเป็นคนดี และมีคุณานิสงส์เห็นปานฉะนี้ จึงถือว่าเป็นอุดมมงคล คือเหตุเครื่องเจริญสุขอย่างสูงสุด ดังพระพุทธภาษิตที่ว่า มาตาปิตุอุปฏฺฐานํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ การบำรุงมารดาบิดา เป็นมงคลอันสูงสุด ด้วยประการฉะนี้. □

สุขที่ไหน ?

พระนิพนธ์ของ

สมเด็จพระสังฆราช (อุฏฐายี)

ชนที่เกิดมาในโลกนี้แล้ว จะเป็นใครก็ตาม เมื่อยังอยู่ในโลก ก็ย่อมมีความเกี่ยวข้องกับโลกคือประชุมชน ตั้งต้นแต่ในครอบครัวของตน ในสกุลของตนหรือในหมู่คณะของตน ขยายวงกว้างออกไปจนถึงบ้านเมืองและประเทศชาติของตนเป็นที่สุด ธรรมดาของโลกย่อมมีเรื่องวุ่นวาย ยุ่งยาก ซับซ้อน ซึ่งจะต้องจัดต้องทำต้องแก้ไขอยู่เสมอ ไม่มีเวลาสร่าง ทั้งนี้ก็เพื่อบำบัดปิดกั้นทางเสื่อมมิให้เกิดขึ้น และเพื่อเปิดและส่งเสริมทางเจริญให้ไหลมาเทมา แต่ความเสื่อมกับความเจริญเป็นของคู่กัน จะมีแต่อย่างใดอย่างหนึ่งย่อมไม่ได้ เพราะผิดหลักธรรมดา เมื่อเป็นเช่นนี้ โลกซึ่งต้องการแต่ความเจริญส่วนเดียว ไม่ต้องการความเสื่อมเลย จึงต้องวุ่นวายอยู่ไม่มีที่สิ้นสุด แต่อันที่จริง โลกมีความเสื่อมอยู่เป็นปกติ สิ่งใดไม่เสื่อม สิ่งนั้นไม่ใช่โลก เพราะคำว่า โลก แปลว่า สภาพที่

บรรลัยอยู่โดยปกติ แม้ถ้าโลกจะหยุดเสื่อมเสียแล้ว มนุษย์ในโลกก็คงหมดสนุก เพราะไม่มีอะไรจะทำ ปัญญาและความเพียรเป็นต้น ที่จำต้องใช้เพื่อบำบัดความเสื่อม ก็คงเป็นสิ่งไม่จำเป็น และทุกสิ่งทุกอย่างที่ชอบและไม่ชอบก็จะคงที่ทั้งหมด สิ่งที่ชอบคงที่อยู่ ย่อมเป็นที่พอใจ ส่วนสิ่งที่ไม่ชอบคงที่อยู่ ย่อมไม่เป็นที่พอใจ ดิ้นรนอยากให้ล่วงพ้นไปเสีย เพียงเท่านี้ก็เห็นแล้วว่าโลกจะหยุดเสื่อมผืนธรรมชาติของโลกเองไม่ได้แน่นอน เพราะฉะนั้น คนในโลกโดยมาก ที่ยังละความเกี่ยวข้องไม่ได้ จึงต้องมีส่วนพลอยวุ่น พลอยยุ่ง พลอยยากลำบากไปตามกัน จนกว่าโลกคือตัวเองจะแตกคือตาย ฝ่ายสัตบุรุษผู้ได้สดับแล้ว มาหยั่งเห็นเหตุการณ์เหล่านี้ว่าเป็นเรื่องไม่รู้จักจบ จึงหันเข้าหาธรรมคือทางสงบ แม้ตนเองยังต้องเกี่ยวข้องกับโลก ก็ปฏิบัติไปตามหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้อง ไม่ละทิ้งหน้าที่ คือว่าตนตั้งอยู่ในตำแหน่งเช่นใด จะเป็นกุลบดีหัวหน้าผู้ปกครองสกุล หรือเป็นกุลบุตรกุลธิดา หรือเป็นพ่อบ้านแม่เรือนเป็นต้นก็ตาม ก็ปฏิบัติหน้าที่ของตนตามตำแหน่ง มิให้บกพร่องเสื่อมเสีย ป้องกันเหตุแห่งความเสื่อมประกอบเหตุแห่งความเจริญเท่าที่สามารถจะทำได้ในวงของหน้าที่ แต่สิ่งใดเป็นไปตามคติธรรมดาซึ่งไม่สามารถจะผ่าผืน ก็ปลงใจได้ไม่เดือดร้อนดิ้นรนที่จะผ่าผืน เมื่อปฏิบัติวางใจได้เช่นนี้ ก็มีความสงบความเย็นใจ ไม่ต้องพลอยเดือดพลอยร้อนไปกับเขา เพราะความเกี่ยวข้องเป็นเหตุ การที่สัตบุรุษจะเป็นผู้ปฏิบัติวางใจได้เช่นนี้ ก็เพราะเป็นผู้ฉลาดในการใช้ความนึกคิดแต่ในทางที่ชอบที่ถูก ที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการ คิดนึกอย่างไรทำใจให้สงบไม่กำเริบฟุ้งสร้าน นึกคิดอย่างนั้น เป็น โยนิโสมนสิการ ในที่นี้ จักแสดงวิธี มนสิการ พอเป็นมุขแห่งการปฏิบัติเพียง ๔ วิธี คือ

มนสิการ ปรารภธรรมดาโลก ๑ ปรารภตนเทียบกับผู้อื่น ๑ ปรารภความประพฤติของตนเอง ๑ ปรารภ กัมมัสสกตา ความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน ๑ ๆ

โยนิโสมนสิการ ปรารภธรรมดาโลกนั้น ได้แก่การพิจารณาดูความเป็นไปของโลก ตามที่เป็นจริงว่า โลก คือหมู่สัตว์นี้ มีความวุ่นวายอยู่เป็นปกติ บ้างเบียดเบียนกัน บ้างเกื้อกูลกัน บ้างได้รับความสุข บ้างได้รับความทุกข์ ในที่สุดก็ตายตามกันไปหมด ไม่มีใครเหลือ เมื่อยังเป็นอยู่ ก็วุ่นวายอวดฤทธิอวดเดชกันไป พอสิ้นลมหายใจแล้ว ก็สิ้นฤทธิ์ ทำอะไรไม่ได้ ต้องตกเป็นภาระของคนที่เป็นอยู่ต่อไป ไม่ยั่งยืนไม่เป็นสุขเลยหนอ แต่ละคนทุกข์ของตนก็เหลือที่จะแบก มิหนำซ้ำยังต้องเอาใจช่วยแบกทุกข์ของผู้อื่นอีก ดูก็น่าสังเวช ทุกสิ่งทั้งที่ตนรักใคร่ปรารถนา ทั้งที่ตนไม่รักใคร่ปรารถนา ตนก็หามีอำนาจบังคับบัญชาให้เป็นไปอย่างใจได้ไม่ ชั้นที่สุดแม้ตนของตนเอง ตนก็ยังให้เป็นไปอย่างใจไม่ได้ จะป่วยกล่าวไปใยถึงสิ่งภายนอกเล่า นี้ตรงกับคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าที่ว่า สิ่งทั้งปวงเป็นอนัตตา แม้ตัวเราเล่าก็นับเนื่องอยู่ในหมู่สัตวโลก ย่อมเป็นเช่นเดียวกัน เมื่อเราเล็งเห็นเช่นนี้ ก็ไม่สมควรเลยที่จะวุ่นวายไปตามเขา เราต้องการความสงบ ความเย็นใจไม่ร้อนรน ควรปฏิบัติตนตามสมเด็จพระบรมศาสดา เมื่อครั้งพระองค์เสด็จไปห้ามพระญาติ ฝ่ายศากยะกับโกลิยะ ซึ่งเกิดวิวาทจะทำสงครามกันขึ้น เพราะแย่งน้ำกันทำนา ทรงชี้แจงให้เห็นว่า ชีวิตมนุษย์มีค่ามากกว่าน้ำ การที่จะทำสงครามกันล้างผลาญชีวิตมนุษย์เสียมากๆ เพื่อเอาชนะกันเพราะน้ำเป็นเหตุนั้น ไม่สมควรเลย แล้วตรัสพระคาถาว่า

สุขํ วต ชีวาม เวริเนสุ อเวริโน

ในหมู่มนุษย์ เขามีเวรกัน เราเป็นผู้ไม่มีเวร เป็นอยู่สบายดีหนอ ในหมู่มนุษย์เขามีเวรกัน เราจงเป็นผู้ไม่มีเวรอยู่เถิด ฯ

สุสุขํ วต ชีวาม อาตุเรสุ อนาตุรา

ในหมู่มนุษย์เขาเดือดร้อนกัน เราไม่มีความเดือดร้อน เป็นอยู่สบายดีหนอ ในหมู่มนุษย์เขาเดือดร้อนกัน เราจงเป็นผู้ไม่มีความเดือดร้อนอยู่เถิด ฯ

สุสุขํ วต ชีวาม อุสฺสุเกสุ อนุสฺสกา

ในหมู่มนุษย์เขาทะเยอทะยานกัน เราไม่มีความทะเยอทะยาน เป็นอยู่สบายดีหนอ ในหมู่มนุษย์เขาทะเยอทะยานกัน เราจงเป็นผู้ไม่มีความทะเยอทะยานอยู่เถิด ดังนี้ ฯ เมื่อมาพิจารณาเห็นธรรมดาโลกตามเป็นจริงแล้ว วางใจให้ถูกส่วนได้ดังนี้ ย่อมได้ความเย็นใจ ไม่เดือดร้อน นี้เป็น **โยนิโสมนสิการ** ปรารภธรรมดาโลก ฯ

โยนิโสมนสิการ ปรารภตนเทียบกับผู้อื่นนั้น ได้แก่ความทำในใจโดยแยบคาย ในคราวที่ถูกนินทาว่าร้ายโดยประการต่าง ๆ คนในโลกไม่มีใครเลยที่อยากถูกติ ถูกว่า ถูกด่า และคนในโลกที่ไม่ถูกติ ไม่ถูกว่าไม่ถูกด่า ก็ไม่มีเลยเหมือนกัน เพราะฉะนั้น เมื่อถูกเขาติ ถูกเขาว่า ถูกเขาด่า ก็ควรพิจารณาตนก่อนว่า เราเสียหายจริงตามที่เขากล่าวหรือไม่ ถ้าเป็นจริง ก็ไม่ควรเคียดแค้นว่าฉันจะดีจะชั่วก็ช่างฉัน ไม่ใช่กิจการอะไรของชาวบ้าน ถ้าคิดเช่นนั้น ส่อว่าไม่ใช่สัตบุรุษ ข้อที่ถูกที่ชอบ ควรระมัดระวัง อย่าให้เป็นอย่างที่เขาว่าได้อีก และควรนึกขอบคุณในข้อที่เขา

กล่าวนั้นว่า คนเราทำผิดทำเสียโดยไม่รู้ตัวก็มี รู้ตัวแต่ยังขืนทำโดยเข้าใจว่าไม่มีใครรู้ก็มี การที่เขากล่าวขึ้นนี้ก็มีประโยชน์อยู่ ที่จะทำให้เราได้สติรู้สึกตัวว่าเราทำผิดทำเสีย แล้วงดเว้นสำรวมระวังต่อไป เพราะคนที่ได้รับแต่ความชมเชยไม่ถูกติ ถ้าเป็นคนมีสติอยู่บ้างก็ไม่เป็นไร ถ้าเป็นคนสติน้อย จะทำให้ชล่าใจทนงตนว่าเราเป็นคนดีไม่มีที่ติ อาจเสียคนได้ การที่มาคิดได้เช่นนี้ เป็นเหตุให้รักษาความสงบใจไว้ได้ ถ้าข้อที่เขาติเตียนว่าด่านั้น เป็นเรื่องที่ไม่จริง ก็ไม่ควรเคียดแค้นว่า เราไม่มีผิดเลย ทำไมจึงมาใส่ความเอาได้ ถ้าคิดเช่นนั้น จะเสียความเป็นสัตบุรุษ ควรทำในใจว่า การที่เขาติเตียนว่าด่านี้ แม้จะไม่เป็นจริง ก็จริงอยู่ ถึงกระนั้นเราก็ไม่ควรเคียดแค้น เพราะคนในโลกรวมทั้งตัวเราด้วย ที่จะไม่ถูกติ ถูกว่าถูกด่าเลยย่อมไม่มี ถูกด้วยกันทั้งนั้น ที่ติเตียนว่าด่าเขา ด้วยเรื่องที่เป็นจริงก็คงมี ที่ไม่เป็นจริงก็คงมี ถึงตัวเราก็รู้ไม่ได้ว่า ได้ไปติเตียนว่าด่าใคร ด้วยเรื่องที่ไม่เป็นจริงไว้บ้าง ชรอยเราจะได้กล่าวตู่ติเตียนว่าด่าผู้อื่นไว้บ้างกระมัง กรรมอันนั้นจึงได้ตามสนอง อย่ากระนั้นเลย ตั้งแต่นี้ต่อไป เราจักมีสติสำรวมระวังตัวเรา จักไม่ติฉินนินทาใคร จักไม่ทำตัวให้ใครมาติเตียนว่าเราได้ เพราะว่า สิ่งใดที่เราไม่ชอบ สิ่งนั้นคนอื่นก็คงไม่ชอบเหมือนกัน ถ้าเราไม่ชอบให้ใครมาติเตียนว่าด่าเรา แต่เรายังชอบติเตียนว่าด่าผู้อื่น เราก็จำต้องประสบสิ่งที่เราไม่ชอบอยู่ร่ำไป ทั้งเราจะไม่ใช่สัตบุรุษผู้ประพฤติธรรมด้วย เพราะสัตบุรุษผู้ประพฤติธรรม ย่อมไม่ไปเพ่งโทษผู้อื่น อันที่จริง อย่าว่าแต่คนอย่างเราซึ่งอาจทำเสียหายได้เลย แม้พระอาทิตย์พระจันทร์ที่โคจรอยู่ตามปกติ ก็ยังถูกติถูกว่า พระบรมศาสดา ผู้ทรงพระคุณความดีหาที่ติมิได้ ก็ยังถูกติถูกว่าถูกด่า เมื่อ

เป็นเช่นนี้ เราจะต้องไปเดือดร้อนเพราะคำติฉินนินทาที่ไม่จริงไม่จัง ด้วยเหตุไรเล่า เมื่อทำในใจได้เช่นนี้ ชื่อว่า คิดนึกในทางที่ถูก ย่อมมีความเย็นใจไม่เดือดร้อน อันเป็นผลที่สัตบุรุษจะพึงได้ นี้เป็น โยนิโสมนสิการ ปรารภตนเทียบกับผู้อื่น ฯ

โยนิโสมนสิการ ปรารภ ความประพฤติของตนเองนั้น ได้แก่การที่ไม่นำพาต่อเสียงผู้ใด ใฝ่ใจคำนึงตรวจตราความประพฤติทางกาย ทางวาจา และทางใจของตนอยู่เสมอว่า ความประพฤติของเราบริสุทธิ์บริบูรณ์ สม่ำเสมออยู่หรือไม่ เมื่อเห็นว่า บริสุทธิ์บริบูรณ์สม่ำเสมออยู่ ก็เป็นที่พอใจ ถ้าเห็นว่า ยังมีส่วนด่างพร้อย บกพร่อง ก็แต่งเติมทำให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ มิให้เป็นโอกาสที่ท่านผู้รู้ผู้ใคร่ครวญแล้วจะพึงติเตียนได้ มั่นอยู่ในคำสอนของพระบรมศาสดา ที่แสดงความจริงในเรื่องนินทาสรรเสริญ ซึ่งตรัสแก่อตุลพราหมณ์ว่า ปุราณเมตํ อตุล เป็นต้น ความว่า ดูก่อนอตุละ นินทาและสรรเสริญนี้เป็นของมีมาเก่าแก่ ไม่ใช่ประหนึ่งเพิ่งเกิดขึ้นในวันนี้ ชนทั้งหลายนินทาคนนั่งนิ่ง ๆ ก็มี นินทาคนพูดมากก็มี นินทาคนพูดพอประมาณก็มี คนที่ไม่ถูกนินทาไม่มีในโลก คนที่ถูกนินทาส่วนเดียว หรือถูกสรรเสริญส่วนเดียว ไม่มีแล้วในอดีตกาล จักไม่มีในอนาคตกาล และไม่มีอยู่ในปัจจุบันนี้ ถ้านักปราชญ์ผู้พิจารณาทุกวัน ๆ สรรเสริญบุคคลใด ซึ่งมีความประพฤติดีไม่ขาด เป็นคนมีความฉลาดบริบูรณ์ด้วยปัญญาและศีล ใครเล่าจะควรติบุคคลนั้น ผู้เพียงดังแท่งทองชมพูนุท เทวดาทั้งหลายก็สรรเสริญบุคคลนั้น แม้พรหมก็ต้องสรรเสริญ ฯ พระพุทธภาษิตนี้แสดงให้เห็นใจความอันสำคัญว่า นินทาและสรรเสริญเป็นของมีประจำโลก ไม่มีใครเลี่ยงพ้น หากจะมัวยินดี

ยินร้ายเพราะนินทาและสรรเสริญอยู่ร่ำไปแล้ว ก็น่าจะหาเวลาสงบใจได้ยาก เพราะฉะนั้น ท่านจึงจำกัดไว้ว่า ความนินทาและสรรเสริญของพาลชน ไม่ควรถือเอาเป็นประมาณ ส่วนความนินทาและสรรเสริญของบัณฑิตควรถือเป็นประมาณ เพราะบัณฑิตใช้ปัญญาใคร่ครวญพิจารณาเหตุผลที่ควรติควรชมแล้วจึงติจึงชม มิได้ถือเอาความชอบใจของตนเป็นประมาณในการติการชม เพราะฉะนั้น เมื่อถูกติหรือถูกชม พึงมองดูผู้ติหรือชมก่อน ว่าเป็นพาลหรือเป็นบัณฑิต ถ้าเป็นพาลแล้วก็ไม่ควรใส่ใจเลยทีเดียว ถ้าเป็นบัณฑิตพึงปฏิบัติในทางที่ควร คือเมื่อถูกติในข้อใดพึงแก้ไขในข้อนั้นให้ดี เพื่อเปิดโอกาสที่ท่านจะติอีกต่อไป อย่าเสียใจว่าเราถูกติ ถ้าได้รับความชมเชยในคุณความดีข้อใด พึงรักษาคุณความดีข้อนั้นไว้ให้มั่นคง อย่าดีใจเพราะความชมเชย แต่ควรปีติปราโมทย์เพราะข้อที่ตนประพฤติดี ด้วยทำในใจว่า เรารักษากายสมาจาร วจีสมาจาร มโนสมาจาร ความประพฤติเรียบร้อยสม่ำเสมอ ทางกายวาจาใจดี ไม่เป็นโอกาสที่ท่านผู้รู้จะพึงติได้ เมื่อมาปฏิบัติทำในใจได้เช่นนี้ ชื่อว่าคิดนึกในทางที่ชอบ ยังผลคือความเย็นใจไม่เดือดร้อนให้เกิดขึ้นแก่ผู้ปฏิบัติ นี้เป็นโยนิโสมนสิการ ปรารภความประพฤติของตนเอง ฯ

โยนิโสมนสิการ ปรารภ กัมมัสสกตา ความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตนนั้น คือเมื่อตนเองหรือผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งเป็นที่รักของตน จะมีอันวิบัติแปรปรวนไปอย่างใด ย่อมไม่หาเหตุซัดคนอื่นสิ่งอื่นว่าเพราะคนนั้นคนนี้ทีเดียว จึงเสียหายไปอย่างนี้ เพราะคนอื่นจะทำคนอื่นให้ดีหรือให้เสียไม่ได้ ตัวต้องทำแก่ตัวเอง สัตบุรุษย่อมสำนึกตนพิจารณากรรมอันเป็นเหตุแห่งความวิบัติเห็นปานนั้นว่า นี่เราคงได้ทำกรรมอันจะอำนวยผลเช่น

นี้ไว้เป็นแน่ ถ้าไม่ใช่ในชาตินี้ ก็คงเป็นในชาติก่อน ๆ เราจึงต้องประสบผลเช่นนี้ การที่เราต้องเป็นเช่นนี้ ก็เพราะเรามีกรรมเป็นของตน กรรมที่เราทำจำแนกให้เราเป็น หาใช่เป็นเพราะคนอื่นสิ่งอื่นบันดาลไม่ แม้คนอื่นสัตว์อื่นก็เป็นเช่นเดียวกัน เมื่อมาหยั่งเห็นความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตนแน่ชัดเช่นนี้ จักเป็นผู้ไม่ตื่นเต้นในเมื่อประสบสมบัติ จักเป็นผู้ไม่โทมนัส ในเมื่อประสบวิบัติ จักไม่น้อยใจในความที่ตนเป็นผู้ต่ำต้อยกว่าผู้อื่น จักไม่ริษยาในความเป็นผู้มีฐานะสูงแห่งผู้อื่น จักเป็นผู้รู้จักพลอยยินดีในอิฏฐวิบุลผลของผู้อื่น จักเป็นผู้ระวังแก้ไขกรรมของตนให้เป็นฝ่ายกุศล เพื่อผลอันดีประณีตอยู่เสมอ เมื่อเป็นเช่นนี้ ตนก็จักเป็นผู้ประณีตขึ้นโดยลำดับ ไม่มีเวลาตกต่ำเสื่อมทราม นี้เป็น โยนิโสมนสิการปรารภ กัมมัสสกตา ความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน ฯ

ความนึกคิดเป็นสิ่งสำคัญมาก ถ้าไม่ระวังปล่อยไปตามเรื่องตามราว มักพาให้ฟุ้งสร้านเสียสติ ไม่เป็นทางสงบ คนที่ต้องทุกร้อนเสียสติอารมณ์ เพราะไม่รู้จักควบคุมความคิดความนึกของตน มีเป็นอันมาก เพราะฉะนั้น จึงจำเป็นแท้ที่จะต้องระวังควบคุมให้เป็นไปแต่ในทางที่ดีที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการ ดังกล่าวแล้ว โยนิโสมนสิการ เป็นไปเพื่อความทำถูกทำชอบ และความทำถูกทำชอบเป็นไปเพื่อความสงบความเย็นใจ และความสงบความเย็นใจเป็นผลที่ผู้ปฏิบัติธรรมต้องการ เพราะฉะนั้น ผู้ปฏิบัติธรรมจึงจำต้องเป็นผู้ฉลาดในการใช้ โยนิโสมนสิการให้เหมาะกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จึงจะรักษาใจให้คงมีความสงบอยู่ได้ ไม่แปรปรวนเพราะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ฯ

ความสงบนี้เป็นที่รวมแห่งความสุขทั้งมวล ร่างกายจะเป็นสุข ก็

เพราะสงบจากโรคภัยไข้เจ็บ ใจจะเป็นสุข ก็เพราะสงบจากข้าศึกคือกิเลส บ้านเมืองจะเป็นสุข ก็เพราะสงบจากข้าศึกภายในคือโจรผู้ร้ายและความจราจล และสงบจากข้าศึกภายนอก คือเหล่าศัตรูหมู่ปัจจามิตร โลกจะเป็นสุข ก็เพราะสงบจากความจองเวรเบียดเบียนล้างผลาญกัน เพราะฉะนั้น พระบรมศาสดาจารย์จึงตรัสสอนไว้เพื่อให้พุทธบริษัทรู้จักค่าของความสงบว่า **นตฺถิ สนฺติ ปรํ สุขํ** สุขอื่นจากความสงบไม่มีดังนี้ จึงได้ความชัดว่า "สุขอยู่ที่ความสงบ"

โยนิโสมนสิการ ความนึกคิดในทางที่ชอบ เป็นทางแห่งความสงบทุกประการ เพราะฉะนั้น ผู้หวังความสงบ พึงใช้ **โยนิโสมนสิการ** ความคิดนึกในทางที่ชอบให้เหมาะกับเหตุการณ์ ให้สมกับที่เป็นนักปฏิบัติธรรม ไม่ปล่อยใจให้กำเริบฟุ้งสร้านด้วยอำนาจอารมณ์ภายนอก ซึ่งเข้ามายั่วดังพรรณนามา ด้วยประการฉะนี้

แสงธรรม

ชีวิตกับความหวัง (ของสารประทีป)

คนที่มีความหวังมากท่านว่ามีทุกข์มาก คือเวลาผิดหวังที่ตนหวังไว้มากก็ทุกข์มากทีเดียว ผู้ที่มีความหวังน้อยย่อมจะทุกข์น้อย เพราะเวลาผิดหวังนั้นผิดน้อย ผู้ที่ไม่ค่อยหวังหรือไม่มีหวังเลยก็ไม่ทุกข์ เพราะมันไม่มีความผิดหวัง แต่คนเรานั้นจะอยู่โดยปราศจากความหวังเสียก็ไม่ได้ ชีวิตที่ปราศจากความหวังเป็นชีวิตที่แห้งแล้ง เราต้องอยู่กันด้วยความหวัง เมื่อชีวิตอยู่ได้ด้วยความหวัง เช่นนั้น เราจะหนีทุกข์ได้อย่างไร เพราะทำอะไรก็ทำไปด้วยความหวังอันโพลงพลุ่ง และเมื่อทำไปด้วยความหวัง ก็ต้องมีผิดหวัง แล้วมันก็ต้องทุกข์ เรื่องของปุถุชนเป็นอย่างนี้แหละ สิ่งทั้งหลายในโลกเป็นอนิจจังไม่แน่นอน หวังจะได้กลับไม่ได้ หวังว่าจะไม่ได้กลับได้ ที่เป็นสุขกลับเป็นทุกข์ มันเป็นอย่างนี้เสมอ เพราะฉะนั้น เพื่อให้ความทุกข์ของเราลดน้อยลงหน่อย ชีวิตประจำวันควรจะเป็นชีวิตง่าย ๆ ชีวิตง่าย ๆ คืออย่างไร คืออยู่อย่างง่าย ๆ ไม่พิถีพิถันจนเกินไป กินอย่างไม่พิถีพิถันจนเกินควร หากเรามีชีวิตง่าย ๆ อย่างนี้แล้ว ทุกข์ก็ย่อมจะน้อย ถ้ามีชีวิตอย่างยาก ๆ เช่นกินยาก อยู่ยาก นอนยากอย่างนี้ก็ลำบาก ชีวิตที่ยากทุกข์มาก ชีวิตที่ง่ายทุกข์น้อย.

อยู่ในโลกต้องมีพวกพ้อง

คนเราไม่ใช่จะพึ่งตัวเองได้เสมอไป คนมั่งมีก็มีเวลายากจนได้ คนแข็งแรงก็มีเวลาเจ็บไข้ได้ คนฉลาดถ้ามีโรคภัยไข้เจ็บเช่นเป็นโรคอัมพาตหรือโรคเส้นประสาทพิการ ก็ช่วยตัวเองไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ การที่ทนงตนว่าจะไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นจึงเป็นความประมาท คนเราเกิดมาแล้วมีแก่ มีเจ็บมีตาย มีเปลี่ยนแปลง จะทนงตนว่ามีพวกพ้อง มีบริษัท มีบริวารมากไม่ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่นก็ผิด เพราะคนเรานั้นต้องพึ่งแรงกัน พึ่งทรัพย์กัน พึ่งปัญญาความคิดกัน คนเดียวจะมีพร้อมทุกอย่างไม่ได้ เพราะฉนั้นในทางปฏิบัติจึงควรจะต้องถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ไม่ทำอะไรเอาแต่ประโยชน์ส่วนตน โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ของผู้อื่น ควรนึกถึงประโยชน์ส่วนรวม ควรนึกถึงความเสื่อมเสียซึ่งอาจเกิดขึ้นแก่หมู่คณะ เพราะการกระทำของตน ควรสร้างความรัก ความนับถือให้มีในตนเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขของตนเองและของส่วนรวมด้วย ยึดหลักธรรมภาษิตที่ว่า

อันบ้านเรือนใหญ่โตระโหฐาน
มีเสาคานหลายต้นจึงทนไหว
เกิดเป็นคนอยู่เดียวก็เปลี่ยวใจ
ต้องอาศัยพวกพ้องพี่น้องนา.

คนประเสริฐ

คนดีนั้นหาง่าย แต่คนประเสริฐหายาก คนดีมีประเภทต่าง ๆ กันมากมาย บางคนก็ดีอย่างนี้ บางคนก็ดีอย่างนั้น ใครมีความดีอยู่ในตัวคนละอย่างสองอย่าง หรือมากอย่าง เราก็เรียกกันว่าเป็นคนดี เพราะเขามีดี

จริง ๆ แต่ความดีของคนนั้นมีดีไม่ครบ เช่นความรู้ดีแต่ความประพฤติไม่ดี ความประพฤติดีแต่ความรอบรู้ไม่ดี บางคนขยันทำงานดี แต่พูดโกหกเก่ง บางคนพูดจาซื่อสัตย์เป็นหลักเป็นฐานดี แต่ขี้เกียจทำงาน รวมความแล้วยังมีดียังไม่ครบนั่นเอง คนประเภทดังกล่าวยังไม่ได้ชื่อว่าเป็นคนประเสริฐเพราะยังมีดีไม่พร้อม คนประเสริฐนั้นเป็นคนที่มีดีพร้อมเลยคือดีทั้งความรู้ความประพฤติและดีทั้งการกระทำ คนทั่วไปที่ได้รับการศึกษาพอสมควรแล้ว ต่างรู้ว่าอะไรดีอะไรไม่ดี อะไรควรประพฤติอะไรควรงดเว้น แต่จะหาคนที่ประพฤติได้จริง ๆ ตามที่รู้นั้นมีไม่มากนัก เช่นการดื่มสุรา การเล่นการพนันเป็นต้น ส่วนมากเราก็รู้ว่าเป็นความไม่ดีแต่ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าเป็นการไม่ดีนั่นแหละ ก็ยังเล่นยังดื่มกันอยู่เช่นนี้ แม้จะมีดีอยู่บ้างตรงที่รู้ว่าอะไรดีอะไรชั่ว แต่ก็ยังประพฤติไม่ได้ จึงไม่จัดว่าคนพวกนี้เป็นคนประเสริฐ ส่วนผู้ใดรู้ว่าความดีความชั่วเป็นอย่างไร แล้วเลิกละความชั่วได้จริง ทำความดีได้จริง คนเช่นนี้แหละได้ชื่อว่าเป็นคนประเสริฐในหมู่คนทั้งหลาย เปรียบเหมือนเพ็ชรเม็ดงามก้อนใหญ่ ที่ตกอยู่ท่ามกลางก้อนหินก้อนกรวดฉะนั้น.

พรสวรรค์

เมื่อทำงานไม่สำเร็จหรือทำงานสู้คนอื่นเขาไม่ได้ก็อย่าเพิ่งท้อแท้หรือบ่นว่าเราไม่มีพรสวรรค์ ความจริงในตัวของเรามีเครื่องมือที่นับว่าเป็นพรสวรรค์ครบทุกอย่าง ร่างกายของเราทุกส่วนที่ธรรมชาติสร้างให้มาพร้อมอยู่เสมอที่จะทำงานเมื่อเราต้องการจะทำ นี่คือพรสวรรค์อันประเสริฐที่เกิดมาพร้อมกับตัวเราละ แต่ที่บางคนเอาไปใช้ไม่บังเกิดผลก็เพราะไม่รู้จักใช้หรือใช้ไม่ถูกทาง เช่นปากมีไว้สำหรับพูดเมื่อพูดดีมีเหตุ

ผล อ่อนน้อมผู้ที่ควรอ่อนน้อม สรรเสริญผู้ที่ควรสรรเสริญเป็นต้น ก็ย่อมเป็นที่รักของคนทั่วไป แต่ถ้าพูดไม่เป็น หรือพูดเป็นแต่ไม่ถูกกาละเทศะ ก็ไม่บังเกิดผล เช่นสรรเสริญคนที่ไม่ควรสรรเสริญ ยกย่องคนที่ไม่ควรยกย่อง หรือบางทีต้องการจะพูดยอแต่มันเกินความจริงไป ก็ไม่เกิดประโยชน์ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว จะว่าปากของเราไม่มีพรสวรรค์ พูดสู้คนอื่นเขาไม่ได้อย่างไรได้ นี่คือตัวอย่างของการรู้จักใช้คำพูด แม้ร่างกายส่วนอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน ถ้าใช้เป็นก็เกิดประโยชน์ ถ้าใช้ไม่เป็นก็ไม่เกิดประโยชน์ หรือบางทีอาจเกิดโทษด้วยซ้ำไป เพราะฉะนั้น ถ้าท่านทำงานไม่สำเร็จหรือบังเกิดผลสู้คนอื่นเขาไม่ได้ ก็อย่าไปนึกว่าเราไม่มีพรสวรรค์เลย ความจริงพรสวรรค์เป็นสิ่งที่เราทำให้เกิดขึ้นได้ ด้วยคุณธรรมทางพระศาสนาเช่นความพากเพียร ความพยายาม ความอดทน ความตั้งใจจริงเป็นต้น เมื่อท่านถึงพร้อมด้วยคุณธรรมเหล่านี้นั่นแหละ พรสวรรค์จะบังเกิดแก่ท่านอย่างแน่นอน.

ความตั้งใจจริง

ทุกคนเมื่อจะทำสิ่งใดก็หวังผล คือความสำเร็จด้วยกันทุกคน ความตั้งใจจริงเป็นคุณธรรมอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้บุคคลประสบความสำเร็จ พระพุทธองค์เมื่อก่อนจะบำเพ็ญเพียรแสวงหาโมกขธรรม ได้ประทับนั่งที่โคนต้นโพธิ์ ทรงอธิษฐานจิตว่า ถ้ามิได้บรรลุธรรมวิเศษเพียงใด จะไม่ลุกขึ้นเพียงนั้น แม้ว่าร่างกายจะซูบผอมเหลือแต่หนังหุ้มกระดูกก็ตาม พระพุทธจริยาตอนนี้เป็นข้อที่ผู้ประกอบการงานทั้งหลาย ควรจะดำเนินตามพระบาทยุคลเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าจะทำการสิ่งใดถ้าขาดความตั้งใจจริงเสีย

แล้ว ย่อมสำเร็จได้ยาก ถึงแม้จะสำเร็จก็ได้ผลไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย กระพร่องกระแพร่งเต็มที่ กำลังใจมีความจำเป็นในการทำงานไม่น้อยไปกว่ากำลังกาย ถ้ากำลังใจไม่เข้มแข็งแน่วแน่ เกิดความท้อถอยเสียในระหว่างการทำงานก็ย่อหย่อนล่าช้า ถ้ากำลังใจตกมาก ๆ บางทีงานอาจหยุดชงักหรืออาจเลิกเสียกลางคันก็ได้ เพราะฉะนั้น ความตั้งใจจริงจึงเป็นคุณธรรมที่จะช่วยให้บุคคลประสบความสำเร็จในกิจการต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี.

อย่าเอาแต่ใจ

การทำอะไรเอาแต่ใจ เป็นลักษณะของคนเห็นแก่ตัวประการหนึ่ง ดังนั้น เมื่อจะทำอะไรต้องนึกถึงใจผู้อื่นด้วยว่า ที่เราทำลงไปนี้จะก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นด้วยหรือไม่ ควรเอาใจเขามาใส่ใจเรา เรารักสุขเกลียดทุกข์อย่างไร ผู้อื่นก็รักสุขเกลียดทุกข์เช่นเดียวกับเรา จึงไม่ควรเอาแต่ใจของเราเป็นใหญ่ ควรนึกเสมอว่า คนเรานั้นต่างก็มีภาระหนักด้วยกันทุกคน มีภาระหนักที่จะต้องบริหารรักษาชีวิตให้เป็นไปด้วยดี การที่ผู้อื่นเขาสละเวลามาทำอะไรให้เรา ก็เป็นสิ่งที่ควรจะขอบใจเขา ถึงแม้บางครั้งอาจไม่ถูกใจเรา และการที่เขาทำแล้วไม่ถูกใจเรานั้น ก็ควรจะนึกว่า ที่เขาทำไม่ถูกนั้นน่ะ เป็นเพราะว่าเราพูดให้เขาไม่เข้าใจก็เป็นได้ ไม่ควรจะไปโกรธเขา ซึ่งทำให้ใจเราขุ่นมัว เป็นการขาดทุน เป็นการก่อทุกข์ให้แก่ตัวเอง เพราะฉะนั้น เวลาโกรธผู้อื่นที่ทำอะไรไม่ถูกใจ เราก็ควรนึกถึงอุทานธรรมภาษิตที่ว่า

พูดไปเขาไม่รู้กลับขู่เขา
ว่าโง่เง่างมเงอะเซอะนักหนา
ตัวของเราทำไมไม่โกรธา
ว่าพูดจาให้เขาไม่เข้าใจ.

พิจารณาตนเอง

ตามปกติคนเรามักมีความเห็นเข้าข้างตนเสมอ ถึงแม้ตนจะมีความบกพร่องก็พยายามปกปิดไว้ และในขณะเดียวกันก็ชอบมองความบกพร่องของคนอื่น ซึ่งบางทีก็เป็นความบกพร่องเพียงเล็กน้อย แต่มองเห็นเป็นความบกพร่องที่มากมายใหญ่โต เข้าทำนองที่ว่า โทษคนอื่นมองเห็นเป็นภูเขา โทษของเราแลไม่เห็นเท่าเส้นขน เพราะเหตุที่มองไม่เห็นข้อบกพร่องของตัวนี้เอง จึงกลายเป็นคนที่มีความบกพร่องอยู่ตลอดเวลา เพราะไม่มีโอกาสที่จะปรับปรุงแก้ไขตนเอง เพราะฉะนั้น ผู้ที่หวังความเจริญแก่ตนจึงควรได้หมั่นตรวจตราดูตนเองอยู่เสมอ หากพบข้อบกพร่องก็พยายามแก้ไขเสีย ถ้าทุกคนต่างก็พยายามทำดังนี้ เชื่อว่าการมองกันในแง่ร้ายก็จะค่อยหมดไป สังคมก็จะอยู่เย็นเป็นสุขขึ้นอีกมาก ผู้ที่รู้ตัวว่าบกพร่องแล้วปรับปรุงแก้ไขตนเองนั้น ทางพระสรรเสริญว่าเป็นบุคคลผู้ประเสริฐ ดังอุทานธรรมคำกลอนที่ว่า............ผู้ใดชั่วรู้ตัวแล้วกลับจิต ไม่ถือผิดงมโง่โดยโมหันต์ ควรจะชมว่าสมเป็นคนธรรม์ รู้ผ่อนผันกลับตนเป็นคนตรง.

กลับตัว

พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า ผู้ใดเป็นพาลและรู้ตัวว่าเป็นพาล ผู้นั้นอาจเป็นบัณฑิตได้ ผู้ใดเป็นพาล แต่สำคัญตนว่าเป็นบัณฑิต ผู้นั้นจัดว่าเป็นพาลแท้ จากพระพุทธภาษิตบทนี้ทำให้เราคิดได้ว่า ธรรมดาของสามัญชนนั้น อาจทำผิดได้ด้วยกันทุกคน แต่ผลของการทำผิดนั้นแตกต่างกัน คือบางคนทำผิดแล้วไม่รู้สึกตัวว่าทำผิด ยังสำคัญตนว่าทำถูก

ใครจะแนะนำตักเตือนอย่างไรไม่ยอมฟังทั้งสิ้น คนอย่างนี้จึงต้องเป็นพาลอยู่ตลอดไป เพราะไม่มีโอกาสจะกลับตนเป็นคนดีได้ ส่วนผู้ใดไม่เป็นเช่นนั้น ทำผิดแล้วยอมรับผิด ตั้งใจกลับตัว คนเช่นนี้ย่อมมีโอกาสกลับตัวเป็นคนดีได้ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไม่มีซ้ำเติมคนผิด แต่ให้โอกาสและให้กำลังใจคนทุกคนที่แม้ในขั้นต้นจะเสียมาก่อน ถ้าต้องการกลับตัวเป็นคนดี ทางพระพุทธศาสนาก็ส่งเสริม พระเถระบางองค์ในพระพุทธศาสนา เช่น พระองคุลิมาล ก็เคยเป็นโจรใจดำอำมหิตมาก่อน ภายหลังได้ฟังธรรมะของพระพุทธองค์ ก็กลับตัวเลิกละความชั่วได้อย่างเด็ดขาด ในที่สุดก็กลายเป็นคนดีที่โลกบูชา และยกชีวะประวัติของท่านมาเป็นตัวอย่างในการสำนึกผิดแล้วกลับตัว อยู่จนเท่าตราบทุกวันนี้ เพราะฉะนั้นการกลับตัว จึงเป็นความดีที่พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญนักหนา.

ผู้ทำลาย

ในคนหนึ่ง ๆ ย่อมมีทั้งผู้สร้างและผู้ทำลายอยู่รวมกัน ยามใดจิตใจเป็นปกติย่อมทำหน้าที่เป็นผู้สร้าง คือสร้างทั้งสิ่งของเครื่องใช้ และสร้างความสุขให้แก่จิตใจ นอกจากนั้น ยังสร้างคุณความดีจนมีผู้นิยมสรรเสริญไปทั่ว แต่ยามใดที่จิตใจไม่เป็นปกติ เช่นกระทบอารมณ์อันไม่เป็นที่พอใจจนเกิดโกรธขึ้นมา ย่อมประพฤติเป็นผู้ทำลาย เริ่มต้นทำลายสิ่งของก่อนของบางอย่างอุตส่าห์ประดิษฐ์ขึ้นด้วยความยากเย็นและนานวัน แต่พอโกรธขึ้นมาวูบเดียว ก็ทำลายเสียจนเสียหายใช้การไม่ได้ ในชั่วพริบตานอกจากนั้น ก็ทำลายคุณงามความดีของตัวเอง ด้วยการสำแดงความเหี้ยมโหด หยาบช้าอันเคยซ่อนไว้มิดชิดให้ปรากฏ ทำให้ผู้เคยชมต้องตำหนิและ

ชิงชัง ไม่แต่เท่านั้นยังอาจทำลาย และทำร้ายกระทั่งผู้ที่เป็นที่รักอย่างสุดซึ้ง เช่นบุตร ภรรยา แม้แต่ตัวเองก็อาจทำลายได้ ดังมีตัวอย่างปรากฏอยู่มากมาย จงพยายามเลี้ยงแต่ผู้สร้างเถิด เพื่อความราบรื่นของชีวิต อย่าเลี้ยงผู้ทำลายไว้ให้เติบโตในตัวเราเลย เพราะจะทำให้ต้องเสียใจอย่างสุดแสนในภายหลัง เมื่อโกรธก็จงรู้ตัวว่า บัดนี้ผู้ทำลายกำลังจะมีอำนาจเหนือตนแล้ว อย่ายอมตกไปอยู่ในอำนาจของมัน เพราะจะต้องถูกมันทำลายทุกอย่าง อันยากที่จะให้คืนดีได้ในภายหลัง.

บทเรียนจากชีวิตของตนเอง

การคิดถึงชีวิตแต่หนหลังในอดีตที่ล่วงมาแล้ว จะทำให้เกิดแง่คิดเป็นคติสอนใจ ในการดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี วิถีชีวิตของคนเราไม่เหมือนกัน บางคนมีชีวิตในอดีตผ่านพ้นมาได้ด้วยความขมขื่น เพราะต้องต่อสู้กับความทุกข์ยากผจญกับความลำบากอย่างแสนเข็ญ แต่ภายหลังกลับประคองตัวของตัวขึ้นมาได้ ด้วยเรี่ยวแรง สติปัญญาของตนเอง จนมั่นใจได้ว่า จะไม่ต้องประสบกับความคับแค้นเช่นนั้นต่อไป เขาย่อมจะภาคภูมิตนเองว่า เพราะความตั้งใจจริง พยายามจริง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคทั้งปวง จึงพยุงตัวให้เป็นอยู่ได้และเจริญรุ่งเรืองมาเป็นลำดับ ส่วนบางคน เมื่อย้อนมองตัวเองแต่ครั้งอดีต ซึ่งเคยรุ่งโรจน์มาแล้ว แต่ปัจจุบันต้องตกต่ำเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ก็ควรปลอบใจตนเองว่า โลกเป็นสภาพไม่แน่นอน ทุกอย่างหาความเที่ยงแท้ไม่ได้ แม้แต่ตัวของตัวเองก็ยังไม่เที่ยง สมบัติเป็นสภาพคู่กับวิบัติ ความเจริญเป็นสิ่งคู่กับความเสื่อม เช่นนี้ ชีวิตต้องปรับปรุงเพื่อให้ดำเนินต่อไปด้วยความผาสุก เพื่อมิให้

เสื่อมโทรมต่ำต้อย เพื่อให้รุ่งเรืองกว่าที่เป็นอยู่ด้วย เกิดมาเป็นคนนั้นต้องอดทนให้ถึงที่สุด อย่าท้อแท้ใจง่าย ๆ แม้เรื่องของโลกมันช่างน่าเบื่อหน่ายน่าระอาใจเหลือกำลังก็ตาม ความริเริ่มตั้งใจหนึ่ง ความพยายามคือทำตามที่ตั้งใจไว้หนึ่ง จังหวะคือทำงานให้เหมาะเจาะถูกโอกาสหนึ่ง และความไม่ประมาท คือไม่ลืมตัวเองหนึ่ง ทั้ง ๔ ข้อนี้ เป็นคุณธรรมที่จะพยุงให้ผู้ที่อยู่ในฐานะต้อยต่ำ ปราศจากสมบัติ ให้เจริญรุ่งเรือง และรักษาผู้รุ่งโรจน์อยู่แล้วมิให้ต้องตกต่ำในภายหลัง เพราะคนเรา ถ้าไม่ลืมตัวเองเสียอย่างเดียว ย่อมคุ้มครองตัวได้ในที่ทุกสถาน การไม่ลืมตัวเองต้องคิดถึงอดีตบ่อย ๆ เพื่อให้เกิดคติสำหรับเป็นกำลังใจ และสอนตัวเองดังกล่าวมาแล้ว.

เมตตาจิต

โลกนี้ถ้าขาดเมตตาเสียอย่างเดียว คงจะเกิดเดือดร้อนวุ่นวายจนบอกไม่ถูก ลูก ถ้าไม่ได้รับความเมตตาเสียสละจากพ่อแม่ คงไม่อาจมีชีวิตรอดมาได้ ญาติพี่น้องถ้าไม่ได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ก็ยากที่จะสร้างความเจริญได้ ถ้าไม่ต่างคนต่างเสียสละซึ่งกันแล้ว ก็คบกันไม่ได้นาน ผู้ใหญ่ถ้าไม่ช่วยเหลือผู้น้อย ก็หาคนใช้ยาก ผู้น้อยถ้าไม่ได้อนุเคราะห์จากผู้ใหญ่ก็ขาดผู้สนับสนุนให้เจริญ คนแก่เฒ่าถ้าไม่ได้รับการปฏิบัติจากลูกหลานก็มีความลำบาก คนพิการทุพลภาพ ถ้าทำมาหากินช่วยตัวเองไม่ได้ ถ้าไม่ได้รับเมตตาจิตจากผู้ใจบุญทั้งหลาย ก็ได้รับความลำบาก ที่เราต้องตั้งองค์การหรือมูลนิธิต่าง ๆ ทางสังคมสงเคราะห์ขึ้นช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ก็ล้วนตั้งขึ้นด้วยความเมตตาจิตของผู้ใจบุญทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น เมตตาจึงเป็นมนุษยธรรมซึ่งทุกคนจะขาดเสียมิได้ พระพุทธองค์

ตรัสว่า เมตตาเป็นเครื่องค้ำจุนโลก ถ้าโลกขาดเมตตาเสียเมื่อใด เมื่อนั้นย่อมเกิดความเดือดร้อนวุ่นวาย เมตตานอกจากเป็นเครื่องพยุงโลกไว้มิให้เกิดความเดือดร้อนวุ่นวายแล้ว ยังเป็นคุณธรรมที่จะช่วยป้องกันมิให้เกิดความริษยาแก่งแย่งชิงดี ทำลายล้างผลาญซึ่งกันและกันได้เป็นอย่างดีอีกด้วย.

ควรมีสติสัมปชัญญะไว้เสมอ

สติความระลึกได้ คือระลึกได้ก่อนทำ พูด คิด เป็นเครื่องยับยั้งจิตมิให้ทำการโดยผลุนผลัน ขาดการพิจารณาว่าควรหรือไม่ควรอย่างไร เป็นปัจจัยให้ใช้สัมปชัญญะ คือปัญญาที่รู้จักพิจารณาเหตุผลก่อนว่าการที่จะทำ คำที่จะพูดนี้ เป็นการดี เป็นเหตุแห่งความสุขความเจริญ หรือเป็นการชั่ว เป็นเหตุแห่งความเสื่อมแล้ว ย่อมงดเว้นเสียได้ ไม่ทำไม่พูดด้วยเหตุนี้ การที่ทำคำที่พูดมีสติสัมปชัญญะควบคุม จึงไม่มีทางผิด ทางเสียหาย มีแต่ทางถูกทางชอบ สติเป็นธรรมยั้งจิตใจให้คิดถึงทางดีทางเสียก่อนที่จะทำอะไรลงไป คุมจิตในเวลากำลังทำ กำลังพูด กำลังคิด มิให้บกพร่องผิดพลาด ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย คนทำอะไรผิดพลาดบกพร่องขาดเกินก็เพราะขาดสติสัมปชัญญะ บุคคลผู้มีสติสัมปชัญญะดี ย่อมมีจิตใจหนักแน่น มั่นคง ทนได้ต่ออารมณ์ที่มากวนใจให้ยุ่งเหยิง สามารถรักษาจิตของตนให้เป็นปกติอยู่ได้ ไม่มีอาการขึ้นลงด้วยอำนาจความยินดียินร้าย เพราะการรู้จักพิจารณาคุณโทษของอารมณ์ต่าง ๆ ให้เห็นแจ้งตามเป็นจริง ฉะนั้น สติสัมปชัญญะ จึงเป็นคุณธรรมที่ควรมีประจำอยู่เสมอ.

อย่าทำลายตัวเอง

ใครก็ตามที่ทำชั่วด้วยกายวาจาใจแล้ว ผู้นั้นได้ชื่อว่าทำลายตัวเอง และทำอย่างรุนแรงอย่างไม่มีทางแก้ไขด้วย เพราะบาปที่ตนทำเองย่อมทำตนให้เศร้าหมองเอง การทำลายที่มาจากผู้อื่นเสียอีก ยังมีทางป้องกันและแก้ไข ทั้งบาปก็ไม่มีแก่ผู้ถูกกระทำ ส่วนการทำลายตนเองนั้น ถ้าตนไม่ป้องกันและแก้ไขเองแล้ว ก็ไม่มีใครที่จะช่วยแก้ไขได้ ทั้งถ้ากระทำเข้าแล้วบาปก็จะตกแก่ตนด้วย นับว่าขาดทุนทั้ง ๒ ชั้น ตัวอย่างเช่นความโกรธ ความโกรธเป็นอารมณ์ที่บั่นทอนและทำลายความสุขอย่างมหันต์ ผู้ที่ปล่อยใจให้โกรธ จึงชื่อว่าทำลายตนเอง และทำให้ตนไร้ความสุข พราหมณ์ผู้หนึ่งเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วก็กราบทูลถามว่า คนฆ่าอะไรเสียได้ จึงจะมีความสุข พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า ฆ่าความโกรธเสียซิพราหมณ์ ความสุขเป็นยอดปรารถนาของทุกคน จึงควรทำเหตุแห่งความสุขด้วยวิธีไม่ทำลายตนเอง วิธีนี้แล เป็นวิธีหาความสุขที่ประเสริฐสุด.

หลงไป

ยกเว้นพระพุทธองค์ของเราเสียแล้ว ใครบ้างหนอในโลกกลมนี้จะไม่ลืมเสียเลย จริงอยู่ ท่านอาจจะไม่ลืม ในข้อที่ว่าเราเป็นชาย เป็นหญิง เป็นลูกชาวนาหรือว่าลูกเจ้าขุนมูลนายเป็นต้น แต่ยังมีสิ่งอื่นอีกหลายอย่างที่เราพากันลืม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเราพากันลืมว่า แต่ละคนนี้ไม่ใช่ตัวเราที่แท้จริง เป็นเพียงสมมุติเท่านั้น เราลืมตรงนี้ ลืมแล้วก็หลง ๆ แล้วก็ทำให้เกิดการยึดถือ เช่น ยึดถือว่า นี่เรานั่นคนอื่น คนรักของเรา แล้วคำว่าของเรา ๆ นี่ละ คือวิถีทางที่จะนำท่านไปสู่ความทุกข์กาย คือความยาก

ลำบาก และความทุกข์ใจ คือความหงุดหงิด เศร้าโศก ท่านอาจจะยังไม่เชื่อว่ามันทุกข์ได้ยังไง ขณะนี้ ท่านอาจจะมีคนรักอยู่คนหนึ่ง แล้วท่านก็ถือว่า นั่นเป็นคนรักของเรา แล้วเมื่อคนรักที่ว่านั้น เกิดไปมีคนรักใหม่หรือไม่ก็เกิดตายไปเสีย แล้วท่านจะรู้สึกยังไง แน่นอน ท่านจะต้องเศร้าโศกเสียใจถึงกับร้องไห้ ทานข้าวไม่อร่อย นอนก็ไม่หลับ ที่เป็นเช่นนี้เพราะอะไร เพราะคำว่าของเราที่ท่านยึดถือเพราะลืมไปนั่นเอง เมื่อเราไม่ลืมไม่หลง ไม่ยึดถือว่านี่เรานี่ของเขา นั่นไม่ใช่เรา แล้วท่านจะไม่ทุกข์กายทุกข์ใจ ท่านจะได้รับแต่ความสุขที่ใครต่อใครไม่ได้รับกัน.

ความเชื่อง่าย

ปกติคนที่มีใจลำเอียงหรือขาดความยุติธรรม มักจะเชื่อง่าย เช่นพอมีคนอื่นมาเล่าอะไรให้ฟังก็เชื่อเลย โดยมิได้พิจารณาเหตุผลและข้อเท็จจริง ถ้ายิ่งเรื่องที่เล่าเป็นเรื่องราวของคนที่ไม่ถูกกันด้วยแล้ว ก็ปลงใจเชื่อในทันที แม้แต่เรื่องกลาง ๆ คือไม่ใช่เป็นเรื่องของคนที่เราเกลียดหรือว่าเรารัก แต่เป็นเรื่องของคนที่เราไม่รู้จักกันเลย เช่นอ่านข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์เป็นต้น พออ่านจบ ก็มักจะยึดถือเอาเป็นเรื่องจริงทีเดียว ซึ่งบางทีอาจจะเป็นข่าวสับสนยังไม่ได้ข้อเท็จจริงก็ได้ ดังปรากฏว่ามีการแก้ข่าวกันอยู่บ่อย ๆ เพราะฉะนั้น ในทางศาสนาจึงได้สอนเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อนี้ไว้มาก เช่นสอนว่า อย่าเชื่อข่าวลือ อย่าเชื่อหนังสือ อย่าเชื่อผู้พูดว่าเป็นคนที่ควรเชื่อได้ อย่าเชื่อโดยการเดา อย่าเชื่อโดยการเก็งความจริงเป็นต้น แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า จะไม่ให้เชื่อตามตัวอย่างที่กล่าวมาแล้วโดยประการทั้งปวง ท่านเพียงสอนให้พิจารณาเหตุผลดูให้ดีเสียก่อน

แล้วจึงเชื่อเท่านั้น หมายความว่า อย่าด่วนเชื่อทันทีทันควัน ในเมื่อได้ยินได้ฟังหรือว่าได้ทราบข่าว ควรใช้ความคิดประกอบบ้าง เพราะฉะนั้นคำสอนเรื่องไม่ให้เชื่ออะไรง่าย ๆ นี้ จึงเป็นคุณธรรมที่จะป้องกันมิให้หลงผิดได้เป็นอย่างดียิ่ง.

ทุกคนมีดี

ผู้ที่เคยฟังเคยอ่านพุทธประวัติ คงจะเคยผ่านชื่อของแพทย์ประจำพระพุทธองค์ที่มีนามว่า ชีวกโกมารภัจจ์ ท่านผู้นี้ได้รับการยกย่องว่าเป็นแพทย์ที่มีความรู้เยี่ยมยอด และชำนาญในการรักษาโรคทุกอย่างของคนเป็นอย่างเลิศ จนได้ถวายตัวเป็นแพทย์ประจำพระพุทธองค์ตลอดชีพ ตอนที่ชีวกโกมารภัจจ์ไปศึกษาวิชาแพทย์กับอาจารย์ทิศาปาโมกข์ ได้เรียนเรื่องสรรพคุณยามาอย่างละเอียดลออ กระทั่งเข้าใจว่า ต้นไม้ทุกอย่างทุกชนิดล้วนมีสรรพคุณใช้เป็นยาได้ทั้งสิ้น ไม่มีต้นไม้อะไรเลยที่จะใช้เป็นยาไม่ได้ เพราะความชำนาญในเรื่องสรรพคุณยานี่เอง หมอชีวกโกมารภัจจ์จึงได้รับการยกย่องว่า เป็นแพทย์ที่มีความรู้ยอดเยี่ยมที่สุดในยุคนั้น จากประวัติของหมอชีวกโกมารภัจจ์ตอนนี้ ทำให้เราได้แง่คิดว่า คนเรานี่ ถ้าจะมองในแง่หนึ่ง ก็เปรียบเหมือนต้นไม้ เพราะมีความดีซ่อนอยู่ในตัวต่าง ๆ กัน ต้นไม้บางชนิดใช้รากเป็นยา แต่บางต้นก็ใช้แก่นบ้าง เปลือกบ้าง ผลบ้าง ดอกบ้าง หรือใบบ้างเป็นเครื่องยา คนก็เช่นกัน มีดีไม่เหมือนกัน โดยบางคนดีในทางพูด บางคนดีทางทำหรือบางคนที่ดีซื่อสัตย์ กล้าหาญ กตัญญู อดทน สงบเสงี่ยมเป็นต้น ผู้ที่ต้องปกครองคนหรือมีงานเกี่ยวข้องกับคนทั่วไป ต้องทำตัวคล้ายแพทย์ คือรู้จักค่า รู้จักความดีของ

คนว่า คนๆ นี้มีค่าอยู่ตรงไหน หรือมีความดียังไง แล้วเลือกใช้ผู้นั้นให้ถูกต้อง มองในแง่ดีของเขาเสมือนแพทย์ผู้รู้จักเลือกประโยชน์จากต้นไม้ทำยาฉะนั้น คนมีค่าไม่เหมือนกันและต่างคนก็มีดีไปคนละอย่าง เพราะฉะนั้น การรู้จักมองคนให้เห็นแง่ดีของเขา แล้วจัดงานให้ทำให้ถูกอัธยาศัยของเขา ความสามารถของเขา จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ผู้ที่เกี่ยวกับการทำงานโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แก่ผู้ที่มีหน้าที่ในการทำงานโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มีหน้าที่ในการบริหารงานแล้ว จะเป็นประโยชน์อย่างมากทีเดียว.

ผู้ทวนกระแส

ในหนังสือพระปฐมสมโพธิ ท่านพรรณนาความตอนที่พระพุทธองค์จะได้ตรัสรู้ มีความย่อๆ ว่า เช้าวันนั้น พระพุทธองค์ทรงรับข้าวมธุปายาสจากนางสุชาดาหนึ่งถาด เสวยเสร็จแล้วก็ลอยถาดเสียที่แม่น้ำเนรัญชรา อัศจรรย์ที่ถาดนั้นหาลอยตามกระแสน้ำลงไปไม่ กลับลอยทวนหวนย้อนน้ำขึ้นไป ในวันนั้นเอง พระองค์ทรงบำเพ็ญสมาธิแน่วแน่จนจิตของพระองค์สงบนิ่ง จึงเกิดปัญญาแจ่มแจ้งได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้ก่อนรุ่งอรุณของวันใหม่ ในความตอนพระพุทธองค์ทรงลอยถาดนี้ มีคติแก่ผู้สนใจ กล่าวคือ ธรรมดาของทุกอย่างมักจะลอยตามกระแสน้ำ ที่จะลอยทวนน้ำขึ้นไปเป็นไม่มี แต่น้ำพระทัยของพระพุทธองค์แตกต่างกว่าสามัญสัตว์ คือมิได้ลุ่มหลงลอยไปตามกระแสของกิเลส มีรักชอบชังหลงเป็นต้น กลับไหลทวนย้อนกระแสของกิเลสนั้นๆ เพื่อพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง เพราะผู้ที่หักใจ ยับยั้งใจ ข่มใจไว้ได้ไม่ให้กิเลสครอบงำใจไว้

ในอำนาจ ย่อมเป็นตัวของตัวเอง เป็นอิสระ สามารถที่จะพ้นอำนาจของกิเลสอยู่ตลอดเวลา ถูกชักให้รักให้ชอบไปตามอำนาจของราคะบ้าง โลภะบ้าง ลอยตามอำนาจของโทษะบ้าง หลงใหลไปตามอำนาจของโมหะบ้าง ถูกกิเลสครอบงำเป็นประจำ หมดอิสระไม่เป็นตัวของตัวเอง จึงต้องทุกข์ ต้องลำบาก ต้องเดือดร้อนและวุ่นวายตามๆ กัน และไม่รู้ความจริงในเรื่องนี้ เมื่อประสบเรื่องราวยุ่งยากต่าง ๆ มักจะเข้าใจว่า เพราะคนนั้นคนนี้กระทำให้ ความจริงกิเลสต่างหาก ทั้งในตัวของตนและในตัวผู้อื่นบันดาลให้เป็นไป ถ้าไม่รู้จักทวนกระแสกิเลสแล้ว ก็ย่อมวนเวียนด้วยทุกข์ยากเดือดร้อนเช่นนี้ตลอดไปอีกชั่วกาลนาน วิธีทวนกระแสกิเลสคือ ต้องรู้สึกตนเองก่อนทำก่อนพูด ก่อนคิด กำลังทำ กำลังพูด กำลังคิดว่ามีความเป็นอิสระอยู่ที่จิตเราหรือเปล่า หรือจิตเรากำลังถูกความโลภ ความโกรธ ความหลงครอบงำอยู่ อย่าปล่อยให้ใจตกไปอยู่ในอำนาจของกิเลสนั้น ๆ โดยไม่ให้กิเลสบัญชาให้เราต้องทำตาม แต่ทำตามที่ถูกที่ควร โดยเป็นตัวของตัวเองเช่นนี้ เรียกว่าทวนกระแสกิเลส ผู้มีอิสระเป็นตัวของตัวเอง ย่อมผ่อนคลายความทุกข์ ความเดือดร้อน ความวุ่นวายต่าง ๆ ได้จนมีความสงบจิตเป็นที่สุด ผิดกว่าผู้ต้องลอยตามกระแสของกิเลสซึ่งยากจะหาความสงบในชีวิตได้.

ความแข่งดี

การแข่งดี ไม่ได้หมายถึงว่าการแข่งกันทำความดี แต่หมายถึงการแย่งกันดี เป็นกิเลสชนิดหนึ่งที่ทำให้จิตใจเศร้าหมอง มีแข่งดีกันที่ไหน ก็มักจะมีความอิจฉาริษยา การใส่ร้ายป้ายสี การใช้เล่ห์กลมารยาเข้า

ไปแทรกอยู่ด้วยดี...ที่ได้มาด้วยการใช้เล่ห์เหลี่ยมแข่งขันกันนั้น มักจะรักษาดีนั้นไว้ไม่ได้ เพราะเป็นความดีที่ตั้งอยู่บนรากฐานของความไม่ดี อันที่จริงถ้าเรามีดีแล้ว ไม่ต้องไปแข่งขันแย่งดีกับใคร เพราะความดีย่อมส่งเสริมความดี ถ้าทำดีถึงขนาดแล้ว ถึงคราวจะได้ดีเอง ถ้ามีดีไม่ถึงขนาดแล้ว แม้จะแข่งขันแย่งดีกันยังไง ก็หวังจะเอาดีไม่ได้ แม้จะได้ ก็อยู่ไม่ได้นาน และเป็นความดีที่อวดใครไม่ได้ ต้องปกปิดไว้ คนทั้งหลายเขามีแต่ปกปิดความชั่ว แต่นี่ต้องปกปิดความดี ถ้าขืนเปิดเผยใคร ๆ เขาก็จะรู้ว่าเป็นความดีที่จอมปลอม รู้ถึงไหนก็อับอายขายหน้าไปถึงที่นั่น แม้ตนเองนึกถึงขึ้นมาครั้งใด ก็เศร้าหมองใจทุกครั้งไป คนที่มีดีแต่อวดใครไม่ได้จะเกิดความภาคภูมิใจอย่างไร ดังนั้นทางพระศาสนาจึงสอนมิให้แข่งดีกัน การแข่งดีกันนอกจากจะไม่ได้ดีแล้ว ความดีเก่าๆ ที่เคยมีอยู่แล้วยังจะพลอยถูกทำลายไปอีก ยิ่งกว่านี้ การแข่งดีกันยังเป็นการสร้างศัตรูเวรภัยให้แก่ตัวเองอีกด้วย เพราะฉะนั้น ถ้าใครอยากดี ก็ควรต่างคนต่างทำดีเอาเอง ดีกว่าไปแก่งแย่งชิงดีกัน จะเศร้าหมองใจภายหลัง.

ปัญหาชีวิต

เรื่องของชีวิตเป็นปัญหาที่เราขบคิดกันทุกคืนทุกวัน บางคนยิ่งคิดเท่าไหร่ก็ยิ่งรู้สึกว่าชีวิตของตนนี่ ช่างมืดมนเสียจริง ๆ แล้วก็ตัดช่องน้อยแต่พอตัว โดยไปคิดเสียว่า นั่นเป็นวิธีการที่จะหลีกหนีเสียจากความทุกข์ทั้งปวง หรือว่าสิ้นทุกข์ มีคนเป็นอันมากที่คิดเช่นนี้ เราจึงได้ยินได้ฟังแล้วก็ได้อ่านเรื่องราวจากหน้าหนังสือพิมพ์อยู่เสมอ การทำเช่นนั้นใช่ว่าจะเป็นการแก้ทุกข์ที่ถูกวิธี เป็นเพียงย้ายทุกข์เท่านั้น เหมือนสุนัขเป็นโรค

เรื่อนเข้าใจว่าสถานที่นี้คันเหลือเกิน ก็วิ่งไปหาที่นอนใหม่ ก็คันอีก วิ่งพล่านไปพล่านมาก็โทษสถานที่ทุกแห่ง สถานที่นี่ก็คัน สถานที่โน่นก็คัน หาได้นึกแก้ไขที่ตนเองไม่ คนที่คิดทำลายตัวเองก็เช่นกัน ไปโทษอย่างโน้นโทษอย่างนี้ ไม่มองดูตัวของตัวเอง อะไรที่ก่อไว้ อะไรเป็นปมชีวิตที่ตนเองขมวดไว้ จงแก้ จงสะสางเหตุที่ก่อหรือปมที่ขมวดไว้ พิจารณาดูเหตุผลแล้วค่อยๆ แก้ อย่าลืมว่าทุกสิ่งทุกอย่างเมื่อเกิดขึ้นได้ ก็ต้องดับได้ แต่สำคัญที่เราพยายามที่จะหาวิธีดับหรือไม่เท่านั้น อย่าใจเร็วด่วนได้โดยไปตัดสินปัญหาชีวิตเอาง่าย ๆ เพราะบางสิ่งบางอย่าง เราต้องการเวลาเหมือนกัน วันนี้แก้ไม่ได้ พรุ่งนี้ก็ยังมีอีก ขอให้เราพยายามแก้ไขเท่านั้น ทุกสิ่งทุกอย่างไม่เกินความพยายามของเราไปได้ หากเรื่องนั้นเป็นเรื่องใหญ่ เราก็ต้องอาศัยความอดทนพยายามมากยิ่งขึ้น เพื่อจะแก้สิ่งที่เราเป็นทุกข์ ข้อสำคัญขอให้เราแก้ให้ถูกปมของความยุ่งเหยิงนั้น แล้วเราจะเป็นผู้สลัดความทุกข์นั้นได้ มรสุมทำให้ทะเลปั่นป่วนได้ฉันใด มรสุมชีวิตก็ทำให้ชีวิตปั่นป่วนได้ฉันนั้น แต่หลังจากมรสุมผ่านพ้นไปแล้วทะเลก็ราบเรียบ ชีวิตของคนเราก็เช่นกัน เมื่อมีทุกข์ได้ ก็ย่อมมีสุขได้เช่นเดียวกัน.

ความวิตกกังวล

ความวิตกกังวล คือการเอาใจไปจดจ่อไว้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และเป็นห่วงกังวลอยู่กับเรื่องนั้น ถ้ามีเรื่องวิตกกังวลหลายเรื่อง จิตใจก็ฟุ้ง-สร้านมากเพิ่มขึ้น ทำให้จิตใจไม่เป็นอิสระ สีหน้าหม่นหมอง จิตใจไม่เบิกบานสดชื่น จะไปไหนมาไหน จะพักผ่อนหย่อนใจ ก็คิดถึง วิตกกังวลห่วงใยอยู่แต่เรื่องนั้นตลอดเวลา จะทำอะไรก็ไม่เป็นอันทำ แม้พยายามทำก็

ทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร ถ้าปล่อยความวิตกกังวลนี้ไว้นาน จะทำให้เสียสุขภาพจิต ความจำเสื่อม สมองมึนชา มีอาการซึมเซา เงื่องหงอย หนักเข้ากลายเป็นคนมีทุกข์อยู่ไม่สร่างซา ความวิตกกังวล มีสาเหตุจากความไม่รู้จักปล่อยวางอารมณ์ จัดระเบียบจิตใจไม่ถูก ไม่อาจแยกได้ว่า ขณะไหนใครควรเอาใจไปไว้ที่ไหน ขณะใดควรปล่อยวางอะไร เรื่องไหนควรคิดก่อน เรื่องไหนควรคิดทีหลัง ถ้าหากจัดระเบียบจิตใจได้ถูกต้องแล้วความวิตกกังวลจะค่อยๆหายไป อนึ่ง ความวิตกกังวลนี้ มักจะเป็นทุกข์กินเปล่าเสียส่วนมาก บางครั้งยังไม่ประสบทุกข์จริง ๆ เลย แต่ก็คิดวิตกกังวลไปล่วงหน้าก่อน คิดกลัวอย่างนั้น คิดกลัวอย่างนี้ คิดเป็นห่วงความเป็นไปในอนาคต ในตอนแก่ตอนเฒ่าจะไม่มีใครเลี้ยงดูบ้าง คิดถึงความเจ็บไข้ได้ป่วย กลัวจะไม่มีใครพยาบาลรักษาบ้าง แล้วก็คิดอะไรต่ออะไรอีกร้อยแปด ความจริงเรื่องนี้น่าเป็นเหตุการณ์ที่ยังมาไม่ถึง ไม่ควรจะเก็บเอามาวิตกกังวลให้เป็นทุกข์เปล่า ๆ เพราะฉะนั้น ทางพระจึงสอนให้หัดปล่อยวางเสียบ้าง อย่าหาอะไรมาบรรทุกจิตใจให้มันหนักและเป็นทุกข์โดยไม่จำเป็น การหัดใจให้ปล่อยวางนี้อาจทำได้ไม่ง่ายนัก แต่ถ้าทำได้จะสบายใจมากทีเดียว.

เข้าเถื่อนอย่าลืมพร้า

โบราณสอนว่า เข้าเถื่อนอย่าลืมพร้า หมายความว่า ยามจำเป็นต้องเข้าป่าดงพงพีซึ่งรกชัฏ จำต้องมีมีดพร้าอาวุธติดตัวไปด้วย เพื่อช่วยถางทางซึ่งรกรุงรัง เช่นกิ่งไม้ เถาวัลย์เป็นต้น ให้สัญจรได้โดยสะดวก เรื่องนี้ถ้ามาเทียบกับข้อปฏิบัติให้เป็นธรรมะ ก็พอได้ข้อปฏิบัติว่า คนทุกคน

เหมือนผู้เข้าป่า เพราะโลกที่เราอยู่นี้รกชัฏไปด้วยสิ่งรุงรัง มีรัก โลภ โกรธ หลง เป็นต้น ผู้เข้าป่าถ้าไม่มีมีดพร้าอาวุธติดตัว ย่อมต้องวนหลงไหลในสังสารวัฏซึ่งคล้ายป่ากว้าง ยากที่จะถากถางให้เห็นทางออก คือพ้นไปเสียจากความทุกข์ได้ สติอุปมาดังอาวุธ มีลักษณะให้คนรู้สึกตัวไม่ประมาท คนรู้สึกตัว คือไม่ลืมตัวเมื่อกระทบอารมณ์อันเย้ายวนให้รัก ให้ชอบก็ดี ยั่วยวนให้โกรธเคืองก็ดี ชักนำให้ลุ่มหลงก็ดี ย่อมยั้งคิดและยับยั้งชั่งใจเสียได้ ไม่ปล่อยใจให้เคลิ้มตามอารมณ์นั้น ๆ ผิดกว่าคนประมาทที่ขาดสติลืมตัวเองเพราะคล้ายมีม่านป่ามาบังขวางหน้าจนไม่เห็นทางออก จะต้องหลงวนเวียนอยู่ในกองทุกข์ตลอดกาล สติจึงเป็นธรรมะที่ควรปฏิบัติโดยทั่วกัน เพราะทุกคนคล้ายอยู่ในป่าโดยอยู่ในเรื่องของโลก ซึ่งเต็มไปด้วยอารมณ์กิเลสสารพัดอย่าง ไหน ๆ เมื่อเข้าป่าก็อย่าลืมมีดพร้าอาวุธ คือต้องมีสติกำกับใจตน เพื่อเป็นเครื่องมือแหวกม่านอันขวางหน้า ให้เห็นทางปฏิบัติเพื่อพ้นจากทุกข์ทั้งปวงเสียได้ฉะนั้น.

ความรู้จักรับผิดชอบ

การทำงานต้องรู้จักรับผิดชอบ คนที่ทำงานโดยไม่รู้จักรับผิดชอบนั้น แม้จะมีความรู้มากมายเพียงใด ก็มักทำงานไม่ก้าวหน้าเพราะเขาถือว่าเขาทำงานตามหน้าที่ ส่วนผลจะปรากฏเป็นอย่างไร เขาไม่ถือเป็นเรื่องสำคัญ ทำ ๆ แล้วก็ปล่อยไปตามเรื่อง ไม่ได้ติดตามดูว่าที่ทำนั้นจะได้ผลมากน้อยเพียงไร ถ้าบังเอิญงานนั้นจะบังเกิดผลดีขึ้น เขาจะถือโอกาสรวบรวมความดีความชอบอันนั้นว่า เป็นความสามารถและเป็นความเอาใจใส่ของเขาเอง ถ้าหากงานนั้นผิดพลาดไป ก็ป้ดความผิดให้คนอื่น ผู้มี

ลักษณะเช่นนี้ ถ้าเป็นผู้น้อย ผู้ใหญ่จะไม่ชอบเพราะไว้วางใจไม่ได้ ถ้าเป็นผู้ใหญ่ ผู้น้อยก็จะไม่ชอบเช่นเดียวกัน เพราะถือเอาเป็นที่พึ่งไม่ได้ ถ้าจะมอบหมายให้บริหารงาน งานก็ไม่ก้าวหน้า ดีไม่ดีอาจไปไม่รอดเสียด้วยซ้ำ เพราะฉะนั้น การทำงาน ปัญหาเรื่องการรับผิดชอบจึงมีความสำคัญมาก สถานที่ทำงานต่าง ๆ ที่เขาต้องจัดงานเป็นแผนก ๆ ก็เพราะต้องการจะให้ผู้ทำงาน แบ่งกันรับผิดชอบเป็นเรื่องๆ ไป คล้ายๆกับตนเป็นเจ้าของงานทีเดียว จะได้ติดตามผลงานที่ทำนั้น ว่าดีไม่ดีอย่างไร ไม่ดีจะได้แก้ไขเสียใหม่ ถ้าดีอยู่แล้วก็พยายามทำให้ดียิ่งขึ้น แต่บางคนไม่เป็นเช่นนี้ คอยแต่จะคอยความชอบอย่างเดียว ส่วนความผิดนั้นไม่ยอมรับรู้ ผู้มีลักษณะเช่นนี้ ยากที่จะมีความเจริญได้ ดังนั้น การฝึกหัดตนให้เป็นคนรู้จักหน้าที่รู้จักความรับผิดชอบในการงานที่ได้รับมอบหมาย พยายามทำงานให้เต็มความสามารถจะเป็นทางที่นำตนไปสู่ความเจริญได้ดีทางหนึ่ง.

ความทุกข์ไม่เที่ยง

พระพุทธองค์ตรัสว่า ทุกสิ่งทุกอย่างเมื่อมีเกิดก็ต้องมีดับ อารมณ์ร้ายต่าง ๆ ที่ผ่านมาในชีวิตนั้น ก็มีเกิดมีดับเช่นเดียวกัน จะสังเกตได้ว่าในตอนแรกเราประสบความผิดหวัง ฟังคำนินทา ของหาย หรือประสบความวิปโยคอย่างอื่น เช่นมีคนที่รักพลัดพรากตายจากไป หรือว่าต้องสูญเสียสิ่งอื่นๆ อันเป็นที่รัก ในระยะแรกๆ ก็จะรู้สึกทุกข์โทมนัสใจมาก บางทีถึงกับร้องไห้พิไรรำพรรณ กินไม่ได้นอนไม่หลับ หน้าตาโศกเศร้า ร่างกายซูบผอม เพราะรู้สึกว่า โลกนี้ช่างทารุณโหดร้ายเสียเหลือเกิน แต่ว่าพอเหตุการณ์นั้นผ่านพ้นไปแล้วชั่วระยะเวลาหนึ่ง จิตใจจะค่อย ๆ คลายความ

ทุกข์ไปทีละน้อย ๆ ยิ่งนานวันความทุกข์ก็จางลงหมดไปทุกที ต่อจากนั้นชั่วเวลาอีกไม่นานนัก ความทุกข์ระทมใจนั้นก็จะหายไปในที่สุด จิตใจก็เป็นปกติ ข้อนี้แสดงให้เห็นว่า ความทุกข์ก็มีเกิดมีดับได้เช่นเดียวกับสิ่งอื่นๆ ไม่มีความทุกข์อันใดที่จะยั่งยืนอยู่ตลอดชีวิต เพราะฉะนั้น เมื่อถึงคราวประสบความทุกข์ ก็ควรจะมีกำลังใจเข้มแข็ง เพื่อต่อสู้กับมัน ขอให้คิดเสียว่าเราฝันร้ายก็แล้วกัน หัดคิดถึงกฎธรรมดาที่ว่า สิ่งทั้งหลายเมื่อเกิดได้ก็ต้องดับได้ ความทุกข์ก็เช่นกัน มันก็ไม่เที่ยงไม่ยั่งยืนเหมือนสิ่งทั้งหลายเกิดได้ก็ต้องดับได้ เช่นเดียวกัน ในที่สุดของความทุกข์ท่านบอกว่ามีความสุขคอยอยู่ เพราะฉะนั้น ในขณะที่เรากำลังประสบความทุกข์อยู่นั้น ถ้าจะถือว่าเรากำลังเดินทางไปสู่ความสุขแล้ว จะทำให้เรามีกำลังใจเข้มแข็งอดทนขึ้นมากอีกทีเดียว.

อย่าลำเอียง

เมื่อเอ่ยถึงความลำเอียง คงไม่มีใครชอบเลยสักคนเดียว ทุกคนย่อมต้องการความยุติธรรมด้วยกันนั้น แต่ความลำเอียงนี้แปลกอยู่ คือถ้าลำเอียงเป็นประโยชน์แก่ตนหรือพวกพ้องของตนแล้ว มักไม่ค่อยจะมีความรู้สึกกัน เว้นแต่ผู้มีใจเป็นธรรมจริง ๆ เท่านั้น ถ้าในทางตรงกันข้าม คือตนหรือพวกพ้องของตนไม่ได้รับความยุติธรรมแล้ว ดูเห็นได้ง่ายเหลือเกินบางคนก็คิดไปว่าคนทั้งโลกดูจะหาความยุติธรรมได้ยากเต็มที และดูเหมือนว่าใคร ๆ ก็ดูจะร้ายหรือว่าเป็นศัตรูกับตนไปเสียทั้งนั้น เพราะฉะนั้น ความลำเอียงนี้ จึงเป็นความขมขื่นของผู้ไม่ได้รับความเป็นธรรมเป็นอย่างยิ่ง ในทางสังคม ผู้ใดให้ความไม่เป็นธรรมแก่คนอื่น ผู้นั้นมักได้

รับความไม่เป็นธรรมตอบสนองเช่นเดียวกัน ดังนั้นในทางปฏิบัติ เราจึงไม่ควรให้ความไม่เป็นธรรมแก่ผู้อื่น โดยคิดถึงใจเขาใจเรา ถ้าเราถูกคนอื่นให้ความไม่ยุติธรรมแก่เราบ้าง เราจะรู้สึกเดือดร้อนเพียงไร คนอื่นเขาไม่ชอบฉันใด เราก็ไม่ชอบฉันนั้น ถ้าทุกคนมีความรู้สึกเช่นนี้แล้ว เชื่อว่าการริษยากลั่นแกล้งชิงดีชิงเด่นกัน ในวงการทั่วไป จะลดน้อยลงเป็นแน่.

ความยอม

ความยอมคือการรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว เป็นศิลปะอย่างหนึ่งในการครองชีวิต ในการทำงานร่วมกับคนอื่น อาจมีบางโอกาสที่มีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ถ้าต่างคนต่างแข็งเข้าหากันแล้ว เรื่องก็ตกลงกันไม่ได้ พระพุทธองค์ตรัสสอนถึงเรื่องทิฐิสามัญญตา......ความเป็นผู้มีความเห็นตรงกันไว้ ก็เพื่อจะให้ทุกคนได้ปรับปรุงความเห็นของตัว ให้เข้ากับคนอื่นเขาได้นั่นเอง ความเชื่อมั่นของตนน่ะ เป็นความคิดที่ประเสริฐ แต่บางครั้ง ก็ต้องพิจารณาดูว่า ความคิดของเรานั้น มันถูก มีเหตุผลดี ตรงกับความคิดเห็นของคนส่วนมากหรือเปล่า ถ้าพิจารณาแล้วเห็นว่า ของเรามีเหตุผลสู้ของคนอื่นเขาไม่ได้ ก็ควรจะลดหย่อนผ่อนตามเขาเสีย เพราะคนส่วนมากเขาต้องการเช่นนั้น ถึงแม้ว่าความเห็นของเราจะดีกว่าของคนอื่น แต่เมื่อส่วนมากเขาไม่เห็นด้วย ถ้าเรายอมเขาแล้วก็ไม่เกิดเสียหายอะไรมากนักในกรณีเช่นนี้ ก็ควรยอมให้เขาไปก่อนดีกว่า ความคิดที่ดี ความเห็นที่ถูกต้อง ย่อมไม่ตาย เอาไว้เมื่อโอกาสเหมาะจังหวะให้แล้ว เขาจะต้องมาพึ่งความคิดของเรา แล้วเมื่อนั้นแหละ เขาจะเห็นความสำคัญของเราละ เพราะฉะนั้น ความยอมหรือว่าอนุวัติตามคนอื่น การรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว

ในกาละอันสมควร จึงเป็นคุณธรรมที่จะช่วยป้องกันมิให้เกิดความแตกร้าวกันขึ้นในหมู่มิตรสหาย และผู้ร่วมงานได้เป็นอย่างดี.

ทางชีวิต

ทางคือที่ ๆ สัญจรนั้นมีอยู่หลายสาย เช่นสถลมารคทางบก ชลมารคทางน้ำ อากาศมารคทางอากาศ ผู้เดินทางไปทางบกก็ต้องใช้รถใช้เกวียนเป็นต้น เป็นพาหนะ จะเดินทางไปทางน้ำก็ต้องใช้เรือแพเป็นพาหนะ แต่ถ้าจะไปทางอากาศสมัยนี้เครื่องบินก็เป็นพาหนะที่สะดวกอย่างยิ่ง ที่กล่าวมานี้ก็เฉพาะทางในทางโลก ยังมีทางอีกประเภทหนึ่ง เรียกว่าทางชีวิต อันทุกคนจะต้องเดินทางไปทั้งนั้น ทางชีวิต ได้แก่ที่ซึ่งจะต้องไปต่อไป เพราะชีวิตต้องเปลี่ยนแปลงเป็นไปตามกระแสของวัฏฏะ ซึ่งจะไปในทางใด แล้วแต่กรรมที่ทุกคนกระทำไว้ กรรมเป็นเครื่องแยกให้ผู้กระทำต้องไปในทางนั้น ๆ เอง กล่าวคือ มนุษยมรรคทางมนุษย์ คือการกำเนิดเป็นมนุษย์ต่อไปอีกนั้น จะไปได้โดยบำเพ็ญมนุษยธรรม ได้รักษากุศลกรรมบถ ๑๐ หรือศีล ๕ ให้เคร่งครัด คุณธรรมดังกล่าวนี้จะเป็นพาหนะนำไปสู่ทางมนุษย์ติดต่อไป สัคคมรรคทางสวรรค์ คือการไปสู่สุคติ การไปสู่สุคตินี้ จะไปได้แต่โดยบำเพ็ญทางธรรม ได้แก่มีหิริ ละอายแก่บาปทุจริต โอตัปปะ เกรงกลัวต่อบาปทุจริต และมีความเสียสละช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ด้วยน้ำใจอันงามเป็นต้น จะเป็นพาหนะนำไปสู่ทางสวรรค์ได้ นิรยมรรคทางนรก คือการกำเนิดในอบายภูมิ ทางนี้ไปได้โดยทางประพฤติชั่วช้า หยาบคาย ทุจริต ไร้มนุษยธรรมและไม่มีความเมตตาปรานีเป็นต้น อกุศลที่ประพฤตินั้น ๆ คล้ายเป็นพาหนะที่จะ

นำไปสู่ทางนรกต่อไป อริยมรรค คือทางพระอริยะคือพระนิพพาน ทางนี้ไปได้ด้วยการปฏิบัติตนตามมรรคแปดประการ เริ่มตั้งแต่สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบเป็นเบื้องต้น จนถึงสัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบ เป็นปริโยสาน มัจฉิมาปฏิปทานี้เป็นพาหนะนำไปสู่ทางอริยะ ทางชีวิตย่อ ๆ ก็มีเพียง ๔ สาย แต่ละสายๆ ล้วนมีข้อปฏิบัติแตกต่างกัน อันเสมือนเป็นพาหนะนำไปสู่ทางนั้น ๆ ทุกท่านผู้เดินทางต่อไปควรเลือกทางและกำหนดข้อปฏิบัติ อันเป็นพาหนะไปสู่ทางต่าง ๆ ที่ต้องไป ตามปรารถนาเถิด.

ความขยันเข้มแข็ง

การมีพัสดุเครื่องใช้ ย่อมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ ถ้ามีเครื่องบริโภคอย่างเพียงพอแก่ความต้องการแล้ว ความสะดวกสบายก็เกิดขึ้น ครอบครัวแต่ละครอบครัว ก็เป็นสังคม ๆ หนึ่ง มีพ่อบ้านเป็นหัวหน้า ครอบครัวนั้นๆ จะมีความสุขสมบูรณ์ได้ ก็เนื่องมาจากพ่อบ้านเป็นคนขยันมานะอดทน ทำหน้าที่ของตนไม่บกพร่อง พ่อบ้านเปรียบเหมือนนายท้ายเรือ ถ้าถือท้ายไม่ดี เรือก็อาจจะประสบอันตราย หรือมิฉะนั้นก็ต้องวิ่งคดไปคดมา ถึงที่หมายปลายทางล่าช้ากว่าปกติ ถ้าพ่อบ้านเป็นคนเข้มแข็งขยันหมั่นเพียร อดทนในการผ่าพ้นอุปสรรคต่าง ๆ บุคคลในบ้านก็พลอยเข้มแข็งไปด้วย ถ้าพ่อบ้านเป็นคนอ่อนแอบุคคลในบ้านก็พลอยอ่อนแอไปด้วย เพราะฉะนั้น พ่อบ้านจึงเปรียบเสมือนนายท้ายเรือ ที่ต้องรับผิดชอบจากคนที่ลงเรือลำเดียวกัน จะต้องเป็นผู้นำที่ดี มีความอดทนในการผ่าพ้นอุปสรรค มีความบากบั่นไม่ย่อท้อในการทำงานเพื่อให้ได้มาซึ่งเครื่องอุปโภคบริโภค เพื่อบำรุงกันให้มีความสุขในครอบครัว มีจิตใจเข้มแข็ง

ในเมื่อประสบอันตราย เมื่อพ่อบ้านเป็นคนเข้มแข็ง ขยันและอดทนเช่นนี้แล้ว เชื่อว่าการดำเนินชีวิตคงจะไม่ลำบากเดือดร้อนอะไรมากนัก.

ความสำนึกในพระคุณ

เราเกิดมาในโลกจะอยู่ตามลำพังคนเดียวไม่ได้ จำต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน ทั้งในด้านกำลังกายกำลังทรัพย์ กำลังความคิด เราได้รับอุปการะจากผู้ใด เราเรียกผู้นั้นว่าผู้มีพระคุณ ผู้ใดช่วยเหลือให้อุปการะแก่เรา เราควรเทอดทูนบุญคุณของผู้นั้นไว้ แม้แต่เขาจะช่วยเหลือเพียงเล็กน้อย เช่นเราเดินหลงทาง มีผู้เมตตามาช่วยบอกทางที่ถูกให้ แม้เพียงเท่านี้ก็ไม่ควรลืม ผู้ไม่ลืมอุปการะที่ผู้อื่นมีแก่ตน ทางพระท่านกล่าวว่าจะเป็นผู้เจริญด้วยลาภ ยศ สรรเสริญและไมตรี แต่ถ้าผู้ใดลืมบุญคุณของผู้อื่นหรือลบหลู่บุญคุณของผู้มีอุปการะ ท่านว่าผู้นั้นจะเป็นผู้ต่ำต้อยทำความดีไม่ขึ้น แม้จะพยายามขวนขวายอย่างไร ก็ต้องมีอันเป็นไปต่างๆนานา หรือมิฉะนั้นคนอื่นก็มองไม่เห็นความดีที่ทำ คล้ายกับเป็นคนปิดทองหลังพระ ทำความดีเท่าไหร่ก็ไม่มีใครมองเห็น เป็นคนอาภัพอยู่ตลอดกาล ความลบหลู่บุญคุณของผู้มีพระคุณนี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เนรคุณ ความเนรคุณเป็นตัวกาลกินี ที่คอยทำลายความดีอื่นๆ ที่ทำไว้มิให้ปรากฏผล คือมันมาคอยขัดขวางมิให้ได้ดีนั่นเอง การงานอื่น ๆ แม้จะดีหมด เช่น เป็นคนขยันหมั่นเพียรเอาใจใส่ต่อหน้าที่ดี ทำงานเรียบร้อยไม่บกพร่อง แต่ถ้าปรากฏว่าเป็นคนเนรคุณแล้ว ก็อย่าหวังว่าจะได้ดีเลย เพราะใครเขาจะมาสนับสนุนยกย่อง ถ้าเขาจะช่วยเหลือยกย่อง เขาก็กลัวจะเนรคุณเขาเข้าอีก ความเนรคุณนี้เป็นตัวการบ่อนทำลายความดีอย่างร้ายกาจ เพราะฉะนั้นทางพระจึงสอน

ให้รู้จักมีความกตัญญูเทอดทูนพระคุณของผู้ที่มีอุปการะไว้ แล้วความดีอันนี้จะช่วยสนับสนุนความดีอื่น ๆ ให้ปรากฏโดยไม่ต้องบ่นว่าทำดีไม่ขึ้นหรือวิ่งเต้นหาความดีจากผู้อื่นแต่อย่างใด.

ความเห็นใจ

คำว่าเห็นใจ เป็นกริยารู้สึกว่าเอาใจเขาใส่ใจเรา คือมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นบ้าง ในเมื่อผู้นั้นประสบเคราะห์กรรมก็ดี ประสบความทุกข์ร้อนลำบากก็ดี แม้แต่มีเหตุกระทบกระเทือนให้ต้องเดือดร้อน เมื่อทราบแล้วไม่นิ่งดูดายหรือเฉยเมยเสีย พยายามช่วยเหลือบัดเป่าความทุกข์ยากเดือดร้อนแก่เขาเท่าที่จะช่วยได้ ลักษณะเช่นนี้เรียกว่ามีความเห็นใจผู้อื่น เป็นการกระทำที่มิต้องลงทุนออกแรงอะไรมากนัก แม้จะช่วยอะไรเขาด้านอื่นไม่ได้เลย เพียงแต่แสดงน้ำใจให้เขารู้ว่าตนพลอยโศกเศร้าเสียใจในเหตุที่เขาต้องกระทบกระเทือนเท่านั้นเอง ย่อมเป็นที่ประทับใจของผู้นั้นว่า ยังมีผู้เหลียวแลเอาใจใส่แก่เขาอยู่ จะทำให้เขาเกิดมีความซาบซึ้งและมีความรักนับถืออย่างแนบแน่นสนิทได้ เรื่องของคนที่ต้องอยู่ด้วยกัน หรือว่ามีการงานอันเนื่องกัน จำต้องรู้จักช่วยเหลือแก่กันตามหน้าที่ซึ่งเกี่ยวข้อง เมื่อช่วยอย่างอื่นเขาไม่ได้ ก็ขอแต่เพียงหัดเป็นผู้เห็นใจผู้อื่นบ้าง เพราะไม่ต้องใช้ทุนรอนเกี่ยวกับทรัพย์สินเลย เพียงแต่ให้น้ำใจไมตรีเท่านั้น และการให้ทำนองนี้ เข้าลักษณะเสียเพื่อได้ คือเสียแต่นิดหน่อย แต่ได้รับความรักความนับถือ ความคุ้นเคยเพิ่มเติมกว่าเก่าอย่างมาก เป็นคนจึงไม่ควรทำตัวเป็นคนคับแคบแม้จะให้อะไรแก่ผู้อื่นไม่ได้เลย ก็ควรจะให้ความเห็นใจแก่เขาบ้าง เพื่อจะได้รับความเห็นใจจากเขาตอบแทนในภายหลัง.

บทเรียนจากไก่

พอสว่าง แม่ไก่ลุกขึ้นยืนหลังจากกกลูกเล็ก ๆ ไว้ใต้ปีกมาตลอดคืน ส่งลูกออกหากินโดยคุ้ยเขี่ยหาอาหารให้ลูก ลูกไก่น้อย ๆ คอยวิ่งรับเหยื่อจากแม่ อิ่มหนำทั่วกัน พอชักเหนื่อย พักกันสักที แม่ไก่ก็ล้มตัวลงปล่อยให้ลูก ๆ วิ่งเข้าไปซุกใต้ปีก ลูกไก่กำลังซน บางตัวแทนที่จะพักกลับวิ่งเตลิดชักจะไกลแม่ กาเหยี่ยวบินผ่านมา แม่ไก่แสนห่วงร้องเรียกให้ลูกหลบเข้ามาใกล้ๆ เมื่อเห็นว่าไม่มีอันตรายท้องลูกชักจะพร่องลง ก็ออกหากินใหม่ต่อไปจนจะค่ำได้เวลาพักนอน ก็เรียกลูกเข้าไปอยู่ใต้ปีก โดยแม่ไก่กกให้ลูกหลับอย่างสบายตลอดคืน นี่คือความรักของแม่ แม่ไก่ก็ย่อมลำบากในการเลี้ยงลูกของมัน จนลูกทั้งหมดเติบใหญ่ปีกกล้าขาแข็ง หากินเองได้แล้วนั่นแหละ จึงพ้นอกของแม่ไปได้ ลูกไก่ที่โตจนเป็นไก่ใหญ่ขึ้นมาแล้ว มีตัวไหนบ้างที่เลี้ยงแม่ไก่ตอบแทน ไม่มีเลยเพราะมันเป็นสัตว์จึงไม่รู้คุณของแม่ ที่เลี้ยงมันมา อนิจจาแม่ไก่ เลี้ยงลูกมาแล้วแต่ไม่ได้พึ่งลูกเลย พ่อแม่ก็เป็นเหมือนแม่ไก่ โดยต้องลำบากเพราะเลี้ยงบุตรธิดามาแต่ต้นด้วยความรักอันแท้จริงจับใจ ต้องหมดเปลืองและเหนื่อยกายเหนื่อยใจมามากมาย แต่ลูกบางคนเป็นเหมือนลูกไก่ จงเอาเยี่ยงแม่ไก่ที่ไม่ยอมทิ้งลูก แต่อย่าเอาอย่างลูกไก่ซึ่งโตแล้วละทิ้งแม่ของตน พ่อแม่เรานั้นมีเพียง ๒ คนและจะอยู่ให้เราเลี้ยงไม่นานปี.

ความหลง

พูดถึงความหลง ไม่ว่าหลงอะไรไม่ดีทั้งนั้น คนเดินหลงทางก็เสียเวลา กว่าจะรู้ว่าเดินทางผิดก็เหนื่อยเสียพอแรง คนเดินเรือทะเลถ้า

หลงทิศก็ล่องเรือวกไปเวียนมา กว่าจะถึงที่หมายปลายทางได้ก็เสียเวลาไปมากมาย ดีไม่ดีอาจถูกคลื่นลมอับปางไปก็ได้ เด็กหลงเล่นก็ลืมเวลากินเวลานอน ลืมเวลาเล่าเรียนเขียนอ่าน การศึกษาก็ไม่ได้เรื่อง คนหลงการพนันก็เล่นหามรุ่งหามค่ำเสียเวลาทำมาหากิน ทรัพย์ก็วอดวาย คนหลงสุรายาดองก็กลายเป็นคนขี้เมา พูดจาเอะอะโวยวายเสียสมบัติผู้ดี คนหลงคารมคนอื่นก็ยอมเชื่อโดยไม่มีเหตุผล ถูกเขาจูงจมูกไปทางไหนก็ได้ คนหลงในความรู้ของตนเองก็ทะนงตน จะพูดจะคุยก็มักจะพูดมักจะคุยข่มขู่คนอื่น สำคัญตนเป็นคนเก่งคนอื่นสู้ตนไม่ได้ บางทีพูดคุยยกตนเองจนกลายเป็นเหยียดหยามคนอื่นไปก็มี นอกจากนี้ยังมีความหลงอย่างอื่นอีกมากมายซึ่งล้วนแต่ให้โทษเสียหายทั้งนั้นเลย ความหลงทำให้คนหน้ามืดตามัว เห็นผิดเป็นชอบประพฤติเสียหายทำอะไรเกินพอดี มีสติปัญญาก็เหมือนไม่มี มีความรู้ก็เอาตัวไม่รอด ไม่ว่าใครลงได้หลงแล้วเป็นเสียหายทั้งนั้น เป็นเด็กก็เสีย เป็นผู้ใหญ่ก็เสีย ดังนั้นทางพระจึงสอนให้มีสติคอยระวังตัวอย่าให้หลงได้ คนที่เคยหลงมาแล้วแม้ภายหลังจะกลับตัวได้แต่ก็เสียประวัติ เป็นคนที่ถูกรังเกียจ จะไปอยู่กับใครจะไปสมัครงานที่ไหนจะไปขอความช่วยเหลือจากใคร ก็ยากที่เขาจะให้ความไว้วางใจ และให้ความช่วยเหลือ เพราะฉะนั้นถ้าหวังความเจริญแล้ว ก็อย่าปล่อยตนให้หลงถึงเสียประวัติได้เป็นการดี.

ยิ้มดีกว่าบึ้ง

วันหนึ่ง ๆ ตั้งแต่ตื่นนอนเช้าขึ้นมา จนกว่าจะค่ำมืดและกลับเข้านอนอีก ดูเหมือนว่าน้อยวันเหลือเกิน ที่อารมณ์ของเราจะปลอดโปร่งไปได้ตลอดวัน ถ้าไม่เกิดขัดใจตนเอง ก็ต้องขัดใจกับคนอื่น ถ้าไม่โกรธ

ตัวเองก็ต้องโกรธคนอื่น น้อยวันเหลือเกินที่จะมีอารมณ์ผ่องใสไปได้ตลอดวัน ถ้าเรายังต้องติดต่อกับคนอื่นอยู่ตราบใด ก็ต้องเกิดอารมณ์ชอบบ้าง ไม่ชอบบ้างเป็นธรรมดา ถ้าไม่ชอบในตัวบุคคล ก็ต้องไม่ชอบในกระแสเสียงในคำพูดของเขา หรือบางทีก็ไม่ชอบกิริยาท่าทางการกระทำของเขา เรื่องของคนจะต้องเป็นเช่นนี้เสมอ ทีนี้ถ้าเราไม่คอยระวังตัวไว้ เราอาจจะเผลอแสดงกิริยาอาการที่ไม่งามตามอารมณ์ที่เกิดขึ้นนั้นออกมา เช่นหน้านิ่ว คิ้วขมวด โกรธตึงตังโผงผางเป็นต้น ซึ่งล้วนแต่เป็นกิริยาที่ทำลายเกียรติ ทำลายคุณงามความดีในตัวเราทั้งนั้น ดังนั้นนักปราชญ์จึงให้คติเตือนใจไว้ว่า "ยิ้มดีกว่าบึ้ง" และคติธรรมข้อนี้ตรงกับหลักของคำสอนของพระพุทธองค์ข้อ โสรัจจะ ความสงบเสงี่ยม นั่นเอง ฉะนั้นเมื่อมีอะไรมากระทบจะทำให้อารมณ์เสียแล้ว ก็จงนึกถึงโสรัจจะธรรม ยิ้มอยู่เสมอ แม้จะโกรธจะเกลียด จะไม่ชอบ ก็ขอให้เก็บไว้ในใจ พยายามรักษากิริยาภายนอกให้สงบเสงี่ยมไว้เสมอ หัดทำให้ได้เช่นนี้ ก็จะช่วยเพิ่มความน่ารัก และความน่านับถือในตัวอีกมิใช่น้อย.

จงมองโลกในแง่ดี

ความวุ่นวายของโลก ความหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงของสังคม ความไม่แน่นอนของชีวิต อาจทำให้การดำเนินชีวิตของเราได้รับความกระทบกระเทือน ประสบความผิดหวัง หรือได้รับเคราะห์กรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็อย่าเพิ่งประณามโลกนี้ว่า ช่างโหดร้ายทารุณเสียเหลือเกิน ความจริงเรื่องของชีวิตจะต้องเป็นอย่างนี้ โลกได้เป็นอย่างนี้มานานแล้วตั้งแต่ก่อนเราเกิด และจะเป็นอย่างนี้ต่อไปอีกนานเท่าไรก็กัปป์ปีกัลป์ไม่มี

ใครกำหนดได้ ดังนั้นถึงคราวประสบเคราะห์กรรมหรือผิดหวัง ก็ค่อย ๆ ใช้สติปัญญาหาทางแก้ไขด้วยความสุขุมรอบคอบ ค่อยๆ พิจารณาถึงความจริงว่า ไม่ใช่เราคนเดียวเท่านั้นที่ต้องประสบเช่นนี้ คนทั้งโลกเขาก็ต้องประสบเช่นนี้เหมือนกัน ไม่มีใครเลยในโลกนี้ ที่จะครองชีวิตตั้งแต่การเกิดจนตายไปได้ โดยไม่ต้องกลุ้มใจ ไม่ต้องผิดหวัง ชีวิตของคนเราต้องเป็นไปตามจังหวะ ถึงฉากสุขก็สุข ถึงฉากทุกข์ก็ทุกข์ คราใดทุกข์ก็จงทำจิตใจให้เข้มแข็ง อย่าท้อแท้ หัดปล่อยวางความยึดถือต่าง ๆ เสียบ้าง เรื่องที่เกิดแล้วก็ปล่อยให้แล้วกันไป ไม่ต้องนำมาคิดคำนึงอีก หาทางต่อสู้เพื่อประคองชีวิตในวันข้างหน้าต่อไปใหม่ หัดทำใจได้อย่างนี้ก็เชื่อว่าความทุกข์จะลดน้อยลงได้.

ความสงบ

มีพุทธภาษิตอยู่บทหนึ่งว่า "สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี" พระพุทธภาษิตนี้ทรงความจริงอย่างยิ่งยวดไว้ ขอให้ท่านสังเกตดูธรรมชาติในภายนอกเถิด วันใดที่เกิดดินฟ้าอากาศวิปริต เช่นเกิดพายุฝนอย่างรุนแรง ความเสียหายแห่งชีวิตทรัพย์สินก็เกิดขึ้นเสมอ นี่เป็นเพียงความไม่สงบของธรรมชาติ กล่าวถึงความเป็นอยู่ของคนมาก ๆ ถ้าเกิดความไม่สงบขึ้น เช่น เกิดรบราฆ่าฟัน ความสุขของคนหมู่นั้นก็ไม่มี หากเป็นความไม่สงบอย่างใหญ่ เช่นเกิดสงครามโลก ความเสียหายก็มีเป็นทับทวีคูณ ความสงบจึงเป็นจุดรวมของความสุข แม้คนเพียงคนเดียวถ้าไม่เป็นคนสงบ ก็เป็นผู้หาสุขไม่ได้ และการทำให้สงบนี้ไม่ต้องไปพะวงถึงคนอื่นว่าทำไมเขาไม่สงบ ตนของตนนี่แหละเป็นจุดรวมของความสงบ ทำตนให้

กายสงบ วาจาสงบ ใจสงบ ชื่อว่าให้ความสงบแก่คนทั้งโลกแท้ ฉะนั้น ความสงบจึงเป็นยอดแห่งความสุขทั้งหลาย.

ชีวิตเป็นไปตามโลกธรรม

พระท่านว่า โลกธรรม คือ ธรรมประจำโลก มี ๘ ประการ ได้แก่ ได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมยศ ถูกนินทา ได้รับสรรเสริญ มีสุข และได้รับทุกข์ ผู้เกิดมาในโลกนี้ ต้องประสบโลกธรรม ๘ ประการนี้ ไม่อย่างใด ก็อย่างหนึ่ง ไม่วันใด ก็วันหนึ่ง แม้แต่องค์พระพุทธเจ้า ผู้ทรงบริสุทธิ์มีคุณงามความดีบริบูรณ์ ก็ยังถูกด่า ถูกนินทา จะป่วยการกล่าวไปใย ถึงเราท่านทั้งหลายซึ่งเป็นปุถุชนคนธรรมดา

ฉะนั้น เมื่อใดท่านได้ลาภ ได้ยศ ได้รับการสรรเสริญ หรือมีสุข ก็จงอย่าประมาทลืมตน สิ่งเหล่านั้น อาจเสื่อมสลายไปได้ไม่วันใดก็วันหนึ่ง และเมื่อใดท่านเสื่อมลาภ เสื่อมยศ ประสบทุกข์ ถูกนินทา ก็อย่าโศก-เศร้าเสียใจจนขาดสติ สิ่งเหล่านั้นต้องเสื่อมสลายไป ไม่วันใดก็วันหนึ่ง จงอดทนต่อสู้กับชีวิตนี้ต่อไป ชีวิตของคนมิใช่จะต้องประสบโชคร้ายเสมอไป ถ้าท่านมีความขยันมีความพยายาม บากบั่นสร้างความดีต่อไป โชคดีจะเป็นของท่านเสมอ.

ความปล่อยวาง

ผู้ทรงคุณธรรมแม้จะได้ประสบอารมณ์ร้าย เช่นเสียงตำหนิติเตียนที่ไม่เป็นธรรม หรือเสียงด่าว่าเสียดสี ก็พิจารณาความจริงได้ว่า ผู้ที่ติเตียนด่าว่าเสียดสีเรานั้น ยังมีใจห่างไกลธรรมะอีกมาก จึงถูกกิเลสครอบงำ

แสดงอาการน่าเกลียดเช่นนั้นออกมาให้ผู้อื่นเห็น ซึ่งเป็นการกระทำที่ส่อถึงน้ำใจว่าเป็นคนพาลสันดานเกเร เพราะฉะนั้น ผู้เป็นบัณฑิตจึงไม่ค่อยถือเป็นเรื่องสำคัญนัก

ในทางปฏิบัติเมื่อประสบอารมณ์เช่นนั้นเข้า ท่านสอนให้ปล่อยวางเสีย คืออย่าถือเอาเป็นอารมณ์ โดยตั้งหลักความคิดง่าย ๆ ว่า เรารักความสงบสุข รักความเย็นหูเย็นตาเย็นใจ ถ้าเราไปรับอารมณ์เช่นนั้นเข้าไว้ ก็เท่ากับเราไม่รักความสงบ ชอบหาเรื่องกวนใจมาใส่ตัว เพราะฉะนั้นเราไม่รับ และขอคืนให้เจ้าของเขาตามเดิม และไม่ควรจะโต้ตอบอะไรทั้งสิ้น พยายามทำใจให้เป็นปกติไว้ หัดแผ่เมตตาให้อภัยในการกระทำอันโง่ ๆ ของเขานั้นเสีย แล้วเราจะสบายใจ ถึงแม้จะต้องใช้ความอดทนข่มใจมากสักหน่อย ก็คงไม่เดือดร้อนอะไรมากนัก ถือหลักอุทาน-ธรรมคำกลอนที่ว่า

“ไม่รู้ไม่ชี้ดีนักรู้จักใช้
นึกอะไรแล้วทิ้งนั่งนิ่งเฉย
ไม่ต่อเรื่องเครื่องทุกข์สุขเสบย
ใครไม่เคยลองดูจะรู้ดี”

อย่าใจร้อน

การกระทำทุกอย่างต้องรอให้ถูกจังหวะจึงจะได้ผลดี เรื่องบางเรื่องก็อาจจะต้องการเวลาอยู่บ้าง ก่อนที่จะถึงเวลานั้นก็ต้องรอคอยไปก่อน อย่าใจร้อนรีบด่วน มิฉะนั้นจะเกิดผลเสียขึ้นได้ เช่นมะม่วงแม้ผลจะโตแล้ว แต่ยังไม่แก่เต็มที่ก็ต้องรอคอยไปก่อน ถ้าขืนรีบเก็บมาบ่ม รสก็ต้อง

เปรี้ยวไม่อร่อย เสียของ เสียราคา หุงข้าวก็ต้องรอให้เดือดจนเมล็ดข้าวบานพอดี จึงยกลงเช็ดน้ำ ถ้ารีบร้อนเกินไปข้าวจะดิบรับประทานไม่ได้ หรือได้ก็คงแข็งกลืนไม่ลง

เรื่องรอคอยเป็นเรื่องที่ต้องใช้ความอดทนและใจเย็น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเรียน เรื่องรัก เรื่องเลี้ยงชีพ และเรื่องอื่น ๆ ที่เราปรารถนา ต้องปล่อยให้ค่อยเป็นค่อยไป ต้องระวังจังหวะให้เหมาะสมแล้วจึงค่อยดำเนินการ คล้ายมะม่วงที่รอให้แก่จัดแล้วจึงเก็บมาบ่ม ย่อมสุกได้ในเร็ววันและมีรสหวานอร่อย การทำงานอย่างอื่นก็เช่นเดียวกัน หากทำด้วยใจร้อนขาดการพิจารณาให้รอบคอบ ย่อมเสียหายไร้ผล ดังที่โบราณเรียกว่า "ชิงสุกก่อนห่าม" เมื่อเสียหายไปแล้วก็ยากที่จะแก้ให้คืนดีได้ เพราะฉะนั้นการฝึกหัดนิสัยให้ใจเย็นรอบคอบ จึงเป็นคุณธรรมที่จะช่วยป้องกันมิให้ดำเนินชีวิตผิดพลาดได้ง่ายอย่างดียิ่ง.

สุคโต–ไปดี

ผู้ที่เดินทางออกจากบ้าน ไม่ว่าจะไปทำงาน ไปติดต่อธุระกิจอย่างอื่น ไปเยี่ยมญาติ มิตรสหาย ตลอดจนไปพักผ่อนหย่อนใจ เราย่างเท้าไปก้าวหนึ่งก็ชื่อว่าเราเดินทางแล้ว การเดินทางออกจากบ้านไปนั้น ไม่ว่าจะไปไหน ๆ ระยะใกล้หรือระยะไกลก็ตาม ทางพระสอนว่า ให้ไปอย่าง สุคโต คือไปดี อย่าไปมีเรื่องมีราว อย่าไปให้มีเวรมีภัย อย่าไปให้เขาเกลียด อย่าไปให้คนอื่นเดือดร้อน ก่อนเดินทางออกจากบ้าน พึงตั้งใจสำรวมสติตรวจดูตัวเองให้รอบคอบก่อนว่า ที่เราจะไปนี้จะไปไหน ไปเพื่ออะไร เมื่อไปถึงที่นั้นแล้วจะได้ไม่ลืมสติ เช่นถ้าไปทำงาน

ก็พึงนึกถึงเรื่องที่เรารับผิดชอบ ตั้งใจทำงานให้เต็มความสามารถ ไม่หลีกเลี่ยง ไม่บิดพริ้ว ถ้าต้องทำงานเกี่ยวข้องกับคนอื่น ก็พึงระวังอย่าให้มีเรื่องกระทบกระเทือนจิตใจกัน อย่าทำงานเอาแต่ใจ อย่าแข็งในที่ไม่ควรแข็ง แม้จะมีเรื่องอะไรที่ไม่พอใจเกิดขึ้น ก็พึงอดทนเอาไว้ อย่าใจร้อนวู่วาม ค่อย ๆ คิดแก้ปัญหาเอาภายหลัง การไปติดต่อธุระกิจอย่างอื่นก็เช่นเดียวกัน จะพูดจาปราศรัยกับใคร ต้องระวังคำพูดอย่าให้แสลงใจคนอื่น อย่าพูดให้คนอื่นได้รับความเดือดร้อน คำพูดทุกประโยคที่ออกไป พึงพูดด้วยความระมัดระวัง พูดด้วยความมีสติ เพราะคำพูดที่พูดออกไปแล้วเราไม่อาจจะเรียกกลับคืนมาพูดใหม่ได้ มีคนเป็นอันมากต้องเสียใจ ต้องเดือดร้อนเพราะคำพูดของตน บางทีเราพูดด้วยเจตนาดี แต่เพราะเหตุที่ไม่ระวังคำพูด ก็อาจทำให้คนอื่นเข้าใจผิดโกรธเคืองเอาได้ รวมความว่า เมื่อออกจากบ้านแล้วจะไปไหนก็ตาม ควรไปด้วยสุคโต คือไปดี อย่าไปให้มีเวรภัยกับใคร ๆ ก่อนลงบันไดออกจากบ้านไป ถ้าได้ภาวนาคาถาสุคโต ไปดี สุคโต ไปดี ทุก ๆ วันแล้ว จะช่วยทำให้การออกจากบ้านไปของเราปราศจากเวรภัยได้เป็นอย่างดี.

ความพยาบาท

ความพยาบาทเกิดจากความผูกใจเจ็บ โกรธคนอื่นแล้วทำอะไรเขาไม่ได้ก็ผูกใจเจ็บไว้ ความพยาบาทนี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ความอาฆาต เกิดขึ้นในจิตใจของผู้ใดแล้ว ทำให้จิตใจของผู้นั้นเศร้าหมอง หน้าดำคร่ำเครียดหมดสง่าราศี คนที่เคยมีใบหน้าสวยเก๋ ถ้ามีพยาบาทอยู่ในใจ ใบหน้าจะลดความสวยลงทันที ถ้าพยาบาทแรงและเก็บไว้ในใจนานๆ

ใบหน้าจะค่อย ๆ เปลี่ยนไป แววตาที่เคยอ่อนหวานจะกลายเป็นแข็งกร้าว ถมึงทึง ใบหน้าที่เคยเกลี้ยงเกลาจะเริ่มปรากฏเป็นรอยริ้ว อารมณ์ที่เคยแจ่มใสสนุกสนานร่าเริง กลับขุ่นมัวเศร้าหมองหมดสนุก เห็นอะไรมองอะไรขวางหูขวางตาไปหมด นานเข้าก็กลายเป็นคนเสียสุขภาพจิต สมองเสื่อมความจำเลอะเลือน จิตใจหงุดหงิด ในที่สุดก็กลายเป็นคนที่มีทุกข์อยู่ตลอดเวลา ความพยาบาทมีโทษมากมายหลายสถาน เพราะฉะนั้นทางพระจึงสอนให้ทำลายเสีย พระพุทธองค์ตรัสว่า "เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร" ความพยาบาทก็คือการจองเวรนั่นเอง ถ้าต่างฝ่ายต่างก็ยังผูกพยาบาทกันอยู่แล้ว เรื่องที่เกิดขึ้นก็ไม่มีวันสงบลงได้ วิธีที่จะกำจัดความพยาบาท คือการแผ่เมตตา ปรารถนาความสุขความเจริญให้เกิดแก่บุคคลอื่น สัตว์อื่น แม้แต่กระทั่งศัตรู ถ้าหากทำใจให้กว้างขวางได้ดังนี้ ความพยาบาทก็ค่อย ๆ ลดน้อยหายไป เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีจิตมักพยาบาทจึงควรเจริญเมตตาเสมอ หากปฏิบัติได้เชื่อแน่ว่านิสัยพยาบาทจะต้องหมดไปอย่างแน่แท้.

โมหะลดความดี

ความมืดนั้นว่ากันที่จริงแล้ว มันเป็นของไม่มีสกุลรุนชาติอะไรเลย แต่มันก็เก่งอยู่ทางหนึ่ง คือมันสามารถครอบคลุมได้ทุกสิ่งทุกอย่าง นับแต่กระท่อมยาจก โรงนา บ้าน คฤหาสน์ จนกระทั่งปราสาทราชวัง มันครอบคลุมได้ทั้งนั้น และยังสามารถแทรกเข้าไปได้ทุกตรอกทุกซอย ห้องเล็กห้องน้อย ถ้าไม่ต่อต้านให้ดีแล้ว มืดเข้าได้ทั้งนั้น สิ่งใดก็ตามถ้าความมืดคลุมมิดแล้ว ความวิจิตรสวยงามทุกอย่าง จะถูกบิดมิดเสียทั้งนั้น

ระหว่างทองคำกับตะกั่ว ถึงก้อนจะโตเท่าลูกมะพร้าว ถ้ามันตกอยู่ในความมืดมิด ก็อาจจะได้รับการตีราคาเท่ากัน เช่นเดียวกับโมหะ เป็นความมืดในมืดทางใจ ถ้าไม่ต่อต้านให้ดีแล้ว มันก็อาจแทรกแซงได้ทุกอย่าง

เรารักกัน โมหะมันก็แทรกได้ ทำให้เราหลงรัก เราโกรธกัน โมหะก็แทรกได้ ทำให้เราหลงโกรธ เรารวย โมหะมันก็แทรก ทำให้เมาสมบัติ เรามีอำนาจ โมหะมันก็แทรก ทำให้เราเมาอำนาจ เรามียศ โมหะมันก็แทรก ทำให้เราเห่อยศ ว่าโดยย่อโมหะคอยลดความดีของเราทุกอย่าง ฉะนั้นจึงต้องคอยระวังให้ดี. (จากนิตยสาร สามมุข)

รอจังหวะ

การกระทำทุกอย่าง ต้องพยายาม บางเรื่องทำให้ถูกจังหวะคือพอเหมาะกับเรื่องราวนั้น ๆ จึงจะได้ผลเต็มที่ เพราะบางอย่างต้องอาศัยเวลาอันสมควร ก่อนถึงเวลานั้นจำต้องรู้จักรอ คือคอยให้ได้จังหวะเหมาะมิฉะนั้นจะเสียหายได้ เช่น มะม่วง แม้ผลจะโตแต่ยังไม่แก่เต็มที่ ก็ต้องคอยไปก่อน ถ้าขืนรีบเก็บมาบ่มรสก็ต้องเปรี้ยวไม่อร่อย เสียของ เสียราคา หุงข้าวก็ต้องรอให้เดือดจนเมล็ดบานพอดี จึงควรยกลงเช็ดน้ำแล้วดงให้ระอุ ถ้ารีบร้อนเกินไปข้าวจะดิบและแข็งจนกลืนไม่ลง

เรื่องรอจึงเป็นเรื่องที่ต้องยอมทน พระพุทธเจ้าเมื่อตรัสรู้แล้วยังทรงรอเวลาให้ล่วงไปนานปี จึงเสด็จไปโปรดพระพุทธบิดาและพระประยูรญาติให้ได้บรรลุมรรคผล เพราะทรงพิจารณาเห็นว่า ถ้าขืนรีบร้อนเสด็จไปตั้งแต่ตรัสรู้ใหม่ ๆ จักยากต่อการทรงสอนพระญาติให้เชื่อถือได้

ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเรียน เรื่องรัก เรื่องเลี้ยงชีวิต แม้ในสิ่งปรารถนาทั่วไป จักต้องรอ คือคอยให้ได้จังหวะเหมาะ แล้วจึงให้เป็นไปตามที่ตั้งใจ เช่นนี้ย่อมไม่ไร้ผลเปล่า คล้ายบ่มมะม่วงที่แก่จัดย่อมสุกได้ในเร็ววัน โดยมีรสหวานอร่อยตามพันธุ์ หากทำอะไรด้วยใจร้อน ขาดการพิจารณาให้รอบคอบ ย่อยเสียหายไร้ผล ดังที่โบราณเรียกว่า "ชิงสุกก่อนห่าม" อันยากที่จะแก้คืนให้ดีได้ต่อไป.

สร้างเสน่ห์

ความรัก ความเกลียด ความชอบ ความชัง มันเป็นเพียงอาการอย่างหนึ่งของจิต เมื่อมีอารมณ์ชอบเกิดขึ้น ความรักก็พลอยเกิดขึ้นด้วย เมื่ออารมณ์นั้นดับไป ความรักก็พลอยดับไปด้วย ในทำนองเดียวกัน เมื่ออารมณ์ไม่ชอบเกิดขึ้น อารมณ์ชังก็เกิดขึ้นด้วย และเมื่ออารมณ์นั้นดับไป ความชังก็ดับไปด้วย

คนเราทุกคนต้องการให้คนอื่นรัก แต่มีปัญหาอยู่ว่า ทำไมเขาจึงจะรักเรา ข้อนี้เป็นปัญหาที่น่าศึกษา คำสอนของพระพุทธศาสนาสอนให้มองในมุมกลับ คือสอนว่าทำอย่างไรเราจึงจะเป็นคนน่ารักของผู้อื่น ถ้าเราทำตัวให้คนอื่นรักเราได้ คนอื่นก็จะต้องรักเราอย่างไม่มีปัญหา หมายความว่าให้ปรับปรุงที่ตัวเราเอง สมมติว่าเรากำลังยืนอยู่ที่หน้ากระจกบานใหญ่ ถ้าเราอยากจะเห็นเงาตัวเองในกระจกยิ้ม เราควรทำอย่างไร จะเอาปืนมาขู่เอามีดมาจี้ ดูซิจะยิ้มไหม ? จ้างก็ไม่ยิ้ม เมื่อเป็นเช่นนี้จะทำอย่างไร เราก็ยิ้มเสียเอง เมื่อเรายิ้ม เงาในกระจกมันก็ยิ้มเหมือนกัน

เพราะฉะนั้น เมื่อเราอยากให้คนอื่นรักเรา ก็ต้องทำตัวเราให้เป็นที่น่ารักก่อน ครั้นแล้วคนอื่นก็จะรักเราเท่านั้นเอง.

ค่าของการรู้จักคอย

คนเราแม้เกิดมาในตระกูลที่ไม่เหมือนกัน แต่ก็ควรภูมิใจในข้อที่ว่าเราเกิดมาเป็นมนุษย์ มีสิทธิเท่าเทียมกันในการทำความดี ตามที่เราต้องการ ไม่มีใครที่เกิดมาแล้ว ไม่ปรารถนาความสำเร็จในหน้าที่การงาน แต่ทั้งที่เราปรารถนาอย่างแรงกล้า มันก็ไม่เป็นไปตามที่เราปรารถนาเสมอไป บางครั้งถึงกับทำให้เราท้อแท้ใจ มองอะไรเป็นของน่าเบื่อและไม่มีความหมายเอาเสียเลย หนักเข้าชีวิตอันมีค่าก็กลับเป็นไร้ค่า ความสมปรารถนาหรือไม่สมปรารถนานี้เป็นสิ่งที่มนุษย์เราทุกคนต้องประสบด้วยกัน ไม่มีใครเลยที่ประสบแต่ความสมปรารถนาหรือความไม่สม-ปรารถนาตลอดไปในชีวิต ขอให้เราหลับตาย้อนนึกไปในอดีตเมื่อครั้งพระพระพุทธเจ้าของเรากำลังแสวงหาสัจจะธรรม พระองค์ทรงได้ความคิดว่า "เมื่อมีมืดก็มีความสว่างแก้ เมื่อมีร้อนก็มีเย็นแก้ ฯ" นี่ก็บ่งชัดอยู่แล้วว่าทุกอย่างย่อมมีสิ่งที่เป็นคู่ของมันเสมอ แล้วจะมีประโยชน์หรือ ที่เราจะมัวมาคิดท้อแท้ใจในความไม่สมปรารถนา เราควรจะยิ้มรับกับมันด้วยความภาคภูมิใจ ที่มันได้เกิดขึ้นมาให้เราได้ต่อสู้ เพราะเบื้องหน้าอีกไม่นานเราก็จะประสบกับความสมปรารถนา มิเป็นการโง่เกินไปหรือที่เราเห็นกลางคืนเป็นของน่าเบื่อและน่ากลัว แล้วมาเศร้าโศก–ท้อแท้ใจ ซึ่งเบื้องหน้าของกลางคืนนั้นอีกไม่นาน กลางวันก็จะมาถึง เราอย่าลืมว่า "โชค–ความสมปรารถนา" ย่อมจะต้องมีแก่ผู้รู้จักคอยด้วยความอดทนเสมอ.

ความจริงเป็นเหตุแห่งความสำเร็จ

ความจริงที่มีชื่อเรียกเป็นศัพท์ว่า "ความสัตย์" เป็นคุณธรรมที่ประเสริฐยิ่ง ความจริงที่ทางพระพุทธศาสนาประสงค์ ต้องเป็นความจริงที่เป็นธรรมไม่เบียดเบียนผู้ใดให้เดือดร้อน และเป็นความจริงที่เป็นประโยชน์ คือเป็นความจริงที่ประพฤติแล้วอำนวยความสุขให้ในปัจจุบันนี้บ้าง ทั้งชาติหน้าบ้าง ตลอดถึงสุขอย่างแท้จริง คือความดับกิเลสได้สิ้นเชิงบ้าง.

ความจริงที่เป็นธรรมและเป็นประโยชน์นี้แล บุคคลมีแล้วเป็นเหตุให้ทำกิจที่มุ่งหมายสำเร็จเสมอ มีเรื่องเล่าว่า เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วใหม่ ๆ ได้เสด็จไปโปรดพระภิกษุเบญจวัคคีย์ก่อนใครหมด แต่เพราะพระพุทธเจ้ามิได้ทรงบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ ด้วยวิธีทรมานตนอย่างสาหัส ซึ่งเป็นวิธีที่ภิกษุเบญจวัคคีย์เชื่อมั่นแน่วแน่ ฉะนั้น เมื่อพระพุทธ-องค์ตรัสบอกว่า ได้บรรลุโมกขธรรมแล้ว ให้พวกเธอตั้งใจฟังธรรมเถิด พระภิกษุเบญจวัคคีย์ไม่เชื่อได้กราบทูลคัดค้านถึง ๓ ครั้ง พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า "ในกาลก่อนแต่นี้ ตถาคตเคยกล่าววาจาอย่างนี้บ้างหรือไม่"

พระภิกษุเบญจวัคคีย์จึงระลึกได้ว่า เป็นความจริง พระวาจาอย่างนี้พระพุทธเจ้ามิได้เคยตรัสเลย เคยตรัสแต่ความจริงเสมอมา ต่อแต่นั้นก็ตั้งใจฟังธรรมเทศนาโดยเคารพ ไม่ช้าก็สำเร็จเป็นพระอรหันต์ทั้ง ๕ รูป

การที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงทำให้เบญจวัคคีย์ตั้งใจฟังพระ-ธรรมเทศนาโดยเคารพได้ ก็เพราะพระองค์ทรงตั้งอยู่ในความจริงตลอดมา ความจริงจึงเป็นเหตุแห่งความสำเร็จ ฉะนี้.

บุคคล ๓ จำพวก

พิจารณาดูคนทั้งหลายรอบตัวเรา แม้จะจำนวนมากมายสุดจักคณนา แต่ว่าพอจะย่นย่อให้เหลือน้อยลงได้เพียง ๓ คนเท่านั้นเอง คือ

คนที่เสมอกับเรา ๑ คนที่สูงกว่าเรา ๑ คนที่ต่ำกว่าเรา ๑

คนที่เสมอกับเรา ได้แก่เพื่อนฝูง มิตรสหายจำต้องซื่อสัตย์ไม่ทำตัวเป็นภัยแก่เขา เพื่อนกันจึงจะรักและสนับสนุนในทุกที่ทุกสถาน.

คนที่สูงกว่าเรา ได้แก่ผู้ใหญ่ หรือผู้มีหน้าที่บังคับบัญชา ถ้าเราเป็นคนมีนิสัยขยัน และแสดงความเคารพ นบนอบต่อท่านเนืองนิตย์ ย่อมผูกจิตให้ท่านเมตตาและปรารถนายกย่องให้เราเจริญขึ้นทุกวิถีทาง

คนที่ต่ำกว่าเรา ได้แก่ผู้น้อย หรือผู้ใต้บังคับบัญชา จำต้องมีความเที่ยงตรง ยุติธรรม และปกครองให้เขามีความเบาใจ โดยไม่เอนเอียงไปด้วยอำนาจอคติเช่นนี้ ผู้น้อยย่อมยกย่องเทอดทูนให้ความเคารพรักด้วยใจจริง

เมื่อเราต้องอยู่ร่วมกับคน หรือมีการงานเนื่องด้วยคน ก็ต้องปะปนกับคนทั้ง ๓ คน หรือ ๓ จำพวกนี้เท่านั้น ไม่มากกว่านี้ไปได้ ฉะนั้น ถ้าวางตัวเหมาะเจาะ ปฏิบัติตัวกับคนทั้ง ๓ ตามวิธีที่กล่าวมา ย่อมเป็นที่รักใคร่พอใจของคนทุกคน

โครงการชีวิต

การดำเนินชีวิต ก็เหมือนกับการประกอบกิจอย่างอื่น จำต้องมีโครงการที่แน่นอน ผู้ที่ดำเนินชีวิตโดยไม่มีโครงการนั้น มักไม่ค่อยประสบ

ความรุ่งเรือง เพราะต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอยู่เสมอ ใครเขาว่าอะไรดีก็เกิดใจรวนเร หันเหตามเขาไป เลยกลายเป็นจับจด ทำอะไรไม่จริงจัง การเปลี่ยนแปลงกิจการหรืออาชีพครั้งหนึ่ง ๆ ก็เท่ากับเริ่มต้นใหม่ เวลาชีวิตเราไม่รอรา ประเดี๋ยวก็ปี ประเดี๋ยวก็สองปี เผลอประเดี๋ยวเดียวอายุล่วงเข้าไปครึ่งค่อนคนแล้ว ถ้ามัวรวนเรจับจดอยู่ จะสร้างฐานะไม่ทันเพื่อนฝูง ชีวิตข้างหน้าจะลำบาก

ทางพระสอนว่าถ้าจะทำอะไรก็ให้ทำจริง ๆ มีโครงการที่แน่นอน มีกำลังใจเข้มแข็ง มีความมานะอดทนเพียงพอ มีปัญญารอบคอบ คิดถึงผลได้ผลเสีย คิดถึงความเจริญความเสื่อม คิดถึงอุปสรรคและการแก้ไข เมื่อคิดรอบคอบดีแล้ว หากจะเกิดความไม่ราบรื่น เกิดความขัดข้องขึ้นก็ต้องมีกำลังใจเข้มแข็ง อดทน ต่อสู้ไม่ท้อถอยหรือหมดกำลังใจเอาง่ายๆ การทำงานสำคัญอยู่ที่กำลังใจ ถ้ากำลังใจยังเข้มแข็งอยู่ แม้จะเกิดอุปสรรคอย่างไร ก็พยายามผ่าฟันไปจนสำเร็จ โครงการชีวิตนั้น ควรจะมีทั้งระยะสั้นและระยะยาว และควรกำหนดลงไปเป็นขั้น ๆ ทำงานขั้นนี้จะใช้เวลานานเท่าไร กี่ปี เมื่อขั้นนี้สำเร็จแล้วจะต้องทำขั้นนั้นต่อไป หากได้จัดสรรวิถีชีวิตให้มีระเบียบและมีโครงการที่แน่นอน ประกอบกับการดำเนินชีวิตด้วยกำลังใจที่เข้มแข็ง มีความอดทนเพียงพอดังกล่าวแล้ว เชื่อว่าคงตั้งหลักฐานได้โดยไม่ยากนัก.

ชีวิตในวันนี้

เมื่อวันวานนี้ เรารู้สึกเสียใจ เพราะประสบกับความผิดหวัง หรือมีเรื่องที่ทำให้เราต้องกลุ้มใจ หรือตรงกันข้าม คือความรู้สึกดีใจ เพราะ

มีความสมหวังบางอย่าง แต่เหตุการณ์ของเมื่อวานนี้ได้ล่วงเลยมาแล้ว ไม่สามารถจะเรียกร้องกลับคืนมาได้ มันมีความหมายแก่เราในวันนี้เพียงเป็นบทเรียนเท่านั้น อย่าได้ครุ่นคิดถึงมันอีกเลย

สำหรับวันพรุ่งนี้เล่า เป็นเรื่องอนาคต ชีวิตของเราจะดีหรือร้ายก็พยากรณ์ไม่ถูก เราไม่มีอิทธิพลอันใดที่จะไปบังคับเหตุการณ์ในวันพรุ่งนี้ตามความประสงค์ของเราได้ เมื่อมัวแต่ใฝ่ฝันคิดถึงชีวิตในวันพรุ่งนี้ ก็มีแต่จะทำให้เราเกิดความวิตกกังวลต่าง ๆ และเสียพลังความคิดไปเปล่าๆ

แต่วันนี้ มันเป็นวันของเรา เรามีอำนาจเด็ดขาดที่จะบังคับผลดีผลร้ายให้กับชีวิตของเรา เราต้องการให้ชีวิตของเราก้าวหน้า สดใสมิใช่หรือ ดังนั้นเราควรลืมเหตุการณ์ในอดีตเสีย และอย่าสร้างมโนภาพถึงเหตุการณ์ในอนาคต แต่จงคิดถึงเฉพาะภารกิจในวันนี้ และพยายามดำเนินชีวิตของเราในวันนี้ ให้ดีที่สุดด้วยความพากเพียรและสุขุมรอบคอบ แล้วผลงานในวันนี้แหละ มันจะกลายเป็นอดีตที่งดงามให้เราได้ปลาบปลื้มและช่วยพยุงหล่อเลี้ยงชีวิตของเรา ให้ราบรื่นสดใสไปถึงอนาคตอีกด้วย.

แก่ให้หวาน

จะอยากแก่หรือไม่อยาก ไม่ตายเสียแต่ยังหนุ่มหนีไม่พ้น ความแก่ความชราไม่มีใครต้องการ เพราะแก่แล้วไม่แต่ตัวเอง คนอื่นเขาก็ไม่ต้องการ ราชการก็ปลด ความแข็งแรงในตัวก็ถูกเรียกคืน ความจำความแคล่วคล่องว่องไว สิ่งดี ๆ ที่เคยมีเคยได้รับยกย่องชมเชย ถูกเรียกคืนหมดแก่แล้วเหมือนกับหมดดี ถ้ายิ่งปล่อยให้แก่จริง ๆ ไปกับเขาในทุกสิ่งทุกอย่าง ทำนองทอดอาลัยแล้วดีจะหมดจริง ๆ

ไหน ๆ จะหนีแก่ไม่พ้นแล้ว อย่าพยายามคิดหนีเลย จงตั้งหน้าสู้กับความแก่ต่อไป โดยเอาดีเข้าต่อแก่ คือแก่ให้ดี แก่อย่างผลไม้ แก่ให้มีรสหวาน อย่าแก่ให้เปรี้ยว แก่แล้วต้องเจียมตัว อย่าคิดว่าอาบน้ำร้อนมาก่อนเด็ก เอาแต่ใจตัว ทำตัวให้แก่สมวัย แก่ความรู้ แก่ความเมตตากรุณา แก่คุณธรรม ไม่เป็นคนจู้จี้จุกจิก คิดถึงความหลังไว้เสมอ สมัยเป็นเด็ก เป็นหนุ่ม เป็นสาว และอะไร ๆ อีกที่ล่วงมาแล้ว ทบทวนความจำ อันจะช่วยให้เกิดความเห็นใจ และให้ความเมตตากรุณาแก่อนุชนได้ทุกรุ่น เข้ากับบุตรหลานได้โดยไม่ลำบากใจตนเอง จะเป็นคนแก่ที่เด็กเคารพและสนใจ ไม่ถูกทอดทิ้งให้อยู่โดดเดี่ยว เป็นการประจานลูกหลานของตน จะแก่ก็แก่ให้เขารักและเคารพ อย่าแก่อย่างปล่อยแก่ จงแก่อย่างผลไม้ ยิ่งแก่ยิ่งมีรสหวาน

ราชสีห์ไม่ยอมกินหญ้า

คัมภีร์ธรรมนิติ มีกล่าวถึงเรื่องราชสีห์ไว้หลายตอน เช่นตอนหนึ่งปรากฏว่า

"สีโห นามะ ชิฆัจฉาปิ ปัณณาทีนิ นะขาทติ"

แปลว่า "ธรรมดาว่าราชสีห์ ถึงแม้จะหิว ย่อมไม่ยอมกินของที่ไม่มีรส เช่นหญ้าหรือใบไม้เป็นต้น" ดังนี้

เรื่องที่ยกมาอ้างเพียงเล็กน้อยนี้ ถ้าถอดความอธิบายให้เห็นเป็นข้อปฏิบัติ ก็เป็นเรื่องที่มีประโยชน์ไม่น้อยอยู่เหมือนกัน กล่าวคือ—

ราชสีห์นั้น เป็นสัตว์ชนิดหนึ่งในนิยาย ถือว่ามีความดุร้ายและมีกำลังมาก แสวงหาอาหารโดยจับสัตว์เป็น ๆ บริโภค ไม่ยอมกินสัตว์ที่

ตายเอง หรือซากสัตว์ที่เป็นเดนสัตว์อื่น แม้จะหิวโหยอย่างไรก็ยอมอด จึงได้รับยกย่องว่า เป็นยอดแห่งจตุบาท คือสัตว์สี่เท้าทั่วไปทั้งมวล ทั้งถือตัวจัดไม่ยอมกินหญ้า--ใบไม้ อันเป็นอาหารของสัตว์ประเภทอื่น นี่เป็นเรื่องการแสวงหาอาหาร และการบริโภคอาหารของราชสีห์

ทุกคน เปรียบดุจเป็นราชสีห์ เพราะต่างมีกำลังเรี่ยวแรงประจำร่าง นอกจากนั้นยังอุดมไปด้วยสติปัญญา อันสัตว์อื่นไม่มีเหมือน ถ้าทำตัวได้เยี่ยงราชสีห์เกี่ยวกับการแสวงหาอาหาร จะยิ่งเพิ่มราคาของตนให้สูงเด่นขึ้น สมกับเป็นมนุษย์ซึ่งได้รับยกย่องว่าเลิศกว่าสัตว์ทั่วไป.

มนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยมนุษยธรรม ย่อมหาเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ คือเลี้ยงชีพโดยชอบ ไม่หลอกลวง คดโกง หรือหากินในทางทุจริตชั่วช้า และไม่ยอมรับเงินทองของไม่บริสุทธิ์ อันได้โดยวิธีไม่ชอบเยี่ยงเดน ดังราชสีห์ซึ่งต้องจับสัตว์เป็น ๆ กินด้วยแรงตน และไม่ยอมกินซากสัตว์อันเป็นเดนของสัตว์อื่น

ของไม่เคยกินเช่นหญ้า ใบไม้ ราชสีห์ไม่ย่อมกิน แม้จะอดหิวโหย ถ้าคนทุกคนจำคติข้อนี้ไว้ให้มั่น และไม่ยอมรับอามิส คือสิ่งทั้งปวง จากผู้หวังประโยชน์ของเขาซึ่งนำมาล่อใจ และแบ่งปันเพื่อเป็นสินน้ำใจ เพื่อเขาจะได้รุ่งเรืองด้วยอาชีพอันไม่ชอบธรรม หรือต้องการตัวเราเป็นผู้ช่วยเหลือให้งานมิจฉาชีพของเขาดำเนินโดยสะดวก โดยทะนงในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเอง และรักษาอุดมการณ์ข้อนี้ไว้ให้มั่นคง ย่อมได้ชื่อว่าทำตัวเป็นราชสีห์ และเป็นราชสีห์ที่ไม่ยอมกินหญ้า อันน่าภาคภูมิใจตนเป็นที่สุด.

พระเดชและพระคุณ

ในโลกนี้ มีสภาพให้เกิดแสงสว่างตามธรรมชาติ ๒ ประการ คือ พระอาทิตย์และพระจันทร์

พระอาทิตย์นั้นมีลักษณะร้อนแรง มีอำนาจ มีเดชานุภาพ เป็นที่เกรงขาม พระอาทิตย์เป็นดาวเพลิงดวงใหญ่ลอยเด่นดวงเดียว ไม่มีดาวอื่นเป็นบริวาร พระจันทร์มีดาวเป็นบริวารแวดล้อมมากมาย เป็นที่งามสง่าในหมู่ดาวทั้งหลาย

พระอาทิตย์นั้น เปรียบประดุจพระเดชมีแต่อำนาจ มีคนเกรงกลัวแต่ไม่มีใครรักใคร่ ไม่มีบริวารแวดล้อม ส่วนพระจันทร์อุปมาดังพระ-คุณมีแต่ความเย็นใจ ให้ความเมตตา ให้ความเยือกเย็นมีความรักใคร่ มีคนจงรักภักดี ทั้งพระเดชทั้งพระคุณนี้ แม้จำเป็นที่ผู้ใหญ่จักต้องใช้ก็จริง แต่ควรหนักเรื่องพระคุณให้ยิ่งกว่าพระเดช เพราะถ้าใช้พระเดชหรือหนักด้วยพระเดช แม้เกิดผลได้ก็เกิดแบบพระอาทิตย์ คือถึงร้อนสว่างเป็นประโยชน์ แต่ก็ไม่มีบริวาร คือไม่มีผู้จงรักภักดีใกล้ชิด เพราะเขาต่างหวั่นเกรงกลัวอำนาจ

ส่วนผู้ใหญ่ที่ใช้พระคุณ ย่อมให้ความเยือกเย็นแก่ผู้น้อยทั่วไป แม้จะสว่างไม่มากก็ไม่ร้อน พอเป็นประโยชน์ได้ โดยจะได้รับความจงรักภักดี มีบริวารแวดล้อม ดุจด้วยดาวทั้งหลายซึ่งแวดล้อมดวงจันทร์อันปรากฏให้เห็นในราตรีแห่งสุกกปักข์ คือ คืนข้างขึ้น ฉะนั้น

ผู้ฉลาดย่อมทำตัวเป็นพระจันทร์ คือใช้พระคุณเป็นที่ตั้ง ไม่ทำตัวเป็นพระอาทิตย์ คือไม่ใช้พระเดชในเมื่อยังไม่ถึงคราวจำเป็นจะต้องใช้

เราท่านทุกคน ชอบความเยือกเย็นด้วยกัน จงพยายามทำตัวให้หนักไปในเรื่องใช้พระคุณ เพื่อเป็นพระจันทร์โดยทั่วกัน จักได้มีดวงดาว คือบริวารแวดล้อมเป็นสง่าราศี.

ลาตามฝูงโค

พระพุทธองค์เคยตรัสคำอุปมาเกี่ยวกับการทำอะไรไม่ทำจริง ไว้อย่างน่าฟังว่า

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ลาเดินตามฝูงโคไป แม้จะร้องว่า "ข้าเป็นโค ข้าเป็นโค" ดังนี้ แต่สีของมันไม่เหมือนโค เสียงก็ไม่เหมือน รอยเท้าก็ไม่เหมือน มันจึงได้เดินตามฝูงโคร้องไปว่า ข้าเป็นโคข้าเป็นโค เท่านั้น แต่ตัวของมันเองหาได้เป็นโคจริงๆ ไม่" อุปมานี้พอถอดใจความเป็นข้อปฏิบัติได้ดังนี้

คนทุกคน ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ต่างก็มีหน้าที่ต่างกัน เด็กต้องศึกษาหาความรู้ ผู้ใหญ่ต้องประกอบการงานอาชีพ หน้าที่ซึ่งจะต้องทำนั้น จำต้องปลูกฉันทะ คือความพอใจให้เกิดมีเป็นพื้นฐานก่อน จึงพยุงใจให้เกิดอุตสาหะ พยายาม และปฏิบัติหน้าที่ให้ดีสมกับที่เป็น

เป็นอะไร มีหน้าที่อย่างไร ต้องทำด้วยความขยัน หมั่นไตร่ตรองปรับปรุงตนให้คู่ควรกับงาน อย่างนี้เรียกว่าเป็นได้จริงและสมหน้าที่ เช่นเป็นนักเรียนก็เป็นนักเรียนจริงๆ เป็นพ่อค้าแม่ค้า ก็เป็นพ่อค้าแม่ค้าจริงๆ อย่าทำสักแต่ว่าทำ หรือเป็นสักแต่ว่าเป็น เพราะถ้าทำไม่จริง เป็นไม่จริง ก็เหมือนลาซึ่งเดินตามฝูงโค แม้จะร้องว่า "ข้าเป็นโค ข้าเป็นโค" ก็คงเป็นลานั่นเอง และเป็นลาที่ตามฝูงโคอันผู้รู้จับตาดูเห็นได้ง่ายอีกด้วย

จงอย่าทำตัวเป็นลาตามฝูงโค เพราะว่าไม่ได้ประโยชน์อะไรแก่ตนเลย มีแต่จะได้รับเย้ยหยันให้ต้องอับอายถ่ายเดียว

องค์ ๓ ของบ้าน

บ้านที่ไม่มีคนแก่ ย่อมขาดเสียงบ่นจู้จี้ ไม่มีเด็ก ๆ อยู่ด้วย ย่อมขาดเสียงร้องไห้และหัวเราะ แต่ถ้าขาดพ่อบ้าน ย่อมว้าเหว่และไม่อบอุ่นใจ

เสียงบ่นของคนแก่ เป็นเรื่องตำหนิว่า อย่างนั้นไม่ดี อย่างนี้ไม่ชอบ เสียงร้องไห้ของเด็ก แสดงถึงถูกขัดใจ และไม่มีผู้ยอมตามใจ แต่เสียงหัวเราะ เป็นเรื่องเกิดจากสบายใจและสนุกสนาน ถึงจะมีเสียงต่างๆ เหล่านี้พร้อม แต่ขาดพ่อบ้านเสียคนหนึ่ง คล้ายบ้านไม่มีหลังคา คือไม่มีผู้คอยคุ้มกัน ให้ความอบอุ่นใจ

บ้านที่สมบูรณ์แบบ จึงต้องประกอบย่อ ๆ ด้วยองค์ทั้ง ๓ ดังกล่าว จึงควรเป็นบ้านที่เต็มไปด้วยอารมณ์และความอบอุ่นใจได้

ร่างกายของคน พระท่านก็เปรียบว่า "คล้ายเป็นบ้าน" เพราะอาศัยอยู่ยังอัตภาพ ให้เป็นไปด้วยเวลาอันจำกัด เมื่อยังต้องเป็นบ้าน คือเป็นสังขารที่มีใจครองอยู่ ก็ควรสร้างอารมณ์ให้แก่สังขารคือบ้านของตนด้วยองค์ ๓ เช่นกัน กล่าวคือ

บางครั้ง ต้องเป็นคนแก่ โดยต้องจู้จี้สำรวจความประพฤติของตนเองบ้าง ว่าเท่าที่ประพฤติไปนั้น อย่างไรควร อย่างไรไม่ควร หรือหมั่นตำหนิติเตียนดูโทษของตนเอง แล้วปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นเพื่อเป็นที่น่านิยมของคนทั่วไป.

บางครั้ง ต้องเป็นเด็ก โดยร่ำร้องหาความสุขบ้าง ความสบาย

บ้าง ความสงบบ้าง ใส่ตนเองเท่าที่ควร อย่าให้เครียดในอารมณ์ได้โดยเฉพาะ เพื่อให้ใจคอเบิกบาน จะมีส่วนช่วยให้ทำงานได้ดีขึ้น

แต่บางครั้ง ต้องเป็นพ่อบ้าน โดยเป็นตัวของตัวเอง ใช้สติควบคุมพิจารณาให้ถ่องแท้ทุกเรื่อง ก่อนจะทำ จะพูด จะคิด หรือกำลังทำ กำลังพูด กำลังคิด เป็นต้น เพื่อคุ้มครองตนเองมิให้ผิดพลาด เป็นที่อบอุ่นใจแก่ตนเอง คล้ายบ้านที่มีพ่อบ้านฉะนั้น

จงให้สิ่งที่เขาต้องการ

ฝนที่ตกลงในที่ลุ่ม ซึ่งสมบูรณ์ด้วยน้ำ เพราะนองเจิ่งทั่วทั้งผืนนาจนมากเกินไปแล้ว ย่อมไม่มีประโยชน์อะไรแก่ต้นข้าว และไม่เป็นที่ยินดีของชาวนา มีแต่จะทำให้ชาวนาต้องเป็นทุกข์ เกรงไปว่า ถ้าตกหนักลงมาอีก ต้นข้าวที่ปักดำหว่านเอาไว้ จะถูกน้ำท่วมจมตายไปหมด

แต่ว่า เมื่อแห้งแล้งกันดารน้ำ ยิ่งนาดอนด้วย ขาดน้ำหล่อเลี้ยงต้นข้าว "เจ้าประคุณเอ๋ย พระช่วยด้วย ขอให้ฝนตกหนักลงมาโปรดต้นข้าวซึ่งกำลังแห้ง ให้ชุ่มชื่นงอกงามต่อไปจนได้เก็บเกี่ยวรวงเถิด" ชาวนาที่นาตนประสบความแห้งแล้ง ต่างภาวนาขอให้ฝนตกลงมาช่วยต้นข้าวของตน และถ้าฝนตกลงมาจริง ๆ ย่อมปลาบปลื้มดีใจ อุตส่าห์กรำฝนยืนดูต้นข้าวที่จวนจะแห้ง กำลังได้รับน้ำฝน คล้ายจะพูดด้วยว่า "ต่อนี้เจ้าจะสดชื่นสบายละนะ"

ต้นข้าวที่แห้งแล้งได้ฝนชุ่มก็กลับสดชื่น งอกงาม แต่ชาวนาผู้เจ้าของ กลับเบิกบานใจเสียยิ่งกว่าต้นข้าวเป็นไหน ๆ เพราะได้สิ่งที่ต้องการ คือ "ฝน" อันใฝ่ฝันเกือบทุกวันมา

ฝนที่ตกในที่ดอน ย่อมเป็นที่ยินดีของคน แต่ตกลงในที่ลุ่ม ซึ่งสมบูรณ์ด้วยน้ำแล้ว เขาไม่พอใจ ด้วยเกรงว่าน้ำจะท่วม

จงเอาอย่างฝนซึ่งตกลงในที่ดอน คือจะให้อะไรแก่ใคร จงเลือกให้เฉพาะแต่ที่เขาต้องการ เพราะให้เขาไปแล้ว เป็นบุญด้วย เป็นคุณด้วย ผู้รับได้ประโยชน์อย่างพอใจ แต่อย่าเป็นฝนซึ่งตกในที่ลุ่ม คือ เมื่อเขาไม่ต้องการ จงอย่าให้ทั้งสิ้น ให้เขาเราเสียไปแล้ว แต่ไม่มีประโยชน์ ไม่เป็นบุญคุณอะไรทั้งสิ้น ซึ่งบางครั้งเขาผู้ให้อาจจะต้องเสียใจอีก โดยผู้รับไม่เห็นเจตนาอันดีและมีปฏิกิริยาตอบให้ต้องชอกช้ำใจ เพราะการให้ของเรานั้น เป็นการให้สิ่งที่เขาไม่ต้องการ คล้ายฝนที่ตกลงในที่ลุ่มฉะนั้น เมื่อจะให้ก็จงพยายามให้เฉพาะแต่สิ่งที่เขาต้องการเถิด.

เตือนตนเอง

พระพุทธองค์ตรัสว่า "อตฺตนา โจทยตฺตานํ" จงเตือนตนด้วยตน มีอรรถาธิบายว่า คนอื่นแม้จะมีความรัก มีความหวังดี คอยตักเตือน คอยว่ากล่าวเรา ในโอกาสที่ทำไม่ดี ประพฤติไม่ชอบ ก็นับว่าเป็นการดีอยู่ แต่ยังไม่ดีเท่ากับการเตือนตนเอง เพราะคนอื่นนั้น เขาไม่รู้ว่าเมื่อไรจิตใจของเราจะตกต่ำ คิดชั่ว คิดการไม่ดี คนอื่นใครที่ไหนจะมารู้ดีไปกว่าตัวเราเอง เพราะฉะนั้น ถ้าจะรอให้คนอื่นคอยว่ากล่าวตักเตือน ก็อาจไม่ทันการ กว่าคนอื่นจะรู้ เราก็ได้ดำเนินการนั้น ๆ ไปแล้ว กว่าจะรู้ตัวว่าเดินทางผิด บางทีก็สายเกินที่จะแก้ไขได้เสียแล้ว อีกอย่างหนึ่ง คนอื่นแม้จะหวังดีต่อเรามากเพียงไร เขาเหล่านั้น ก็ไม่ได้อยู่ใกล้ชิดกับเราตลอดไปเสมอ ในขณะที่จิตใจของเรากำลังจะตกต่ำคิดทำไม่ดีนั้น ถ้าบังเอิญผู้นั้นไม่ได้อยู่

ใกล้ชิด เราก็หมดโอกาสที่จะมีคนอื่นมาตักเตือน ด้วยเหตุนี้แหละพระพุทธองค์จึงตรัสสอนให้เตือนตนเอง และการเตือนตนเองนั้นก็ได้ผลดีกว่าคนอื่นเป็นอันมาก คนอื่นเตือนเราดีไม่ดี เวลาอารมณ์เสียขึ้นมาเราอาจจะโกรธ อาจจะไม่พอใจคนที่มาเตือนเอาก็ได้ หรือบางครั้ง เราอาจจะไม่ยอมรับฟังก็ได้ ประโยชน์การเตือนตนเองนี้มีมากมายนัก โดยเฉพาะก็คือ ทำให้เป็นผู้ไม่ประมาทลืมตัว วิธีการเตือนตนเองนั้นก็คือ หาหลักธรรมคำสอนข้อใดข้อหนึ่ง มาเป็นเครื่องพิจารณา เช่นอาจจะพิจารณาว่า วันคืนล่วงเลยไป ๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่ ดังนี้ก็ได้ ถ้าจะไม่ใช้ข้อนี้จะหาข้ออื่นที่มีความหมายสอนใจ สะกิดใจ ให้สำนึกตัวอยู่เสมอ ๆ มาพิจารณาก็ได้ แต่ข้อสำคัญต้องให้ได้สติ ไม่ประมาทลืมตัวก็แล้วกัน.

สะดุ้งมาร

พระพุทธรูปปางสะดุ้งมาร มีพุทธลักษณะประทับนั่งสมาธิพระหัตถ์ซ้ายแบหงายบนพระเพลา (คือตัก) พระหัตถ์ขวากุมพระชานุ (คือเข่า) ขวามั่น พระพุทธรูปปางนี้ นิยมสร้างเป็นพระประธานตามโบสถ์หรือวิหารในวัดต่าง ๆ

มีอธิบายเกี่ยวกับพระพุทธรูปปางสะดุ้งมารนี้ว่า "ในคืนที่พระมหาบุรุษประทับนั่งสมาธิ เพื่อทรงบำเพ็ญเพียรให้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ ขณะที่จวนจะสำเร็จนั้น พญามารได้ยกพยุหเสนามาขับไล่และประสงค์จักคุกคามเพื่อมิให้ทรงตรัสรู้ ครั้งแรกเมื่อทรงสดับสุรสำเนียงเสียงโห่ร้องและขู่จากมารทั้งปวง ทรงสะดุ้งกลัวตกพระทัยจะเสด็จลุกขึ้นแต่บังเกิดเวสารัชชะธรรม ทำให้ทรงกล้าหาญ ไม่ครั่นคร้ามต่อมารทั้งมวล

และทรงตั้งอธิษฐานจิตมั่นคงที่จะต่อสู้ไม่ยอมแพ้มาร ฉะนั้นจึงใช้พระหัตถ์ขวา กดกุมที่พระชานุคือเข่าขวามั่นคง ไม่ยอมลุกขึ้น และในที่สุดด้วยบารมีธรรม ทรงสามารถชนะมาร ได้ตรัสรู้สมที่ตั้งพระทัย

มองดูพระพุทธรูปปางสะดุ้งมารแล้ว เป็นคติสอนใจคนทุกคนได้ว่า "เมื่อตั้งใจจะทำงานสิ่งใดแล้ว ย่อมมีอุปสรรคศัตรูขัดขวาง ข่มขู่ให้เกิดท้อถอย กลัวเกรงตลอดไป ซึ่งอุปสรรคและศัตรูเหล่านี้ เสมือนพญามารและเสนามาร ฉะนั้นจงเพียงสะดุ้งมาร คือรู้ว่าศัตรูกำลังคุกคาม แต่ต้องต่อสู้อุปสรรคทั้งปวง ด้วยมีจิตใจมั่นคง กล้าหาญ และบากบั่นให้งานที่มุ่งหมายสำเร็จดังตั้งใจในภายหลัง" ถ้าทำได้เช่นนี้เรียกว่า ชนะ-มาร ไม่แพ้มาร ดุจดังพระพุทธองค์ทรงสะดุ้งมารเท่านั้น แต่ผลที่สุดมารย่อมพ่ายแพ้ไปเอง

สิ่งที่ควรเป็นห่วง

เรามักจะได้ยินได้ฟังกันบ่อย ๆ ที่ใครคนหนึ่งพูดกับท่านว่า งานอย่างคุณสบาย เป็นการชมเชยว่าท่านโชคดีที่ทำงานอย่างนั้น เป็นการแสดงว่า เขาโชคร้าย ได้งานไม่สบาย มีแต่สิ่งยุ่งยาก ผู้พูดอย่างนี้เป็นคนมองเพียงด้านเดียว และดูความสบายของคนอื่นเฉพาะตอนที่เขาว่างหรือพักมาสนทนาปราศรัยกับตัวเขาเท่านั้น เขาไม่ได้มองในด้านอื่นๆ ให้ทั่วถึง เช่นไม่ได้มองดูรายได้ ความรับผิดชอบว่ามีอยู่อย่างไร เพียงใด.

คนโดยสารรถส่วนมาก คิดว่าคนขับรถสบายเหลือเกิน ไปไหนไม่ต้องเดิน ใครว่าจ้างให้ไปไหนก็ไป ไปแล้วได้เงินค่าจ้าง เมื่อส่งถึงที่ ๆ ตกลงกันแล้ว เขาไม่เคยคิดว่า การขับรถลำบากหรือหนักใจอย่างไร

บ้าง รายได้คุ้มกับการครองชีพหรือไม่? เขาต้องหนักใจและฝืนใจอย่างไรบ้าง เป็นสิ่งที่เราไม่อาจทราบได้ นอกจากจะได้ทำหน้าที่อย่างนั้น ถ้าถามเขา ก็คงได้รับคำตอบว่า แย่ครับ รายได้ไม่คุ้ม โสหุ้ยมากมาย ซ่อมรถแต่ละครั้งเกือบต้องขายรถ และอุปสรรคอะไรต่ออะไรอีกมากมาย ถ้ามีอาชีพอื่นผมเลิกแน่.

การที่คนเราชอบนึกคิดว่างานของคนอื่นสบายกว่างานของตนนี่แหละ คือเหตุหนึ่งที่รั้งความก้าวหน้าในประสิทธิภาพของงานไว้ เพราะเมื่อคนเราเห็นงานของตนไม่สำคัญเสียแล้ว ความเอาใจใส่ ความสนใจ ความตั้งใจที่จะทำงานในหน้าที่โดยขยันขันแข็งจะไม่มีอยู่เลย การทำงานจะสักแต่ว่าทำ พอให้เวลาผ่านไปหมดไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้นเอง ข้อนี้แหละเป็นภาระที่ควรเป็นห่วงมาก ไม่น้อยกว่าการเป็นห่วงอนาคตของเยาวชนของชาติ.

การชนะที่เลิศ

เกมกีฬา การแพ้การชนะไม่แน่นอน ผู้แพ้กลับชนะได้ ผู้ชนะอาจแพ้ได้ เมื่ออีกฝ่ายหนึ่งทรงพลังดีขึ้นและเหนือกว่า กับทั้งโอกาสอำนวยให้ ท่านจึงสอนว่า เป็นนักกีฬาต้องรู้จักแพ้และรู้จักชนะ คือไม่เสียใจเมื่อแพ้ ไม่ลิงโลดเมื่อชนะ ไม่ให้ถือว่า การแพ้ชนะเป็นเรื่องจริงจังจีรังยั่งยืน

การแพ้ที่ควรกลัวและไม่ยอมแพ้ ไม่ใช่เรื่องกีฬา เป็นเรื่องของการทำความดี การสร้างความดี เป็นเรื่องยอมแพ้ไม่ได้ ต้องพยายามเอาชนะให้ได้ ใครยอมแพ้ต่อการทำดี ชื่อว่าแพ้อย่างราบคาบ แพ้แล้วไม่มีวันกลับชนะได้อีกเลย

การแพ้ศัตรูผู้คิดทำลายเราอีกอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่ยอมแพ้ไม่ได้ ต้องพยายามเอาชนะให้ได้ การยอมแพ้ศัตรูจะทำให้เราหมดอิสระในความเป็นอยู่ ต้องพยายามหาทางเอาชนะ แต่การเอาชนะศัตรูนั้น ท่านห้ามมิให้เอาชนะด้วยกำลังและอำนาจ เพราะกำลังและอำนาจมีเวลาเสื่อม เมื่อใดอ่อนกำลังลง เสื่อมอำนาจลง ศัตรูก็กลับชนะเราได้อีก เหมือนเกม-กีฬา ชนะศัตรู ต้องชนะให้เด็ดขาด ไม่เปิดโอกาสให้กลับแก้ได้ ต้องชนะศัตรูด้วยความดี พยายามทำให้ศัตรูนั้นกลับใจมาเป็นมิตรกับเรา คือต้องทำดีต่อศัตรู พยายามสร้างความดีให้ศัตรูเกิดความรู้สึกว่า เราเป็นมิตรกับเขา ไม่ใช่ศัตรูกับเขา แล้วเขาก็จะกลับมาเป็นมิตรกับเราอย่างดีที่สุด และจะเป็นการชนะที่ไม่มีวันกลับแพ้อีก เป็นการชนะเลิศจริง ๆ

ท่านเคยชนะศัตรูอย่างนี้บ้างหรือยัง ถ้ามีศัตรูอยู่ ลองเริ่มต้นดำเนินการตามวิธี เอาชนะความดีชนะความชั่ว ทำศัตรูให้กลับมาเป็นมิตร ชนะได้อย่างนี้ท่านจะมีความสบายที่สุดในชีวิตของท่าน เพราะศัตรูที่กลับมาเป็นมิตรนั้น คือผู้ที่ยอมมอบชีวิตให้กับท่าน.

ความระแวง

ความระแวง คือความสงสัยไม่ไว้ใจและไม่เชื่อในความสุจริตใจของผู้อื่นนั้น นับว่าเป็นภัยอันร้ายแรงของความสามัคคี ในหมู่คณะอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่มีอยู่ในทุกวงการ เป็นเหตุให้เกิดความแตกแยกกันระหว่างบุคคลต่อบุคคลแล้ว และทำให้สมรรถภาพของการงานเสื่อมโทรมได้ เป็นข้อที่คนมีการศึกษาส่วนมากรู้กันอยู่แล้ว และรู้ด้วยว่าเป็นเรื่องควรแก้ไขปัดเป่า ถ้ามีขึ้นในวงการใด

"ใครจะเอาลูกกะพรวนไปผูกคอแมว" เป็นคำถามที่หนูทุกตัวที่เป็นเจ้าของเรื่องถามกัน และแล้วก็ไม่มีหนูตัวใดตอบได้ เรื่องความระแวงนี้ ก็มีอุปมัยอย่างเดียวกัน ใครจะเป็นผู้แก้ความระแวงที่เกิดขึ้นในวงงานของตนได้บ้าง เพราะเป็นความนึกคิดอยู่ในใจของผู้ที่คิดระแวง ไม่มีการแสดงออกโดยชัดเจนว่าไม่เข้าใจเรื่องอะไร คือไม่มีการสอบถาม เพราะถ้าถามก็มีผู้ตอบ เมื่อมีผู้ตอบความระแวงก็สิ้นไปได้ เรื่องก็หมดปัญหา แต่เมื่อเรื่องเป็นข้อคิดอยู่ในใจเท่านั้น ไม่มีใครตอบแก้ข้อสงสัยจะมีทางแก้อย่างไร

ในทางปฏิบัติมีอยู่ทางเดียว คือไม่เก็บความระแวงไว้ในใจคนเดียว เกิดความระแวงอะไร ต้องระบายออกทางใดทางหนึ่ง เปิดทางคือให้โอกาสแก่จำเลยในความระแวงของตนแก้คดี ความระแวงก็จะหมดไป เป็นการช่วยให้ความสามัคคีสมบูรณ์ได้

"อย่าให้เกิดความระแวงติดอยู่ในใจเรา จงตั้งตนเป็นโจทก์ ให้โอกาสแก่จำเลยในความระแวงของเรา ความระแวงจะหมดไปได้"

การถ่อมตัว

การถ่อมตัว คือการตีราคาตัวให้ต่ำ อันมีลักษณะตรงกันข้ามกับการทะนงตน ตีค่าตัวสูงจนเกินกว่าความจริง

การถ่อมตัว คือยอมลดตัวนั้นเป็นโอกาสให้ได้รับความเมตตากรุณาจากผู้อื่น เป็นวิสัยของผู้ใคร่ต่อการศึกษา ครูอาจารย์ทุกคนย่อมเต็มใจที่จะแนะนำสั่งสอน ถ่ายวิชาความรู้ให้แก่ผู้ที่ยอมตัวเป็นศิษย์ ไม่ใช่

ผู้ทะนงตนอวดรู้กับท่าน การถ่อมตัวเป็นลักษณะของการต้อนรับ น้ำไหลไปสู่ที่ลุ่มฉันใด ความเมตตากรุณาย่อมไหลไปสู่ผู้ถ่อมตัวฉันนั้น

การศึกษาเป็นกรณียกิจประจำชีวิต ไม่มีวันสิ้นสุด วันสุดท้ายจบการศึกษาของคนคือวันตาย เพราะวิชาการทั้งหลายเกิดใหม่มีใหม่ทุกวัน ต้องศึกษากันเรื่อยไป การศึกษานั้น มิได้หมายความว่า จะต้องศึกษาเฉพาะแต่ในโรงเรียนหรือในมหาวิทยาลัยเท่านั้น เหตุการณ์และบุคคลย่อมเป็นบทเรียนของชีวิตทั้งสิ้น

ความทะนงตนว่า เรารู้แล้ว รู้หมดแล้ว ไม่มีใครรู้เท่าเราหรือรู้มากกว่าเราอีกแล้ว เป็นการสำคัญผิด เพราะคนเราจะรู้ดีหมดไม่ได้ คนฉลาดอาจโง่ในบางอย่างบางกรณี พระอรหันต์ซึ่งเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าที่จัดว่าเป็นผู้รู้จริง ๆ ยังเลิศในทางต่าง ๆ กัน เช่น พระสารีบุตรเลิศในทางปัญญา พระโมคคัลลานะ เลิศในทางอิทธิปาฏิหารย์ เป็นต้น ซึ่งแสดงชัดว่า คนเราจะรู้เลิศไปทุกอย่างไม่ได้ ยิ่งเราเป็นปุถุชนด้วยแล้วจะรู้ไปทุกสิ่งทุกอย่างไม่ได้ บางคนหาเงินเก่ง แต่ไม่ร่ำรวยเพราะรู้เก่งแต่ในทางหา ไม่เก่งในทางเก็บ บางคนเก่งในทางเก็บ แต่ไม่รู้จักใช้ให้เป็นประโยชน์แม้กับตัวเอง ฉะนั้น การยอมตัว ถ่อมตัวเพื่อโอกาสการศึกษา จึงเป็นลักษณะประเสริฐของนักศึกษา

เป็นคนให้เต็มคน

คนเราเป็นสัตว์โลกชั้นพิเศษผิดแปลกกับสัตว์โลกอื่น ๆ ในข้อที่เมื่อให้กำเนิดลูกแล้วยังทำหน้าที่เลี้ยงดูอุปการะลูกตลอดกาล ไม่ทอดทิ้งกลางคัน เหมือนสัตว์อื่น ๆ ที่อย่างดีก็เลี้ยงและคุ้มครองเพียงชั่วขณะที่

ยังอ่อน เลี้ยงตัวเองไม่ได้ เช่นแม่ไก่ พอลูกโตแล้ว ก็หมดความเป็นพ่อเป็นแม่กัน แต่คนเรามิได้เป็นดังนี้ ขึ้นชื่อว่าลูกแล้ว ดีชั่วอย่างไรก็ยังนับว่าเป็นลูก พยายามติดตามคุ้มครองเต็มความสามารถ เป็นห่วงเป็นใยอยู่ตลอดเวลา เพราะเหตุนี้เอง ในระหว่างพ่อแม่และลูกจึงมีข้อเกี่ยวพันกันจนเป็นหน้าที่ คือหน้าที่อุปการะ กับหน้าที่ตอบแทน

จะเป็นฝ่ายใดก็ตาม ถ้าไม่ทำหน้าที่ของตนให้ดี หรือทำผิดหน้าที่ไม่ยอมทำหน้าที่ เช่นเป็นพ่อเป็นแม่คนแล้ว ไม่อุปการะเลี้ยงลูก ทอดทิ้งลูก หรือ เป็นลูกท่านแล้วไม่รู้คุณ ไม่คิดตอบแทนเมื่อสามารถจะทำได้ ตรงกันข้ามกลับทารุณกับพ่อแม่เข้าอีก เหล่านี้ ก็เรียกว่าเป็นคนไม่เต็มคน จะเป็นได้เพียงครึ่งคนครึ่งสัตว์ โดยเฉพาะถ้ายิ่งทำทารุณต่อพ่อแม่ด้วยแล้ว ก็เท่ากับเป็นสัตว์ทีเดียว

ฉะนั้น การเกิดมาเป็นคนแล้วอย่าลืม จงพยายามทำหน้าที่ของตนให้ถูกต้อง เมื่อเป็นพ่อคนแม่คน ก็จงเป็นให้ถูก เมื่อเป็นลูกก็จงเป็นให้สม อย่าทำตนให้กลายสภาพเป็นอย่างอื่น.

วิธีดูคน

ดูคนมีบุญมีโชควาสนา ดูได้ไม่ยากนัก เพราะเขามีตำราทั้งทางโหราศาสตร์ และตำราดูลักษณะ และดูลายมือ แต่การดูคนตามธรรมดาด้วยสายตา ดูยากมาก เพราะไม่มีตำราให้ศึกษา ตามปกติธรรมดาโลกเป็นเรื่องการตบตากันเป็นส่วนมาก การดูคนจำเป็นต้องกระเทาะเปลือกให้แตก จึงจะรู้ว่าคนดีหรือไม่ดี

มีคนถามกันบ่อย ๆ ว่า การทำบุญทางศาสนาพุทธของเรา สอนว่า

ให้เลือกทำ ทำกับพระที่ดีได้บุญมาก พระดีพระไม่ดี เราไม่ได้บวชได้เรียน จะรู้จะดูได้อย่างไร คำตอบคำถามนี้ ได้มีผู้ตอบคนหนึ่ง ให้คำตอบน่าฟัง น่าคิดและเป็นหลักตัดสินได้ดีพอใช้

คำตอบนั้นมีว่า คนสมคนนั้นเป็นคนดี พระสมพระเป็นพระดี จะเป็นอะไรดูให้สม เป็นดีทั้งนั้น ทองเป็นทองเพ็ชรเป็นเพ็ชร เป็นของดี ไม่ใช่เทียม และอธิบายต่อไปว่า ทหาร ตำรวจ มีระเบียบวินัย เป็นเครื่อง ชี้บอกลักษณะ กิริยาท่าทาง เข้มแข็งองอาจ ตรงกันข้าม ถ้าเป็นพลเรือน ก็มีแบบเป็นอย่างพลเรือน เป็นชายก็ต้องมีลักษณะท่าทางเป็นชายไม่ใช่ หญิงหรือกะเทย กระตุ้งกระติ้ง เป็นหญิงก็มีลักษณะท่าทางแช่มช้อย ไม่ โลดโผน ขึงขัง เป็นพระสงฆ์องค์เจ้า ก็มีสมณะสารูปสงบเสงี่ยม สำรวม ทั้งกิริยาวาจา เป็นคนสมคนอย่างนี้ คือคนดี,

การตบตา ด้วยการแสดงนั้น จะเจาะให้ทะลุ เห็นเนื้อแท้ได้จาก สายตา ถ้าไม่ขาดการพินิจพิจารณา ผู้ดีแท้สิ่งที่แสดงออก จะมีลักษณะ นิ่มนวลละเมียดละไมไม่ขัดนัยน์ตาเลย ตรงกันข้าม ผู้ดีดัดทั้งท่าทาง กิริยา วาจา จะแสดงความขัดนัยน์ตาอยู่เสมอ ปิดไม่มิด เข้าทำนองโบราณ ว่า สำเนียงบอกภาษา กิริยาส่อสกุล

ระวังการถอยหลัง

การศึกษาที่แปลกประหลาด คือการศึกษาปฏิบัติธรรม เพราะ ทั้งผลและวิธีการศึกษา วิชาการอื่น ๆ ตามปกติ การศึกษานั้นเราหา ความรู้จากสิ่งที่อยู่ไกลตัว ศึกษาเก็บความรู้มาใส่ตัวหรือสมองเรา พยายาม ทำตัวให้เป็นตู้เก็บเอกสารอย่างสมบูรณ์ สามารถจะหยิบดูได้เมื่อต้องการ

ให้เป็นประโยชน์กับตน ใช้ความรู้นั้นยกฐานะตัวให้สูงขึ้น

การศึกษาปฏิบัติธรรมนั้น ต้องศึกษาที่ตัวเองออกไปหาสิ่งที่อยู่ไกลตัว เพื่อใช้ความรู้นั้นทำตัวไม่ให้ติดอยู่ในความเป็นตัวเป็นตน ทำตัวที่ใหญ่ให้เล็กลง จนในที่สุดตัวเราไม่มี ทำให้อัสมิมานะ ความสำคัญตัวเองในลักษณะต่าง ๆ หมดไป เห็นว่าคนทุกคนมีสภาวะอย่างเดียวกัน งดเว้นการเบียดเบียนกัน ทุกคนควรมีแต่เมตตาปรานีกัน ไม่ต้องมีประกาศนียบัตรรับรอง

ผลของการศึกษาปฏิบัติ เป็นสิ่งที่รู้ได้ด้วยตัวเอง โดยการได้สำนึกในจิตใจตัวเองว่า ความเป็นตัวเองของเราลดน้อยลงเพียงใด หมดความรู้สึกเป็นตัวเราหรือยัง ถ้าความรู้สึกดังกล่าวหมดไป ก็จัดว่าเข้าถึงระดับธรรมที่สูง ยังมีความเป็นตัวอยู่มาก **หรือ**ว่ากลับเพิ่มขึ้น เช่นยังคิดว่าเรารู้ดีกว่าคนอื่น คนอื่นสู้เราไม่ได้ ยังมีความไม่พอใจและโกรธเคืองเมื่อผู้อื่นขัดขวางหรือขัดใจ ไม่ยอมรับหรือเห็นตาม ในลักษณะนี้แสดงว่าศึกษาธรรมผิด คือยังไม่ได้รับผลที่ถูกต้องจากการศึกษาปฏิบัติธรรมเลย

การศึกษาปฏิบัติธรรมนั้น สิ่งที่ควรระวัง คือการถอยหลัง เพราะการปฏิบัติธรรมนั้น ความมุ่งหมายเพื่อถอนตัวจากหลุมลึกขึ้นสู่แดนสุขาวดี ถ้าศึกษาแล้วทำให้กิเลสที่พอกตัวอยู่ตามปกติมากขึ้น มีน้ำหนักเพิ่มขึ้น ก็เป็นการถ่วงตัวให้ยิ่งจมลงไป แทนที่จะเบาตัวลอยขึ้นสู่แดนสุขาวดีคือนิพพาน ความสิ้นทุกข์ กลับจะดำดิ่งลงไปลึกกว่าเดิม

กรรมบันดาล

มีคนเป็นจำนวนไม่น้อย ที่เสี่ยงโชคด้วยการซื้อสลากกินแบ่ง-รัฐบาล และเสี่ยงมาตั้งแต่มีสลากเกิดขึ้นในเมืองไทย แต่ไม่เคยถูกรางวัลเลย แม้แต่รางวัลเลขท้าย แต่ก็มีคนหลายคนมีโชคดี ถูกนับครั้งไม่ถ้วน แต่ไม่เคยถูกรางวัลใหญ่ ๆ เลย บางคนนาน ๆ ถูกครั้ง แต่ถูกรางวัลใหญ่ คนที่ถูกทั้งรางวัลใหญ่และน้อยส่วนมากก็ไม่ได้รู้มา ไม่ได้เลือก ส่วนคนที่เลือกซื้อกลับไม่ถูกเป็นเรื่องน่าคิดว่า เหตุใดจึงเป็นดังนั้น พระพุทธ-ศาสนาสอนว่า กรรมจำแนกสัตว์ให้ต่างกัน ทำดีทำชั่วผลต่างกัน โชคหรือวาสนาของคนเนื่องมาจากกรรมที่ทำไว้แน่นอน

คนบางคนเป็นคนดีไม่มีใครเกลียดชัง แต่ถูกขโมยลักทรัพย์ทั้ง ๆ ที่คอยระแวดระวังเป็นอย่างดี ในที่ที่ไม่มีใครถูกขโมยก็ถูกขโมยจนได้ บางคนไม่ต้องระวังรักษาปล่อยปละละเลย แต่ก็ไม่มีใครขโมย มีอะไรแต่ละอย่างเป็นสมบัติของตัวจริง ๆ

ไม่มีทางที่จะสันนิษฐานเป็นอย่างอื่นได้ นอกจากเป็นการใช้หนี้กรรมเก่าที่ตนได้ก่อไว้ และข้อนี้ฉันใด การไม่มีโชคหรือมีโชคดี ดีมากดีน้อย ก็หนีไม่พ้นผลกรรมที่ทำไว้ ซึ่งเรารู้ไม่ได้ว่า ทำไว้แต่ครั้งใด

คนบางคนพบหน้ากันเป็นครั้งแรก ไม่เคยมีอะไรต่อกันมาเลย บางรายพบกันก็นึกรักใคร่ชอบพอกันทันที บางคนก็เกลียดกันทันที ทั้ง ๆ ที่หาสาเหตุไม่พบ ถ้าไม่ใช่กรรมเก่าแล้วจะเอาอะไรตัดสิน จงเชื่อเถิดว่ากรรมเท่านั้นเป็นผู้บันดาล อยากดีจงทำแต่กรรมดีเถิด

งานไม่ใช่เงิน

การประกอบธุรกิจต่าง ๆ เรียกว่า งาน พจนานุกรมฉบับราชบัณ-ฑิตสถาน ปี ๒๔๙๓ ให้ความหมายว่า งาน เป็นนามได้แก่หน้าที่ กิจการที่ต้องทำ การพิธีหรือการรื่นเริงที่เกี่ยวด้วยผู้คนมาก ๆ พจนานุกรมฉบับนี้รับรองเป็นทางราชการที่เชื่อถือได้

เมื่องานมีความหมายว่าหน้าที่ หรือกิจที่ต้องทำ ก็หมายความว่าการทำงานก็คือทำหน้าที่ หน้าที่ของคนเรามีอะไรบ้าง เป็นเรื่องที่ตอบยากด้วยคำจำกัด เพราะหน้าที่ของแต่ละคนไม่เหมือนกัน หน้าที่ของคนเพียงในครอบครัว พ่ออย่างหนึ่ง แม่อย่างหนึ่ง ลูกอย่างหนึ่ง คนใช้ก็อีกอย่างหนึ่ง ขยายออกไปถึงคนทั้งประเทศ หน้าที่ก็ขยายออกไปอีก ซึ่งจะแยกประเภทของงาน ก็จะได้ ๒ ประเภท คืองานส่วนตัว กับงานส่วนรวม

ส่วนตัวทำเพื่อหารายได้เลี้ยงตัว และครอบครัว ส่วนรวมเป็นงานสาธารณะ เพื่อหมู่คณะ เพื่อประเทศชาติ งานบางอย่างทำเพื่อได้มาบางอย่างทำเพื่อเสียสละ งานเพื่อเสียสละเป็นงานสันติโดยส่วนเดียว งานส่วนตัวไม่ใช่สันติโดยตรง แต่ถ้าเป็นงานดี ก็เป็นทั้งสันติส่วนตัวและส่วนรวมคู่กันไป ผลงานนั้นเป็นเครื่องวัดระดับของคน บอกให้รู้ว่าเป็นคนดีหรือเลวมากน้อยเพียงไรเท่านั้น ไม่ปรากฏจากหลักการใดว่า งานคือเงิน เพราะเงินเป็นเพียงผลพลอยได้จากงานเท่านั้น

ทำงานทุกอย่างจงนึกถึงผลงานโดยตรง อย่าคำนึงเฉพาะแต่เงินเท่านั้น เพราะคนตื่นเงินนั้นย่อมประพฤติตนจนเป็นที่ดูหมิ่นของคนทั้งปวง.

คนเต็ม คนบกพร่อง

มะพร้าวตื่นดก ยาจกตื่นมี เป็นภาษิตสอนใจคนอย่างดี เป็นข้อเตือนใจให้รู้จักเจียม ไม่เห่อเหิม ตื่นเต้นในวิชาความรู้และทรัพย์สินที่ตนได้ อันเป็นเหตุให้คุณค่าตัวและสิ่งนั้น ๆ ต่ำลง มะพร้าวตื่นดกนั้น แม้ว่าจะมีผลมากแต่ผลเล็กราคาต่ำ ยาจกตื่นมี เพราะความยากจนขัดสนเป็นพื้นฐาน พอได้อะไร มีอะไรเล็กน้อยก็ลิงโลดเสียเต็มประดา ดังที่กล่าวกันว่า มีทองเท่าหนวดกุ้ง นอนสะดุ้งจนเรือนไหว คิดกลัวขโมยขโจนต่างๆ นานา คิดว่าตนมีมากมายก่ายกอง เป็นเรื่องของความเห่อเหิม และอวดตัว

การตื่นนั้น ดีอย่างเดียวคือตื่นจากหลับ เพราะเป็นการได้สำนึกตัวเต็มที่ อาจรู้ตัวเมื่อมีอันตรายเกิดขึ้นสามารถป้องกันตัวและหนีภัยได้ แต่การตื่นด้วยความเห่อเหิมนั้น เป็นภยันตรายแก่ตัวเอง เป็นที่ดูหมิ่นเกลียดชังของคนอื่น การตื่นของคนนั้นมีมากมายก่ายกอง ที่ทั้งตื่นความรู้ ตื่นทรัพย์สมบัติ ตื่นลูกตื่นเมีย ตื่นในเหตุการณ์ทุกอย่างถ้าเป็นเรื่องตื่นแล้ว หาดีไม่ได้เลย.

คนบางคนเดินทางไปต่างประเทศชั่วขณะ เพียงเพื่อทัศนาจรกลับมาพูดไทยแกมฝรั่ง ทำตัวประหนึ่งว่าภาษาไทยเรามีไม่พอจะพูด ตรงข้ามกับบางคนไปศึกษาอยู่ต่างประเทศนับสิบ ๆ ปี กลับมาแล้วไม่ได้ยินสำเนียงไทยแกมฝรั่งเลย

บางคนศึกษาเล่าเรียนเจนจบเชี่ยวชาญ จนเป็นที่ทราบกัน แต่ไม่เคยแสดงออกเลยว่ารู้มากมายอะไร ไม่เคยแสดงทีท่าว่าอะไร ๆ ฉันก็รู้

แต่บางคนรู้พองู ๆ ปลา ๆ นั่งที่ไหนตั้งตัวเป็นศาสตราจารย์ ไม่มีการจำกัดเวลา

บางคนตื่นอำนาจวาสนาของตัวเอง เป็นอะไรเข้าหน่อยก็รู้สึกตัวว่าเหนือคนอื่น แบบพอเป็นกำนัน ลูกเมียร่วมสำรับไม่ได้ ต้องแยกกันกิน ใครมาหาไม่เรียกว่า "ท่านกำนัน" ก็ไม่พอใจ

เหล่านี้เป็นลักษณะของความตื่น เข้าทำนองกลองจัญไร ไม่มีคนตีก็ดังเอง เข้าลักษณะภาษิตที่ว่า "สิ่งใดพร่องสิ่งนั้นดัง สิ่งใดเต็มสิ่งนั้นเงียบ คนโง่เหมือนหม้อน้ำที่พร่อง คนฉลาดเหมือนหม้อน้ำที่เต็มเปี่ยม"

จงเป็นคนเต็ม อย่าเป็นคนพร่อง △

คำทำวัตรเช้าแปล

คำบูชาพระรัตนตรัย

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา, พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นพระอรหันต์ ดับเพลิงกิเลส เพลิงทุกข์สิ้นเชิง, ตรัสรู้ชอบได้ด้วยพระองค์เอง

พุทธัง ภะคะวันตัง อะภิวาเทมิ. ข้าพเจ้าอภิวาทพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน. (กราบ)

สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม, พระธรรม เป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว ;

ธัมมัง นะมัสสามิ. ข้าพเจ้านมัสการพระธรรม. (กราบ)

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าปฏิบัติดีแล้ว ;

สังฆัง นะมามิ, ข้าพเจ้านอบน้อมพระสงฆ์. (กราบ)

ปุพพภาคนมการ

หันทะ มะยัง พุทธัสสะ ภะคะวะโต ปุพพะภาคะนะมะการัง กะโรมะ เส.

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต. ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น ;

อะระหะโต, ซึ่งเป็นผู้ไกลจากกิเลส ;

สัมมาสัมพุทธัสสะ. ตรัสรู้ชอบได้ด้วยพระองค์เอง

(๓ ครั้ง)

๑. พุทธาภิถุติ

หันทะ มะยัง พุทธาภิถุติง กะโรมะเส.

โย โส, ตะถาคะโต, พระตถาคตเจ้านั้น พระองค์ใด;

อะระหัง, เป็นผู้ไกลจากกิเลส

สัมมาสัมพุทโธ, เป็นผู้ตรัสรู้ชอบได้ด้วยพระองค์เอง,

วิชชาจะระณะสัมปันโน, เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ;

สุคะโต, เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี;

โลกะวิทู, เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง;

อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ, เป็นผู้สามารถฝึกบุรุษที่สมควรฝึกได้ อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า;

สัตถา เทวะมะนุสสานัง, เป็นครูผู้สอนของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

พุทโธ, เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม

ภะคะวา, เป็นผู้มีความจำเริญ จำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์;

โย อิมัง โลกัง สะเทวะกัง สะมาระกัง สะพ์รัห์มะกัง, สัสสะมะณะพ์ราห์มะณิง ปะชัง สะเทวะมะนุสสัง สะยัง อะภิญญา สัจฉิกัต์วา ปะเวเทสิ,

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด, ได้ทรงทำความดับทุกข์ให้

แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว, ทรงสอนโลกนี้ พร้อมทั้งเทวดา มาร พรหม, และหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์ให้รู้ตาม ;

โย ธัมมัง เทเสสิ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด ทรงแสดงธรรมแล้ว

อาทิกัล๎ยาณัง, ไพเราะในเบื้องต้น,

มัชเฌกัล๎ยาณัง, ไพเราะในท่ามกลาง ;

ปะริโยสานะกัล๎ยาณัง, ไพเราะในที่สุด ;

สาตถัง สะพ๎ยัญชะนัง เกวะละปะริปุณณัง ปะริสุทธัง พ๎รัห๎มะจะริยัง ปะกาเสสิ, ทรงประกาศพรหมจรรย์ คือแบบแห่งการปฏิบัติอันประเสริฐ, บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง, พร้อมทั้งอรรถะ (คำอธิบาย) พร้อมทั้งพยัญชนะ ; (หัวข้อ)

ตะมะหัง ภะคะวันตัง อะภิปูชะยามิ ข้าพเจ้าบูชาอย่างยิ่งเฉพาะพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น

ตะมะหัง ภะคะวันตัง สิระสา นะมามิ. ข้าพเจ้า นอบน้อมพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น ด้วยเศียรเกล้า.

(กราบระลึกพระพุทธคุณ)

๒. ธัมมาภิถุติ

หันทะ มะยัง ธัมมาภิถุติง กะโรมะ เส.

โย โส ส๎วากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม, พระธรรมนั้นใด,

เป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ดีแล้ว ;

สันทิฏฐิโก, เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติพึงเห็นได้ด้วยตนเอง ;

อะกาลิโก, เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ และให้ผลได้ไม่จำกัดกาล ;

เอหิปัสสิโก, เป็นสิ่งที่ควรกล่าวกะผู้อื่นว่า ท่านจงมาดูเถิด ;

โอปะนะยิโก, เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว ;

ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ. เป็นสิ่งที่ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตน ;

ตะมะหัง ธัมมัง อะภิปูชะยามิ. ข้าพเจ้าบูชาอย่างยิ่ง เฉพาะพระธรรมนั้น ;

ตะมะหัง ธัมมัง สิระสา นะมามิ; ข้าพเจ้านอบน้อมพระธรรมนั้นด้วยเศียรเกล้า,

(กราบระลึกพระธรรมคุณ)

๓. สังฆาภิถุติ

หันทะ มะยัง สังฆาภิถุติง กะโรมะ เส.

โย โส สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น หมู่ใด ปฏิบัติดีแล้ว ;

อุชุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมู่ใด ปฏิบัติตรงแล้ว ;

ญายะปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมู่ใด ปฏิบัติเพื่อรู้ธรรม เป็นเครื่องออกจากทุกข์แล้ว ;

สามีจิปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, พระสงฆ์สาวก ของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมู่ใด ปฏิบัติสมควรแล้ว;

ยะทิทัง, ได้แก่บุคคลเหล่านี้ คือ :—

จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัฏฐะ ปุริสะปุคคะลา, คู่แห่งบุรุษ ๔ คู่, นับเรียงตัวบุรุษได้ ๘ บุรุษ;*

เอสะ ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, นั่นแหละ พระสงฆ์สาวก ของพระผู้มีพระภาคเจ้า

อาหุเนยโย, เป็นผู้ควรแก่สักการะที่เขานำมาบูชา;

ปาหุเนยโย, เป็นผู้ควรแก่สักการะที่เขาจัดไว้ต้อนรับ;

ทักขิเณยโย, เป็นผู้ควรรับทักษิณาทาน;

อัญชะลิกะระณีโย, เป็นผู้อันบุคคลทั่วไปควรทำอัญชลี;

อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสะ, เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า;

ตะมะหัง สังฆัง อะภิปูชะยามิ, ข้าพเจ้าบูชาอย่างยิ่ง เฉพาะพระสงฆ์หมู่นั้น;

ตะมะหัง สังฆัง สิระสา นะมามิ,

ข้าพเจ้า นอบน้อมพระสงฆ์หมู่นั้น ด้วยเศียรเกล้า.

(กราบระลึกพระสังฆคุณ)

---

* สี่คู่คือ โสดาปัตติมรรค โสดาปัตติผล, สกทาคามิมรรค สกทาคามิผล, อนาคามิมรรค อนาคามิผล, อรหัตตมรรค อรหัตตผล.

๔. รตนัตตยปณามคาถา

หันทะ มะยัง ระตะนัตตะยัปปะณามะคาถาโย* เจวะ สังเวคะปะริกิตตะนะปาฐัญจะ ภะณามะ เส.

พุทโธ สุสุทโธ กะรุณามะหัณณะโว, พระพุทธเจ้าผู้บริสุทธิ์ มีพระกรุณาดุจห้วงมหรรณพ ;

โยจจันตะสุทธัพพะระญาณะโลจะโน, พระองค์ใด มีตาคือญาณอันประเสริฐหมดจดถึงที่สุด

โลกัสสะ ปาปูปะกิเลสะฆาตะโก, เป็นผู้ฆ่าเสียซึ่งบาป และอุปกิเลสของโลก ;

วันทามิ พุทธัง อะหะมาทะเรนะ ตัง. ข้าพเจ้าไหว้พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น โดยใจเคารพเอื้อเฟื้อ.

ธัมโม ปะทีโป วิยะ ตัสสะ สัตถุโน, พระธรรมของพระศาสดา สว่างรุ่งเรืองเปรียบดังดวงประทีป ;

โย มัคคะปากามะตะเภทะภินนะโก, จำแนกประเภท คือ มรรค ผล นิพพาน ส่วนใด ;

โลกุตตะโร โย จะ ตะทัตถะทีปะโน ซึ่งเป็นตัวโลกุตตระ, และส่วนใดที่ชี้แนวแห่งโลกุตตระนั้น,

วันทามิ ธัมมัง อะหะมาทะเรนะ ตัง ข้าพเจ้าไหว้พระธรรมนั้น โดยใจเคารพเอื้อเฟื้อ.

---

* ถ้าสวดย่ออย่างสวดทาง วปถ. ให้ว่าถึงแค่นี้ แล้วต่อด้วย ภะณามะ เส, ถ้าไม่ย่อก็ว่าเต็มตามแบบ.

สังโฆ สุเขตตาภ์ยะติเขตตะสัญญิโต, พระสงฆ์เป็นนาบุญอันยิ่งใหญ่กว่านาบุญอันดีทั้งหลาย,

โย ทิฏฐะสันโต สุคะตานุโพธะโก, เป็นผู้เห็นพระนิพพานตรัสรู้ตามพระสุคตหมู่ใด,

โลลัปปะหีโน อะริโย สุเมธะโส, เป็นผู้ละกิเลสเครื่องโลเลเป็นพระอริยเจ้า มีปัญญาดี,

วันทามิ สังฆัง อะหะมาทะเรนะ ตัง, ข้าพเจ้าไหว้พระสงฆ์หมู่นั้น โดยใจเคารพเอื้อเฟื้อ.

อิจเจวะเมกันตะภิปูชะเนยยะกัง,

วัตถุตตะยัง วันทะยะตาภิสังขะตัง,

ปุญญัง มะยา ยัง มะมะ สัพพุปัททะวา,

มา โหนตุ เว ตัสสะ ปะภาวะสิทธิยา,

บุญใดที่ข้าพเจ้าผู้ไหว้อยู่ ซึ่งวัตถุสาม, คือพระรัตนตรัย อันควรบูชายิ่งโดยส่วนเดียว ได้กระทำแล้วเป็นอย่างยิ่ง เช่นนี้ นี้ ขออุปัทวะ ความชั่วทั้งหลาย จงอย่ามีแก่ข้าพเจ้าเลย ด้วยอำนาจความสำเร็จ อันเกิดจากบุญนั้น*

๕. สังเวคปริกิตตนปาฐะ

อิธะ ตะถาคะโต โลเก อุปปันโน, พระตถาคตเจ้าเกิดขึ้นแล้ว ในโลกนี้,

---

* ถ้าสวดย่อก็จบเพียงนี้

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ, เป็นผู้ไกลจากกิเลส, ตรัสรู้ชอบได้ด้วยพระองค์เอง,

ธัมโม จะ เทสิโต นิยยานิโก, และพระธรรมที่ทรงแสดง เป็นธรรมเครื่องออกจากทุกข์.

อุปะสะมิโก ปะรินิพพานิโก, เป็นเครื่องสงบกิเลส, เป็นไปเพื่อปรินิพพาน,

สัมโพธะคามี สุคะตัปปะเวทิโต, เป็นไปเพื่อความรู้พร้อม เป็นธรรมที่พระสุคตประกาศ

มะยันตัง ธัมมัง สุตวา เอวัง ชานามะ, พวกเราเมื่อได้ฟังธรรมนั้นแล้ว จึงได้รู้อย่างนี้ว่า :—

ชาติปิ ทุกขา, แม้ความเกิดก็เป็นทุกข์,

ชะราปิ ทุกขา, แม้ความแก่ก็เป็นทุกข์,

มะระณัมปิ ทุกขัง แม้ความตายก็เป็นทุกข์

โสกะปะริเทวะทุกขะโทมะนัสสุปายาสาปิ ทุกขา, แม้ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ ความคับแค้นใจ ก็เป็นทุกข์,

อัปปิเยหิ สัมปะโยโค ทุกโข, ความประสบกับสิ่งไม่เป็นที่รักที่พอใจ ก็เป็นทุกข์.

ปิเยหิ วิปปะโยโค ทุกโข, ความพลัดพรากจากสิ่งที่เป็นที่รักที่พอใจ ก็เป็นทุกข์,

ยัมปิจฉัง นะ ละภะติ ตัมปิ ทุกขัง, มีความปรารถนาสิ่งใด ไม่ได้สิ่งนั้น นั่นก็เป็นทุกข์,

สังขิตเตนะ ปัญจุปาทานักขันธา ทุกขา, ว่าโดยย่อ อุปาทานขันธ์ทั้ง ๕ เป็นตัวทุกข์,

เสยยะถีทัง, ได้แก่สิ่งเหล่านี้คือ :—

รูปูปาทานักขันโธ, ขันธ์ อันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น คือรูป,

เวทะนูปาทานักขันโธ, ขันธ์ อันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น คือ เวทนา,

สัญญูปาทานักขันโธ, ขันธ์ อันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น คือ สัญญา,

สังขารูปาทานักขันโธ, ขันธ์ อันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น คือ สังขาร,

วิญญาณูปาทานักขันโธ, ขันธ์ อันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น คือ วิญญาณ,

เยสัง ปะริญญายะ, เพื่อให้สาวกกำหนดรอบรู้อุปาทานขันธ์เหล่านี้เอง,

ธะระมาโน โส ภะคะวา, จึงพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เมื่อยังทรงพระชนม์อยู่,

เอวัง พะหุลัง สาวะเก วิเนติ, ย่อมทรงแนะนำสาวกทั้งหลายเช่นนี้เป็นส่วนมาก,

เอวังภาคา จะ ปะนัสสะ ภะคะวะโต สาวะเกสุ อะนุสาสะนี พะหุลา ปะวัตตะติ :—

อนึ่ง คำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ย่อมเป็นไปในสาวกทั้งหลายส่วนมาก, มีส่วนคือการจำแนกอย่างนี้ว่า :—

รูปัง อะนิจจัง, รูปไม่เที่ยง ;
เวทะนา อะนิจจา, เวทนาไม่เที่ยง ;
สัญญา อะนิจจา, สัญญาไม่เที่ยง ;
สังขารา อะนิจจา, สังขารไม่เที่ยง ;
วิญญาณัง อะนิจจัง, วิญญาณไม่เที่ยง ;
รูปัง อะนัตตา, รูปไม่ใช่ตัวตน ;
เวทะนา อะนัตตา, เวทนาไม่ใช่ตัวตน ;
สัญญา อะนัตตา, สัญญาไม่ใช่ตัวตน ;
สังขารา อะนัตตา, สังขารไม่ใช่ตัวตน ;
วิญญาณัง อะนัตตา, วิญญาณไม่ใช่ตัวตน ;
สัพเพ สังขารา อะนิจจา, สังขารทั้งหลายทั้งปวง ไม่เที่ยง ;
สัพเพ ธัมมา อะนัตตาติ. ธรรมทั้งหลายทั้งปวง ไม่ใช่ตัวตน ดังนี้.

เต (ตา)* มะยัง โอติณณามห์ะ, พวกเราทั้งหลาย เป็นผู้ถูกครอบงำแล้ว–

ชาติยา, โดยความเกิด ;
ชะรามะระเณนะ. โดยความแก่ และความตาย ;
โสเกหิ ปะริเทเวหิ ทุกเขหิ โทมนัสเสหิ, อุปายาเสหิ

---

* คำที่อยู่ในวงเล็บต่อท้ายเช่นนี้ สำหรับผู้หญิงว่า

โดยความโศก ความร่ำไรรำพัน ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ ความคับแค้นใจทั้งหลาย.

ทุกโขติณณา, เป็นผู้ถูกความทุกข์ หยั่งเอาแล้ว;

ทุกขะปะเรตา, เป็นผู้มีความทุกข์ เป็นเบื้องหน้าแล้ว

อัปเปวะนามิมัสสะ เกวะลัสสะ ทุกขักขันธัสสะ อันตะกิริยา ปัญญาเยถาติ.

ทำไฉน การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้น จะพึงปรากฏชัด แก่เราได้.

จิระปะรินิพพุตัมปิ ตัง ภะคะวันตัง สะระณัง คะตา,

(สำหรับพระภิกษุสามเณรดูหน้า ๑๐๔)

เราทั้งหลายถึงแล้วซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า แม้ปรินิพพานนานแล้ว พระองค์นั้น เป็นสรณะ;

ธัมมัญจะ, ภิกขุสังฆัญจะ, ถึงพระธรรมด้วย, ถึงพระสงฆ์อีกด้วย;

ตัสสะ ภะคะวะโต สาสะนัง ยะถาสะติ ยะถาพะลัง มะนะสิกะโรมะ อะนุปะฏิปัชชามะ.

จักทำในใจอยู่ ปฏิบัติตามอยู่ ซึ่งคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ตามสติกำลัง.

สา สา โน ปะฏิปัตติ, ขอให้ความปฏิบัตินั้น ๆ ของเราทั้งหลาย;

อิมัสสะ เกวะลัสสะ ทุกขักขันธัสสะ อันตะกิริยายะ สังวัตตะตุ. จงเป็นไปเพื่อการทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ เทอญ.

จบคำทำวัตรเช้า.

สำหรับภิกษุสามเณรสวด

จิระปะรินิพพุตัมปิ ตัง ภะคะวันตัง อุททิสสะ อะระหันตัง สัมมาสัมพุทธัง เราทั้งหลาย อุทิศเฉพาะพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ไกลจากกิเลส ตรัสรู้ชอบได้ด้วยพระองค์เอง, แม้ปรินิพพานแล้วพระองค์นั้น,

สัทธา อะคารัสมา อะนะคาริยัง ปัพพะชิตา, เป็นผู้มีศรัทธาออกบวชจากเรือน ไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือนแล้ว

ตัสมิง ภะคะวะติ พรัหมะจะริยัง จะรามะ, ประพฤติอยู่ซึ่งพรหมจรรย์ ในพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น,

*ภิกขูนัง สิกขาสาชีวะสะมาปันนา, ถึงพร้อมด้วยสิกขาและธรรมเป็นเครื่องเลี้ยงชีวิต ของภิกษุทั้งหลาย.

ตัง โน พรัหมะจะริยัง อิมัสสะ เกวะลัสสะ ทุกขักขันธัสสะ อันตะกิริยายะ สังวัตตะตุ. ขอให้พรหมจรรย์ของเราทั้งหลายนั้น จงเป็นไปเพื่อการทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ เทอญ.

---

* สามเณรพึงนิ่งเสีย

คำทำวัตรเย็นแปล

คำบูชาพระรัตนตรัย

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา. พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นพระอรหันต์ ดับเพลิงกิเลส เพลิงทุกข์สิ้นเชิง, ตรัสรู้ชอบได้ด้วยพระองค์เอง ;

พุทธัง ภะคะวันตัง อะภิวาเทมิ. ข้าพเจ้าอภิวาทพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน. (กราบ)

ส๎วากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม, พระธรรม เป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว ;

ธัมมัง นะมัสสามิ. ข้าพเจ้านมัสการพระธรรม. (กราบ)

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าปฏิบัติดีแล้ว ;

สังฆัง นะมามิ, ข้าพเจ้านอบน้อมพระสงฆ์.

(กราบ)

ปุพพภาคนมการ

หันทะ มะยัง พุทธัสสะ ภะคะวะโต ปุพพะภาคะนะมะการัง กะโรมะ เส.

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต, ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาค

เจ้า พระองค์นั้น ;

อะระหะโต, ซึ่งเป็นผู้ไกลจากกิเลส ;

สัมมาสัมพุทธัสสะ ตรัสรู้ชอบได้ด้วยพระองค์เอง.

(๓ ครั้ง)

๑. พุทธานุสสติ

หันทะ มะยัง พุทธานุสสะตินะยัง กะโรมะ เส.

ตัง โข ปะนะ ภะคะวันตัง เอวัง กัล์ยาโณ กิตติสัทโท อัพภุคคะโต, ก็กิตติศัพท์อันงามของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ได้ฟุ้งไปแล้วอย่างนี้ว่า :—

อิติปิ โส ภะคะวา, เพราะเหตุอย่างนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น

อะระหัง, เป็นผู้ไกลจากกิเลส ;

สัมมาสัมพุทโธ, เป็นผู้ตรัสรู้ชอบได้ด้วยพระองค์เอง ;

วิชชาจะระณะสัมปันโน, เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ ;

สุคะโต, เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี ;

โลกะวิทู, เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง ;

อะนุตตะโร, ปุริสะทัมมะสาระถิ, เป็นผู้สามารถฝึกบุรุษที่สมควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า ;

สัตถา เทวะมะนุสสานัง, เป็นครูผู้สอนของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ;

พุทโธ, เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม;
ภะคะวาติ. เป็นผู้มีความเจริญ จำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์ดังนี้.

๒. พุทธาภิคีติ

หันทะ มะยัง พุทธาภิคีติง กะโรมะ เส.

พุทธ์วาระหันตะวะระตาทิคุณาภิยุตโต, พระพุทธเจ้าประกอบด้วยคุณ มีความประเสริฐแห่งอรหันตคุณ เป็นต้น;

สุทธาภิญาณะกะรุณาหิ สะมาคะตัตโต, มีพระองค์อันประกอบด้วยพระญาณ และพระกรุณาอันบริสุทธิ์;

โพเธสิ โย สุชะนะตัง กะมะลังวะ สูโร, พระองค์ใดทรงกระทำชนที่ดีให้เบิกบานดุจอาทิตย์ทำบัวให้บาน,

วันทามะหัง ตะมะระณัง สิระสา ชิเนนทัง, ข้าพเจ้าไหว้พระชินสีห์ ผู้ไม่มีกิเลส พระองค์นั้น ด้วยเศียรเกล้า.

พุทโธ โย สัพพะปาณีนัง สะระณัง เขมะมุตตะมัง, พระพุทธเจ้าพระองค์ใด เป็นสรณะอันสูงสุด ของสัตว์ทั้งหลาย;

ปะฐะมานุสสะติฏฐานัง วันทามิ ตัง สิเรนะหัง, ข้าพเจ้าไหว้พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น อันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึก องค์ที่หนึ่ง ด้วยเศียรเกล้า;

พุทธัสสาหัสมิ ทาโส (ทาสี) วะ พุทโธ เม สามิกิสสะโร, ข้าพเจ้าเป็นทาสของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าเป็นนาย มีอิสระเหนือข้าพเจ้า;

พุทโธ ทุกขัสสะ ฆาตา จะ วิธาตา จะ หิตัสสะ เม, พระพุทธเจ้าเป็นเครื่องกำจัดทุกข์และทรงไว้ซึ่งประโยชน์ แก่ข้าพเจ้า;

พุทธัสสาหัง นิยยาเทมิ สะรีรัญชีวิตัญจิทัง, ข้าพเจ้ามอบกายถวายชีวิตนี้ แด่พระพุทธเจ้า;

วันทันโตหัง (ตีหัง) จะริสสามิ พุทธัสเสวะ สุโพธิตัง, ข้าพเจ้าผู้ไหว้อยู่จักประพฤติตามซึ่งความตรัสรู้ดีของพระพุทธเจ้า;

นัตถิ เม สะระณัง อัญญัง พุทโธ เม สะระณัง วะรัง, สรณะอื่นของข้าพเจ้าไม่มี พระพุทธเจ้าเป็นสรณะอันประเสริฐของข้าพเจ้า;

เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ วัฑเฒยยัง สัตถุ สาสะเน, ด้วยการกล่าวคำสัจจ์นี้ ข้าพเจ้าพึงเจริญในพระศาสนา ของพระศาสดา;

พุทธัง เม วันทะมาเนนะ (มานายะ) ยัง ปุญญัง ปะสุตัง อิธะ, ข้าพเจ้าผู้ไหว้อยู่ซึ่งพระพุทธเจ้า ได้ขวนขวายบุญใด ในบัดนี้;

สัพเพปิ อันตะรายา เม มาเหสุง ตัสสะ เตชะสา. อันตรายทั้งปวง อย่าได้มีแก่ข้าพเจ้า ด้วยเดชแห่งบุญนั้น.

กาเยนะ วาจายะ วะ เจตะสา วา, ด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาก็ดี; ด้วยใจก็ดี.

พุทเธ กุกัมมัง ปะกะตัง มะยา ยัง, กรรมน่าติเตียนอันใดที่ข้าพเจ้ากระทำแล้ว ในพระพุทธเจ้า;

พุทโธ ปะฏิคคัณเหะตุ อัจจะยันตัง, ขอพระพุทธเจ้า จงงดซึ่งโทษล่วงเกินอันนั้น;

กาลันตะเร สังวะริงตุง วะ พุทเธ, เพื่อการสำรวมระวังในพระพุทธเจ้าในกาลต่อไป.*

๓. ธัมมานุสสติ

หันทะ มะยัง ธัมมานุสสะตินะยัง กะโรมะ เส.

ส๎วากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม, พระธรรม เป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสไว้ดีแล้ว ;

สันทิฏฐิโก, เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติ พึงเห็นได้ด้วยตนเอง

อะกาลิโก, เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ และให้ผลได้ไม่จำกัดกาล ;

เอหิปัสสิโก, เป็นสิ่งที่ควรกล่าวกะผู้อื่นว่า ท่านจงมาดูเถิด ;

โอปะนะยิโก, เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว ;

ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิติ. เป็นสิ่งที่ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตนดังนี้.

๔. ธัมมาภิคีติ

หันทะ มะยัง ธัมมาภิคีติง กะโรมะ เส.

ส๎วากขาตะตาทิคุณะโยคะวะเสนะ เสยโย,

พระธรรม เป็นสิ่งที่ประเสริฐ เพราะประกอบด้วยคุณ, คือความที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ดีแล้ว เป็นต้น ;

---

* บทขอให้งดโทษนี้ มิได้เป็นการขอล้างบาป เป็นเพียงการเปิดเผยตัวเอง. และคำว่าโทษในที่นี้ มิได้หมายถึงกรรม หมายเพียงโทษเล็กน้อยซึ่งเป็น "ส่วนตัว" ระหว่างกันที่จะพึงอโหสิกันได้. การขอขมาชนิดนี้ สำเร็จผลได้ในเมื่อผู้ขอตั้งใจทำจริง ๆ, และเป็นเพียงศีลธรรม และสิ่งที่ควรประพฤติ.

โย มัคคะปากะปะริยัตติวิโมกขะเภโท, เป็นธรรมอันจำแนกเป็น มรรค ผล ปริยัติ และนิพพาน

ธัมโม กุโลกะปะตะนา ตะทะธาริธาริ, เป็นธรรมทรงไว้ซึ่งผู้ทรงธรรม จากการตกไปสู่โลกที่ชั่ว ;

วันทามะหัง ตะมะหะรัง วะระธัมมะเมตัง. ข้าพเจ้าไหว้พระ-ธรรมอันประเสริฐนั้น อันเป็นเครื่องขจัดเสียซึ่งความมืด.

ธัมโม โย สัพพะปาณีนัง สะระณัง เขมะมุตตะมัง, พระธรรมใด เป็นสรณะอันเกษมสูงสุดของสัตว์ทั้งหลาย ;

ทุติยานุสสะติฏฐานัง วันทามิ ตัง สิเรนะหัง, ข้าพเจ้าไหว้พระธรรมนั้น อันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึก องค์ที่สอง ด้วยเศียรเกล้า;

ธัมมัสสาหัสมิ ทาโส (ทาสี) วะ ธัมโม เม สามิกิสสะโร, ข้าพเจ้าเป็นทาสของพระธรรม พระธรรมเป็นนาย มีอิสระเหนือข้าพเจ้า

ธัมโม ทุกขัสสะ ฆาตา จะ วิธาตา จะ หิตัสสะ เม, พระธรรมเป็นเครื่องกำจัดทุกข์ และทรงไว้ซึ่งประโยชน์แก่ข้าพเจ้า ;

ธัมมัสสาหัง นิยยาเทมิ สะรีรัญชีวิตัญจิทัง, ข้าพเจ้ามอบกายถวายชีวิตนี้ แด่พระธรรม.

วันทันโตหัง (ตีหัง) จะริสสามิ ธัมมัสเสวะ สุธัมมะตัง, ข้าพเจ้าผู้ไหว้อยู่ จักประพฤติตาม ซึ่งความเป็นธรรมดีของพระธรรม ;

นัตถิเม สะระณัง อัญญัง ธัมโม เม สะระณัง วะรัง, สรณะอื่นของข้าพเจ้าไม่มี, พระธรรม เป็นสรณะอันประเสริฐของข้าพเจ้า ;

เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ วัฑเฒยยัง สัตถุสาสะเน, ด้วยการ

กล่าวคำสัจจ์นี้ ข้าพเจ้าพึงเจริญในพระศาสนาของพระศาสดา ;

ธัมมัง เม วันทะมาเนนะ (มานายะ) ยัง ปุญญัง ปะสุตัง อิธะ, ข้าพเจ้าผู้ไหว้อยู่ซึ่งพระธรรม ได้ขวนขวาย บุญใดในบัดนี้ ;

สัพเพปิ อันตะรายา เม มาเหสุง ตัสสะ เตชะสา, อันตราย ทั้งปวง อย่าได้มีแก่ข้าพเจ้าด้วยเดชแห่งบุญนั้น.

กาเยนะ วาจายะ วะ เจตะสา วา, ด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาก็ดี ด้วยใจก็ดี ;

ธัมเม กุกัมมัง ปะกะตัง มะยา ยัง, กรรมน่าติเตียนอันใดที่ ข้าพเจ้ากระทำแล้วในพระธรรม ;

ธัมโม ปะฏิคคัณหะตุ อัจจะยันตัง, ขอพระธรรม จงงดซึ่ง โทษล่วงเกินอันนั้น ;

กาลันตะเร สังวะริตุง วะ ธัมเม, เพื่อการสำรวมระวัง ใน พระธรรม ในกาลต่อไป.

๕. สังฆานุสสติ

หันทะ มะยัง สังฆานุสสะตินะยัง กะโรมะ เส.

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ,

พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมู่ใด ปฏิบัติดีแล้ว ;

อุชุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, พระสงฆ์สาวก ของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมู่ใด, ปฏิบัติตรงแล้ว ;

ญายะปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, พระสงฆ์สาวก ของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมู่ใด, ปฏิบัติเพื่อรู้ธรรมเป็นเครื่องออกจาก

ทุกข์แล้ว ;

สามีจิปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมู่ใด ปฏิบัติสมควรแล้ว ;

ยะทิทัง ได้แก่บุคคลเหล่านี้ คือ :–

จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัฏฐะ ปุริสะปุคคะลา, คู่แห่งบุรุษ ๔ คู่, นับเรียงตัวบุรุษได้ ๘ บุรุษ ;

เอสะ ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, นั่นแหละ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า,

อาหุเนยโย เป็นผู้ควรแก่สักการะที่เขานำมาบูชา,

ปาหุเนยโย, เป็นผู้ควรแก่สักการะที่เขาจัดไว้ต้อนรับ,

ทักขิเณยโย, เป็นผู้ควรรับทักษิณาทาน ;

อัญชะลิกะระณีโย, เป็นผู้ที่บุคคลทั่วไปควรทำอัญชลี ;

อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสาติ.

เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่าดังนี้.

๖. สังฆาภิคีติ

หันทะ มะยัง สังฆาภิคีติง กะโรมะ เส.

สัทธัมมะโช สุปะฏิปัตติคุณาภิยุตโต, พระสงฆ์ที่เกิดโดยพระสัทธรรมประกอบด้วยคุณมีความปฏิบัติดี เป็นต้น ;

โยฏฐัพพิโธ อะริยะปุคคะละสังฆะเสฏโฐ, เป็นหมู่แห่งพระอริยบุคคลอันประเสริฐแปดจำพวก ;

สีลาทิธัมมะปะวะราสะยะกายะจิตโต, มีกายและจิต อันอาศัย

ธรรม มีศีลเป็นต้นอันบวร;

วันทามะหัง ตะมะริยานะ คะณัง สุสุทธัง, ข้าพเจ้าไหว้หมู่แห่งพระอริยเจ้าเหล่านั้นอันบริสุทธิ์ด้วยดี.

สังโฆ โย สัพพะปาณีนัง สะระณัง เขมะมุตตะมัง, พระสงฆ์ หมู่ใด เป็นสรณะอันเกษมสูงสุดของสัตว์ทั้งหลาย;

ตะติยานุสสะติฏฐานัง วันทามิ ตัง สิเรนะหัง, ข้าพเจ้าไหว้พระสงฆ์หมู่นั้น อันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึก องค์ที่สาม ด้วยเศียรเกล้า;

สังฆัสสาหัส์มิ ทาโส (ทาสี) วะ สังโฆ เม สามิกิสสะโร,

ข้าพเจ้าเป็นทาสของพระสงฆ์ พระสงฆ์เป็นนาย มีอิสระเหนือข้าพเจ้า;

สังโฆ ทุกขัสสะ ฆาตา จะ วิธาตา จะ หิตัสสะ เม, พระสงฆ์เป็นเครื่องกำจัดทุกข์ และทรงไว้ซึ่งประโยชน์แก่ข้าพเจ้า;

สังฆัสสาหัง นิยยาเทมิ สะรีรัญชีวิตัญจิทัง, ข้าพเจ้ามอบกายถวายชีวิตนี้ แด่พระสงฆ์;

วันทันโตหัง (ตีหัง) จะริสสามิ สังฆัสโส ปะฏิปันนะตัง, ข้าพเจ้าผู้ไหว้อยู่จักประพฤติตาม ซึ่งความปฏิบัติดีของพระสงฆ์;

นัตถิ เม สะระณัง อัญญัง สังโฆ เม สะระณัง วะรัง, สรณะอื่นของข้าพเจ้าไม่มี, พระสงฆ์เป็นสรณะอันประเสริฐของข้าพเจ้า;

เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ วัฑเฒยยัง สัตถุ สาสะเน, ด้วยการกล่าวคำสัจจ์นี้ ข้าพเจ้าพึงเจริญในพระศาสนาของพระศาสดา;

สังฆัง เม วันทะมาเนนะ (มานายะ) ยัง ปุญญัง ปะสุตัง

อิธะ, ข้าพเจ้าผู้ไหว้อยู่ซึ่งพระสงฆ์ ได้ขวนขวายบุญใด ในบัดนี้ ;

สัพเพปิ อันตะรายา เม มาเหสุง ตัสสะ เตชะสา, อันตรายทั้งปวง อย่าได้มีแก่ข้าพเจ้าด้วยเหตุแห่งบุญนั้น.

กาเยนะ วาจายะ วะ เจตสา วา, ด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาก็ดี ด้วยใจก็ดี ;

สังเฆ กุกัมมัง ปะกะตัง มะยา ยัง, กรรมน่าติเตียนอันใด ที่ข้าพเจ้ากระทำแล้วในพระสงฆ์ ;

สังโฆ ปะฏิคคัณหะตุ อัจจะยันตัง, ขอพระสงฆ์ จงงดซึ่งโทษล่วงเกินอันนั้น ;

กาลันตะเร สังวะริตุง วะ สังเฆ, เพื่อการสำรวมระวัง ในพระสงฆ์ในกาลต่อไป.

จบคำทำวัตรเย็น

คำอธิษฐานในการบำเพ็ญกุศล

การอธิษฐาน คือความตั้งใจและสำรวมใจให้แน่วแน่ ให้มีอารมณ์เป็นอันหนึ่งอันเดียว ไม่ให้จิตใจฟุ้งซ่าน เพื่อให้เกิดพลังจิตมุ่งไปยังผู้ที่เราจะอุทิศส่วนบุญให้พร้อมทั้งกล่าวคำอธิษฐาน ผลบุญก็จะสำเร็จแก่ผู้นั้นสมประสงค์

ปัจจุบันนี้ ยังมีผู้ที่ไม่เข้าใจวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีบุญต่าง ๆ อยู่มาก อาทิเช่น เมื่อทำบุญตักบาตรในตอนเช้าแล้ว ไม่ทราบว่าจะใช้คำอธิษฐานอย่างไร หนังสือนี้จะรวบรวมคำอธิษฐานสำหรับใช้ประกอบการทำบุญในวาระต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับพุทธศาสนิกชนใช้ปฏิบัติ

(ก่อนอธิษฐานสิ่งใดควรเริ่มต้นภาวนา)

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

คำกรวดน้ำ

อิมินา ปุญญะกัมเมนะ อุปั๋ชฌายาคุณุตตะรา อาจะริยูปะการา จะ มาตาปี่ตา จะ ญาตะตา ปิยามะมัง สุริโย จันทิมา ราชา คุณะวันตา นะราปี่ จะ พ๎รห๎มะมารา จะ อินทา จะ โลกะปาลา จะ เทวะตา, ยะโม มิตตา มะนุสสา จะ มัชฌัตตา เวริกาปี่ จะ สัพเพ สัตตา สุขี โหนตุ ปุญญานิ ปะกะตานิ เม สุขัญจะ ติวิธัง เทนตุ ขิปปั๋ง ปาเปถะ โว มะตัง ฯ

อิมินา ปุญญะกัมเมนะ อิมินา อุทิเสนะ จะ ขิปปาหัง สุลละเภเจวะ ตัณหุปาทานะ เฉทะนัง เย สันตาเน หีนา ธัมมา ยาวะ นิพพานะโต มะมัง นัสสันตุ สัพพะทา เยวะ ยัตถะ ชาโต ภะเว ภะเว อุชุจิตตัง สะติปั๋ญญา สัลเลโข วิริยัมหินา มารา ละภันตุ โนกาสัง กาตุญจะ วิริเยสุ เม พุนธาทิปะวะโร นาโถ ธัมโม นาโถ วะรุตตะโม นาโถ ปั๋จเจกะพุทโธ จะ สังโฆ นาโถตตะโร มะมัง เตโสตตะมานุภาเวนะ มาโรกาสัง ละภันตุ มา ฯ

จะกรวดแบบย่อก็ได้ว่า อิทัง โน ญาตีนัง โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาตะโย.

ถ้าว่าคำบาลีไม่ได้ ให้นึกเป็นภาษาไทย เช่น ขออุทิศผลอันเกิดแต่การบริจาคทานนี้ แก่...........ขอผลนี้ จงสำเร็จแก่...........และขอให้จงมีความสุขในคติภพนั้น ๆ เทอญ.

(ที่ละไว้ออกชื่อผู้ที่จะอุทิศกุศลให้)

คำแผ่เมตตา

สัพเพ สัตตา อะเวรา โหนตุ สัพเพ สัตตา อัพ๎ยาปั๋ฌชา โหนตุ สัพเพ สัตตา อะนีฆา โหนตุ สุขี อัตตานัง ปะริหะรันตุ

แปลคำแผ่เมตตา

ขอสรรพสัตว์ จงเป็นผู้ไม่มีเวร จงเป็นผู้ไม่เบียดเบียนกัน จงเป็นสุข ๆ รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ทั้งสิ้นเถิด.

คำถวายข้าวบูชาพระพุทธ

อิมัง สูปะพ์ยัญชะนะสัมปันนัง สาลีนัง โภชะนัง อุทะกัง วะรัง พุทธัสสะ ปูเชมิ.

แปลคำถวายข้าวบูชาพระพุทธ

ข้าพเจ้า ขอบูชาข้าวสาลี พร้อมทั้งแกงและกับและน้ำอันประเสริฐนี้ แด่พระพุทธเจ้า.

คำลาข้าวพระพุทธ

เสสัง มังคะลัง ยาจามิ.

แปลคำลาข้าวพระพุทธ

ข้าพเจ้าขอส่วนเหลือที่เป็นมงคล.

คำอธิษฐานเวลาทำบุญ

สุทินนัง วะตะ เม ทานัง อาสะวักขะยาวะหัง โหตุ.

แปลคำอธิษฐานเวลาทำบุญ

ขอทานที่ข้าพเจ้าถวายดีแล้วนี้ จงเป็นเหตุให้ข้าพเจ้าหมดความเศร้าหมองใจเถิด.

คำถวายข้าวพระเจดีย์

อิมัง สูปะพ์ยัญชะนะสัมปั่นนัง สาลีนัง โภชะนัง อุทะกัง วะรัง เจติยัสสะ ปูเชมิ.

แปลคำถวายข้าวพระเจดีย์

ข้าพเจ้าขอบูชาข้าวสาลีพร้อมทั้งแกงและกับและน้ำอันสะอาด แด่พระเจดีย์.

คำบูชาพระเจดีย์

อิมินา สักกาเรนะ เจติยัง ปูเชมิ.

แปลคำบูชาพระเจดีย์

ข้าพเจ้าขอบูชาพระเจดีย์ด้วยเครื่องสักการะนี้

คำภาวนาเวลาก่อพระเจดีย์ทราย

อิมัง วาลุกัง เจติยัง อะธิฏฐามิ.

แปลคำภาวนาเวลาก่อพระเจดีย์ทราย

ข้าพเจ้าขออธิษฐานด้วยพระเจดีย์ทรายองค์นี้ ๖

คำถวายข้าวสาร

อิมานิ มะยัง ภันเต ตัณฑุลานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ ตัณฑุลานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

แปลคำถวายข้าวสาร

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอถวายข้าวสาร กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แด่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับข้าวสารกับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายข้าวสงฆ์ (สังฆทาน)

อิมัส๎มิง ฐาเนเยวะ อิมานิ ภัตตานิ (สะปะริวารานิ) สูปะพ๎ยัญชะนะสัมปันนานิ สะปานะกานิ สะเภสัชชานิ พุทธะปะมุขัสสะ ภิกขุสังฆัสสะ เทมะ ทุติยัมปิ...ตะติยัมปิ...

แปลคำถวายข้าวสงฆ์ (สังฆทาน)

ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอถวายภัตตาหารทั้งหลายเหล่านี้ กับทั้งแกงและกับ น้ำปานะและยา แก่พระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเป็นประธานในที่นี้. (ว่า ๓ หน)

คำถวายสังฆทาน

อิมานิ มะยัง ภันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

แปลคำถวายสังฆทาน

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายภัตตาหารกับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แด่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุ

สงฆ์ จงรับภัตตาหาร กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายผ้าอาบน้ำฝน

อิมานิ มะยัง ภันเต วัสสิกะสาฏิกานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ วัสสิกะสาฏิกานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

แปลคำถวายผ้าอาบน้ำฝน

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายผ้าอาบน้ำฝนเหล่านี้แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับผ้าอาบน้ำฝนกับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายเสนาสนะ

อิมานิ มะยัง ภันเต เสนาสะนานิ อาคะตานาคะตัสสะ จาตุทิสัสสะ สังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต สังโฆ อิมานิ เสนาสะนานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

แปลคำถวายเสนาสนะ

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอมอบถวายเสนาสนะทั้งหลายเหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์จาตุรทิศทั้งที่มาแล้วและยังไม่มา ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับเสนาสนะเหล่านี้ เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายผ้ากฐิน แบบมหานิกาย

อิมัง สะปะริวารัง กะฐินะจีวะระทุสสัง สังฆัสสะ โอโณชะยามะ. (๓ หน)

แปลคำถวายผ้ากฐิน แบบมหานิกาย

ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายผ้าจีวรเพื่อกฐิน กับทั้งบริวารนี้ แด่พระสงฆ์. (ว่า ๓ หน)

คำถวายผ้ากฐิน แบบธรรมยุต

อิมัง ภันเต สะปะริวารัง กะฐินะทุสสัง สังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต สังโฆ อิมัง สะปะริวารัง กะฐินะทุสสัง ปะฏิคคัณหาตุ ปะฏิคคะเหตะวา จะ อิมินา ทุสเสนะ กะฐินัง อัตถะระตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

แปลคำถวายผ้ากฐิน แบบธรรมยุต

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอถวายผ้ากฐินกับทั้งบริวารนี้ แด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับผ้ากฐินกับทั้งบริวารนี้ของข้าพเจ้าทั้งหลาย รับแล้วจงกรานด้วยผ้านี้ เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายผ้าป่า

เอตานิ มะยัง ภันเต จีวะรานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ เอตานิ จีวะรานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

แปลคำถวายผ้าป่า

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายจีวรเหล่านั้น แด่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับจีวรเหล่านั้นเพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายทานสามัญ

อิทัง เม ทานัง มาตาปิตุอาทีนัง ญาตะกานัง สังวัตตะตุมัยหัง มาตาปิตาทะโย ญาตะกา อิมัสสะ ทานัสสะ ปัตติง ละภันตุมะมะ เจตะสา.

แปลคำถวายทานสามัญ

ขอทานของข้าพเจ้านี้ จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลาย มีบิดามารดาเป็นต้น, ขอญาติทั้งหลายมีบิดามารดาเป็นต้นของข้าพเจ้า จงได้รับส่วนแห่งทานนี้ตามความตั้งใจของข้าพเจ้าเถิด.

คำถวายสลากภัต

อิมานิ มะยัง ภันเต สะลากะภัตตานิ สะปะริวารานิ อิธะอาเนตะวา ฐะปิตานิ ภิกขุสังฆัสสะ นิยยาเทมะ สาธุ โน ภันเตภิกขุสังโฆ อิมานิ สะลากะภัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากังทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

แปลคำถวายสลากภัต

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอมอบถวายซึ่งสลากภัต กับทั้งบริวารเหล่านี้ ซึ่งนำมาตั้งไว้ ณ ที่นี้ แด่พระภิกษุสงฆ์

ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับสลากภัตกับบริวารเหล่านี้ เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายภัตตาหาร

เอตานิ มะยัง ภันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ อะสุกัฏฐาเน ฐะปิตานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ เอตานิ ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

แปลคำถวายภัตตาหาร

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายซึ่งภัตตาหาร กับทั้งบริวารทั้งหลาย อันตั้งไว้ ณ ที่โน้น แด่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์ จงรับภัตตาหาร กับทั้งบริวารทั้งหลายนั้น เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายเภสัช (ยาแก้ไข้)

อิมานิ มะยัง ภันเต คิลานะปัจจะยะเภสัชชะปะริกขารานิ อิธะ อาเนตะวา ฐะปิตานิ ภิกขุสังฆัสสะ นิยยาเทมะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ คิลานะปัจจะยะเภสัชชะปะริกขารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

แปลคำถวายเภสัช (ยาแก้ไข้)

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอมอบถวายยาแก้ไข้ ซึ่งได้นำมาตั้งไว้ ณ ที่นี้แด่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับ

ยาแก้ไข้เหล่านี้ เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายศาลา

มะยัง ภันเต อิมัง สาลัง ธัมมะสะภายะ อุทิสสะ สังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต สังโฆ อิมัง ธัมมะสะภาสาลัง ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

แปลคำถวายศาลา

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอถวายศาลาหลังนี้ แก่พระสงฆ์ อุทิศเป็นธรรมสภา ขอพระสงฆ์ จงรับธรรมสภาศาลาหลังนี้ เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายกุฎี

อิมัง มะยัง ภันเต เอกัง กุฏิง ภิกขุสังฆัสสะ นิยยาเทมะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมัง กุฏิง ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

(ถ้าหลายหลัง คำว่า อิมัง เปลี่ยนเป็น อิมา. กุฏิง เป็น กุฏิโย. เอกัง ตัดทิ้ง)

แปลคำถวายกุฎี

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอมอบถวายกุฎีหลังนี้ แด่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับกุฎีหลังนี้ เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายสังฆทานอุทิศผู้ตาย

อิมานิ มะยัง ภันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัญเจวะ มาตาปิตุอาทีนัญจะ ญาตะกานัง หิตายะ สุขายะ.

แปลคำถวายสังฆทานอุทิศผู้ตาย

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายภัตตาหารกับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แด่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์ จงรับภัตตาหารกับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย แก่ญาติทั้งหลาย มีบิดามารดาเป็นต้นด้วย (ที่ละโลกนี้ไปแล้ว) ตลอดกาลนาน เทอญ.

คำถวายผ้าไตรอุทิศแก่ผู้ตาย

อิมานิ มะยัง ภันเต ติจีวะรานิ อัยยัสสะ เทมะ สาธุ โน ภันเต อะยัง ติจีวะระปูชาวิปาโก อัมหากัง มาตาปิตุอาทีนัง ญาตีนัง กาละกะตานัง สังวัตตะตุ อัมหากัง มาตาปิตุอาทโย ญาตะกา ทานะ ปัตติง ละภันตุ อัมหากัง เจตะสา.

แปลคำถวายผ้าไตรอุทิศแก่ผู้ตาย

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอถวายจีวรเหล่านี้แก่พระเป็นเจ้า ขอผลแห่งการบูชาด้วยไตรจีวรนี้ จงสำเร็จ แก่ญาติทั้งหลายมีมารดาและบิดาเป็นต้นของข้าพเจ้าผู้ล่วงลับไปแล้ว และจงได้รับส่วนแห่งทานตามความตั้งใจของข้าพเจ้าเถิด.

คำภาวนาเวลารดน้ำศพ

อิทัง มะตะกะสะรีรัง อุทะกัง วิยะ สิญจิตัง อะโหสิกัมมัง.

แปลคำภาวนาเวลารดน้ำศพ

ขอศพนี้ จงให้อโหสิกรรม เหมือนน้ำที่ข้าพเจ้าได้รดแล้วนี้เถิด.

คำภาวนาเวลาไปเยี่ยมศพ

อะวัสสัง มะยา มาริตัพพัง.

แปลคำภาวนาเวลาไปเยี่ยมศพ

เราจะต้องตายแน่ทีเดียว.

คำภาวนาเวลาทอดผ้าศพให้พระบังสุกุล

นามะรูปัง อะนิจจัง นามะรูปัง ทุกขัง นามะรูปัง อะนัตตา.

แปลคำภาวนาเวลาทอดผ้าศพให้พระบังสุกุล

นามรูป ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน.

คำภาวนาเวลาเผาศพ

อะยัมปิ โข เม กาโย เอวังภาวี เอวังธัมโม เอวังอะนะตีโต.

แปลคำภาวนาเวลาเผาศพ

กายของเรานี้ ต้องเป็นอย่างนี้เหมือนกัน มีอย่างนี้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเป็นอย่างนี้ไปได้.

พระคาถาต่าง ๆ

พระคาถาบูชาพระสมเด็จพุฒาจารย์ (โต) พรหมรังษี

ปุตตะกาโม ละเภ ปุตตัง ธะนะกาโม ละเภ ธะนัง
อัตถิ กาเย กายะญายะ เทวานัง ปิยะตัง สุตวา ฯ

คำแปลคาถาบูชาพระสมเด็จ

ผู้ใคร่ในบุตรพึงได้บุตร ผู้ใคร่ในทรัพย์พึงได้ทรัพย์ บัณฑิตฟัง แล้วว่า ความเป็นผู้เป็นที่รักแห่งเทวดาทั้งหลายมีอยู่ภายในกายเพราะรู้ได้ที่กาย (ของตนเอง)

มีผู้บอกอธิบายว่า คาถานี้ดีวิเศษนัก ผู้ใดได้เจริญเป็นนิจ ผู้นั้นย่อมได้ประสบอิฏฐผลตามปรารถนา และว่าจะมีพระสมเด็จหรือไม่ก็ตาม ควรเจริญคาถาบทนี้แล

พระคาถาบูชาพระประจำวันเกิดทั้ง ๗ วัน

๑. วันอาทิตย์

อุเทตะยัญจักขุมา เอกะราชา
หะริสสะวัณโณ ปะฐะวิปปะภาโส
ตัง ตัง นะมัสสามิ หะริสสะวัณณัง ปะฐะวิปปะภาสัง
ตะยัชชะ คุตตา วิหะเรมุ ทิวะสัง

เย พราหมะณา เวทะคุ สัพพะธัมเม
เต เม นะโม เต จะ มัง ปาละยันตุ
นะมัตถุ พุทธานัง นะมัตถุ โพธิยา
นะโม วิมุตตานัง นะโม วิมุตติยา
อิมัง โส ปะริตตัง กัต์วา โมโร จะระติ เอสะนา ฯ

พระคาถาสำหรับผู้ที่เกิดวันอาทิตย์นี้ เป็นพระคาถาใช้สวดภาวนาประจำวันของตนวันละ ๖ จบ สรรพคุณใช้ป้องกันตัว จะได้มีความสุขความเจริญปราศจากภัยอันตรายต่าง ๆ ถ้ามีพระพุทธรูปปางถวายเนตรไว้สักการะบูชาด้วยก็เป็นการดียิ่ง

๒. วันจันทร์

ยันทุนนิมิตตัง อะวะมังคะลัญจะ
โย จามะนาโป สะกุณัสสะ สัทโท
ปาปัคคะโห ทุสสุปินัง อะกันตัง
พุทธานุภาเวนะ วินาสะเมนตุ ฯ
ยันทุนนิมิตตัง อะวะมังคะลัญจะ
โย จามะนาโป สะกุณัสสะ สัทโท
ปาปัคคะโห ทุสสุปินัง อะกันตัง
ธัมมานุภาเวนะ วินาสะเมนตุ ฯ
ยันทุนนิมิตตัง อะวะมังคะลัญจะ
โย จามะนาโป สะกุณัสสะ สัทโท
ปาปัคคะโห ทุสสุปินัง อะกันตัง
สังฆานุภาเวนะ วินาสะเมนตุ ฯ

พระคาถาสำหรับผู้ที่เกิดวันจันทร์นี้ ใช้สวดภาวนาประจำวันเกิดของตนวันละ ๑๕ จบ จะได้มีความสุขสิ้นกาลนาน และนอนเป็นสุขไม่ฝันลามก ท่านควรมีพระพุทธรูปปางห้ามญาติไว้สักการะบูชาด้วย

๓. วันอังคาร

ยัสสานุภาวะโต ยักขา เนว ทัสเสนติ ภิงสะนัง
ยัมหิ เจวานุยุญชันโต รัตตินทิวะมะตันทิโต
สุขัง สุปะติ สุตโต จะ ปาปังกิญจิ นะ ปัสสะติ
เอวะมาทิคุณูเปตัง ปะริตตันตัมภะณามะ เห ฯ

พระคาถาสำหรับผู้ที่เกิดวันอังคารนี้ ใช้สวดภาวนาประจำวันเกิดของตน ให้ได้วันละ ๘ จบ จะได้มีความสุข ปราศจากภูตผีปีศาจเบียดเบียน นอนบ่านอนดงอย่าลืมภาวนาคาถานี้ และควรมีพระพุทธรูปปางไสยาสน์ไว้บูชาด้วย

๔. วันพุธ

สัพพาสีวิสะชาตีนัง ทิพพะมันตาคะทัง วิยะ
ยันนาเสติ วิสัง โฆรัง เสสัญจาปิ ปะริสสะยัง
อาณักเขตตัมหิ สัพพัตถะ สัพพะทา สัพพะปาณินัง
สัพพะโสปิ นิวาเรติ ปะริตตันตัมภะณามะ เห ฯ

พระคาถาสำหรับผู้ที่เกิดวันพุธนี้ ใช้สวดภาวนาประจำวันเกิดให้ได้วันละ ๑๗ จบ จะได้มีความสุข ลาภ รวย ถ้าสวดบท วิรูปักเขในหนังสือเจ็ดตำนานด้วย เป็นการป้องกันสัตว์มีพิษต่าง ๆ เช่นงู เป็นต้นได้ ควรมีพระพุทธรูปปางอุ้มบาตรไว้บูชาด้วย

๕. วันพฤหัส

ปุเรนตัมโพธิสัมภาเร นิพพัตตัง โมระโยนิยัง
เยนะ สังวิหิตารักขัง มะหาสัตตัง วะเนจะรา
จิรัสสัง วายะมันตาปี เนวะ สักขิงสุ คันหิตุง
พรหมมะมันตันติ อักขาตัง ปะริตตันตัมภะณามะ เห ฯ

พระคาถาสำหรับผู้ที่เกิดวันพฤหัสนี้ ใช้สวดภาวนาประจำวันเกิดของตนให้ได้วันละ ๑๙ จบ จะได้รุ่งเรืองยิ่ง ๆ ขึ้น พระพุทธรูปที่ท่านควรมีไว้ประจำตัวคือพระพุทธรูปปางสมาธิ เพื่อทำการสักการะบูชาหรือนำติดตัวไปไหน ๆ ได้สะดวก

๖. วันศุกร์

อัปปะสันเนหิ นาถัสสะ สาสะเน สาธุสัมมะเต
อะมะนุสเสหิ จัณเฑหิ สะทา กิพพิสะการิภิ
ปะริสานัญจะตัสสันนะ มะหิงสายะ จะ คุตติยา
ยันเทเสสิ มะหาวีโร ปะริตตันตัมภะณามะ เห ฯ

พระคาถาสำหรับผู้ที่เกิดวันศุกร์นี้ ใช้สวดภาวนาประจำวันเกิดของตนให้ได้วันละ ๒๑ จบ จะได้มีความสุขสำราญเนืองนิตย์และป้องกันยักษ์ผีปีศาจต่าง ๆ ได้ พระพุทธรูปที่ท่านควรมีไว้ประจำตัว คือ พระพุทธรูปปางรำพึง

๗. วันเสาร์

ยะโตหัง ภะคินิ อะริยายะ ชาติยา ชาโต นาภิชานามิ สัญจิจจะ ปาณัง ชีวิตา โวโรเปตา เตนะ สัจเจนะ โสตถิ เต โหตุ โสตถิ คัพภัสสะ

พระคาถาสำหรับผู้ที่เกิดวันเสาร์นี้ ใช้สวดภาวนาประจำวันเกิดของตนให้ได้วันละ ๑๐ จบ จะได้มีความวัฒนาถาวรด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ ต่อไป พระพุทธรูปที่ท่านควรมีไว้ประจำตัว คือ พระพุทธรูปนาคปรก

พระคาถาพระองคุลิมาล

ยะโตหัง ภะคินิ อะริยายะ ชาติยา ชาโต นาภิชานามิ สัญจิจจะ ปาณัง ชีวิตา โวโรเปตา เตนะ สัจเจนะ โสตถิ เต โหตุ โสตถิ คัพภัสสะ ฯ

พระคาถานี้เป็นพระคาถาของพระอรหันต์อันมีนามว่าพระองคุลิมาล ใช้ในการทำน้ำมนต์สะเดาะลูกให้หญิงมีครรภ์แก่กินเมื่อครบกำหนดจะคลอดออกมาโดยคล่องๆ ปราศจากอันตรายลูกตกรกตาม ทำน้ำมนต์สะเดาะลูกเสก ๗ จบ

พระคาถาอาวุธพระพุทธเจ้า

อายัตุ โภนโต อิธะทานะ สีลา เนกขัมมะ ปัญญา สะหะวิริยะขันติสัจจาธิฏฐานะ สะเมตตุเปกขา ยุทธายะ โว คัณหะถะ อาวุธานิติ

พระคาถาอาวุธพระพุทธเจ้านี้ สำหรับภาวนาพ้นภัยต่างๆ ได้ เสกน้ำมนต์รดไข้ เสกน้ำมนต์สะเดาะลูกก็ได้ ปัดเป่าสารพัดพิษงู พิษตะขาบพิษแมลงป่อง ถ้าปัดเป่าให้ตัวเองให้ว่า ๑๕ ที ปัดเป่าให้คนอื่นว่า ๑๑ ที กันจรเข้ เสือ แรด วัว ควาย ได้ทั้งนั้น แก้สารพัดการกระทำทุกประการ ผีตายโหง ผีตายห่า ภูตผีปีศาจทุกจำพวกที่เข้าคน

เสกน้ำมนต์รดก็ได้ ภาวนาขับก็ได้ เสกเป่าที่หัวก็ได้ออกไปโดยเร็ว ให้เสกหรือลงมีดหมอก็ได้ ป้องกันได้ทุกประการแล ฯ

พระคาถามงกุฎพระพุทธเจ้า

อิติปิโส วิเสเสอิ อิเสเสพุทธะนาเมอิ อิเมนาพุทธะตังโสอิ อิโสตังพุทธปิติอิ

พระคาถามงกุฎพระพุทธเจ้านี้มีคุณานุภาพมาก ใช้เสกน้ำล้างหน้าทุกวัน กันโรคภัยไข้เจ็บทั้งปวง ให้เอามะกรูดกับผักส้มป่อย ใส่ลงในขันน้ำมนต์แล้วเสกด้วยคาถานี้รดหายไข้ แลเสกด้วยมงคลรวม กันอันตรายกันผีร้ายได้ทุกชนิด ถ้าผีเข้าอยู่ให้บริกรรมคาถานี้ เป่าศีรษะทนอยู่ไม่ได้ต้องออกไปแล เสกไพลแทงผีเข้าก็ได้ ที่ไหนมีผีดุหลอกคน ภาวนาคาถานี้ ต้องหายไปสิ้น เป็นวิชาที่ขับผีวิเศษนัก

พระคาถาทำน้ำมนต์

นะโมพุทธายะ นะมะพะทะ อิมัสมิงกาเย ปะถะวีธาตุ อะนัตตา สัญญาปะริณามะหัง นะโมพุทธายะ นะมะพะทะ อิมัสมิงกาเย วาโยธาตุ อะนิจจัง อะนัตตา นะโมพุทธายะ ยะธาพุทโมนะ

คาถาบทนี้ ทำน้ำมนต์แก้ได้สารพัด แก้บ้าก็ได้ดีนัก

พระคาถาเป่าศีรษะหญิงเวลาคลอดบุตร

พุทโธ พุทธัง พุทธะรูปัง พุทธะพุทโธ พุทโธ พุทธัง พุทธะนิมิตตัง รูปะพุทโธ พุทโธ พุทธัง พุทธะนิมิตตัง สูญญะพุทโธ

คาถาบทนี้ บริกรรมเป่าศีรษะหญิงเวลาคลอดบุตร กันภูตกันพรายกันมิให้เลือดร้ายตีขึ้น

พระคาถาเป่าพิษต่าง ๆ

อะภิสสะเมจจะ ฯ

พระคาถานี้ใช้เป่าพิษแมลงบ่อง พิษตะขาบ และพิษต่าง ๆ ใช้ภาวนาเสกหยิบทิ้งได้

พระคาถาถอนโบสถ์ถอนเสมา

สะมุหะเนยยะ สมุหะนะติ สะมุหะคะโต สีมาคะตัง พัทธะ-เสมายัง สะมุหะนิตัพโพ เอวัง เอหิ นะเคลื่อน โมถอน พุทธคลอน ธาเคลื่อน ยะเลื่อน หลุดลอย ฯ

คาถาบทนี้ เสกน้ำมนต์รดอาบกินแก้กระทำทุกชนิดทั้งคุณผีและคุณคน แก้คุณยาแฝด แก้ลมเพลมพัด ฝั่งรูปฝั่งรอย ให้เสกแบ่งถอนคุณออกสิ้นทุกประการ ถอนเรียกใส่ใบหม่อนได้ทั้งสิ้น เสกไพลฝนทาแก้ปวดบวมได้สารพัดไม่ว่าจะกินสิ่งใดก็ดี ถ้าสงสัยว่าจะใส่วิทยาคมให้กินให้เสกด้วยพระคาถานี้ เสื่อมคลายสิ้นแล ภาวนาไปในสถานที่ใด ๆ ก็ดี แม้จะมีอาคมใด ๆ กระทำไว้ก็สูญสิ้น เพราะคาถานี้เป็นยอดของคาถาถอนแท้ แล้วแต่จะอธิษฐานใช้เถิด

พระคาถากันตัว

ฆะเฏสิ ฆะเฏสิ กิงการะณา ฆะเฏสิ อะหังปิตัง ชานามิ ชานามิ ฯ

คาถาบทนี้ สำหรับป้องกันตัว แม้เดินป่าเดินดงให้เสกปรอทหนัก ๑ บาท นำติดตัวไปด้วย กันไข้วิเศษนัก เวลาจะนอนให้เสกหมอนหนุนหัว ถ้ามีภัยใด ๆ มารบกวนบังเอิญให้รู้สึกตัวก่อนแล ฯ

พระคาถายอดหัวใจ ๑๐๘

นะโมพุทธายะ นะมะพะทะ จะภะกะสะ ฯ

พระคาถาหัวใจ ๑๐๘ นี้ ไม่ว่าจะใช้คาถาบทใด ต้องเอาพระคาถาบทนี้แทรก จะเกิดความขลังขึ้น

พระคาถาหัวใจพระพุทธเจ้า

อิ กะ วิ ติ ฯ

พระคาถานี้ ภาวนาเป็นคงกะพันชาตรีกันปืน เสกขมิ้นกิน อยู่คงทน สะเดาะโซ่ตรวนก็ได้ เสกน้ำมนต์สะเดาะลูกก็ได้ กันสุนัขดุ เสกน้ำมนต์ถอนคุณ ถ้าชกมวยเสกขมิ้นกิน เสกดินสอพองทาตัวคงทน

พระคาถาหัวใจ อิ ธะ เจ

อิ ธะ คะ มะ ฯ

พระคาถานี้ ใช้ในทางเสน่ห์วิเศษนักภาวนาเป่าไปเป็นเมตตามหานิยม เสกขี้ผึ้งสีปาก เสกแป้งผัดหน้าก็ได้ หรือจะใช้เสกของกินก็ได้ เป็นเสน่ห์แก่คนทั้งหลาย

พระคาถามหาเมตตา

นะ เมตตา จะ มหาราชา อะ เมตตา จะ มหาเสนา อุ เมตตา จะ มหาชะนา สัพพะสิเนหา จะ ปูชิตา สัพพะสุขัง จะ มะหาลาภัง ราชาโกธัง วินัสสันติ ชะนาโกธัง วินัสสันติ สัพพะ-โกธัง วินัสสันติ

พระคาถานี้ใช้ทางเมตตาดีนัก ถึงใครจะโกรธเท่าไรก็หายได้

หัวใจพระฉิมพลี

นะ ชาลิติ ปะสิทธิลาภา ปะสันนะจิตตา สะทา โหนติ ปิยัง มะมะ สัพเพชะนา พะหูชะนา สัพเพ ทิสาสะมาคะตา กาละ-โภคชะนา วิกาละโภชะนา อาคัจฉันติ ปิยัง มะมะ ฯ

พระคาถานี้ ถ้าจะออกไปหาลาภที่ไหนให้ภาวนาไปเถิดได้ลาภผลแล ให้หมั่นสวดไว้ทุกวัน จะเกิดลาภสักการะอาหารการกินมากแล

เคล็ดลับในการใช้พุทธมนต์

พุทธคุณย่อ อะ สัง วิ สุ โล ปุ สะ พุ ภะ ฯ

ใช้ในเวลามีเหตุฉุกเฉินกระทันหันช่วยป้องกันภัยอันตรายได้ทุกประการ แล้วแต่จะอธิษฐานใช้เอาเถิด

•

พระคาถาบูชาพระสิวลี

สีวะลี จะ มหาเถโร เทวะตานะระปูชิโต โสระโห ปัจจะ-ยาทิมหิ อะหัง วันทามิ ตัง สะทา

สีวะลี จะ มหาเถโร ยักขาเทวาภิปูชิโต โสระโห ปัจจะ-ยาทิมหิ อะหัง วันทามิ ตัง สะทา

สีวะลีเถระคุณัง รอตัง โสตถิ ลาภัง ภวันตุเม ฯ

พระคาถานี้ใช้สำหรับภาวนา บริกรรม ก่อนเข้านอนและหลังจากตื่นนอนทุกวัน จะทำให้เกิดความร่ำรวยในการทำมาค้าขาย มีคนรักใคร่นับถือมาก ศัตรูหมู่มารร้ายและภัยอันตรายต่าง ๆ ไม่สามารถจะย่ำยีหรือทำลายได้เลย จะมีแต่ความสุขสิริสวัสดิมงคลตลอดไป

พระคาถายอดศีล

พุ ธะ สัง มิ ฯ

พระคาถายอดศีลนี้ เป็นยอดพระคาถาทางเมตตา อยู่คงก็ใช้ได้

พระคาถามหาอุจ

อะนิทัสสะนะอัปปะฏิ ฯ บทนี้ลั่นไกมิออก

อะนิทัสสะนะอัปปะฏิคา ฯ บทนี้ลูกมิออกจากลำกล้อง

อะนิทัสสะนะอัปปะฏิคายะ ฯ บทนี้ลำกล้องแตก

พระคาถาทั้ง ๓ บทนี้กันปืน ใช้ภาวนาเวลามีเหตุฉุกเฉิน

เพื่อนตายรายแรก

ของ

ช. อิสสรานนท์

ผู้มีคุณบุญฤทธิ์เป็นมิตรแน่
คือพ่อแม่แน่นักรักลูกยิ่ง
เป็นเพื่อนตายรายแรกช่างแปลกจริง
ไม่ชังชิงลูกตนจนวายปราณ
มีทั้งห้ามทั้งหวงทั้งห่วงนัก
มีทั้งรักทั้งหลงทั้งสงสาร
ท่านเปรียบเหมือนเกาะแก่งแหล่งลำธาร
สร้างวิมานเมืองมนุษย์ให้บุตรตน ฯ

โลกหมุน

ประเดี๋ยว แจ้ง แสงทอง ส่องระยับ
ประเดี๋ยว กลับ มืดมัว ทั่วทิศา
ประเดี๋ยว ตอน ราตรี มีจันทรา
ประเดี๋ยว มา เมฆมิด ปิดดวงจันทร์
ประเดี๋ยว ได้ ชมบุตร สุดแสนรัก
ประเดี๋ยว ชัก โสกา บุตรอาสัญ
ประเดี๋ยว มี บุญล้น คนสำคัญ
ประเดี๋ยว พลัน ด่วนดับ กลับโสกา
ประเดี๋ยว เด่น เป็นข่าว ดาวสังคม
ประเดี๋ยว จม ล้มลุก ซุกซ่อนหน้า
ประเดี๋ยว ลือ ชื่อเด่น เป็นดารา
ประเดี๋ยว มา หน้าเศร้า เข้าตะราง
ประเดี๋ยว เห็น เจรจา ท่าสุภาพ
ประเดี๋ยว หยาบ บาปกรรม ทำเก้งก้าง
ประเดี๋ยว เบ่ง เก่งก่อ ทำข้อกาง
ประเดี๋ยว คราง ครวญคร่ำ ร่ำพิไล
ประเดี๋ยว สาว แสนสวย ร่ำรวยทรัพย์
ประเดี๋ยว ยับ ทรัพย์ย่อย ระห้อยไห้
ประเดี๋ยว หนุ่ม ชุ่มชื่น รื่นฤทัย

ประเดี๋ยว	ใจ	ไยดับ	กลับโสกา
ประเดี๋ยว	เล่น	เต้นรำ	ทำสนุก
ประเดี๋ยว	ทุกข์	ท่วมท้น	จนสิ้นท่า
ประเดี๋ยว	เป็น	คู่ยาก	ฝากชีวา
ประเดี๋ยว	ลา	จรลี	ไม่จีรัง
ประเดี๋ยว	รวม	ร่วมคิด	เป็นมิตรรัก
ประเดี๋ยว	แล	แปรพักตร	กลับหักหลัง
ประเดี๋ยว	รัก	ปักจิต	เป็นนิจจัง
ประเดี๋ยว	ชัง	รังเกียจ	คอยเหยียดกัน
ประเดี๋ยว	เด่น	เป็นพลุ	ทะลุโลก
ประเดี๋ยว	ดับ	กลับวิโยค	เศร้าโศกศัลย์
ประเดี๋ยว	ชวน	คู่ควง	ชมดวงจันทร์
ประเดี๋ยว	พลัน	พั่นฆ่า	ชีวาวาย
ประเดี๋ยว	ดี	มีธรรม	ประจำจิต
ประเดี๋ยว	ผิด	คิดละโมบ	โลภไม่หาย
ประเดี๋ยว	ซื่อ	ถือตัว	กลัวความอาย
ประเดี๋ยว	กลาย	กลับกลอก	หลอกตัวเอง
ประเดี๋ยว	เรา	เขาคบ	เคารพรัก
ประเดี๋ยว	ชัก	มีหน้า	ทำท่าเบ่ง
ประเดี๋ยว	รวย	เหลือล้น	คนยำเกรง
ประเดี๋ยว	จน	อลเวง	หมดเกรงกลัว
ประเดี๋ยว	สอน	เขาดี	มีชื่อเด่น

ประเดี๋ยว	เผ่น	เล่นพนัน	ปั้นโปถั่ว
ประเดี๋ยว	ติ	สุรา	ว่าเกลียดกลัว
ประเดี๋ยว	ดื่ม	ลืมตัว	จนมัวเมา
ประเดี๋ยว	ทำ	ดีเด่น	เป็นหัวหน้า
ประเดี๋ยว	กล้า	ทำชั่ว	เป็นหัวเน่า
ประเดี๋ยว	ทุกข์	ร่วมด้วย	ช่วยบรรเทา
ประเดี๋ยว	เรา	ตกอับ	กลับประจาน
ประเดี๋ยว	มี	ยศฐาน์	บรรดาศักดิ์
ประเดี๋ยว	หลัก	ลอยหลุด	สุดสงสาร
ประเดี๋ยว	ทัศ–	นาจร	หย่อนสำราญ
ประเดี๋ยว	มาร	ผลาญดิ้น	สิ้นชีวา
ประเดี๋ยว	ฝาก	ผีไข้	อยู่ใกล้ลูก
ประเดี๋ยว	ถูก	ลูกน้อย	คอยด่าว่า
ประเดี๋ยว	ร่วม	ชีวัน	ขวัญชีวา
ประเดี๋ยว	มา	พลัดพราก	จากกันไป
ประเดี๋ยว	เคา–	รพครู	รู้คุณค่า
ประเดี๋ยว	กล้า	ทำหยาบ	ไม่กราบไหว้
ประเดี๋ยว	ถือ	ศีลธรรม	ประจำใจ
ประเดี๋ยว	ไป	ปล้นเขา	เอามากิน
ประเดี๋ยว	มี	บุญล้น	คนต้อนรับ
ประเดี๋ยว	ครา	อาภัพ	กลับติฉิน
ประเดี๋ยว	ถือ	สัจจา	เป็นอาจิณ

ประเดี๋ยว	สิ้น	ศรัทธา	เป็นอาธรรม์
ประเดี๋ยว	มี	ยุติธรรม	ประจำจิต
ประเดี๋ยว	สิ	วิปริต	เพราะคิดสั้น
ประเดี๋ยว	ชวน	เที่ยวเตร่	เฮฮากัน
ประเดี๋ยว	พลัน	ดาลเดือด	จนเลือดแดง
ประเดี๋ยว	รู้	จักจัด	ประหยัดทรัพย์
ประเดี๋ยว	ยับ	ทรัพย์หมด	อดหน้าแห้ง
ประเดี๋ยว	รวย	ไพ่มา	ทำหน้าแดง
ประเดี๋ยว	แพลง	พลาดท่า	ทำหน้าดำ
ประเดี๋ยว	ตาม	ใจบุตร	สุดแสนรัก
ประเดี๋ยว	ชัก	ได้ใจ	ยิ่งใฝ่ต่ำ
ประเดี๋ยว	บุตร	โตใหญ่	ยิ่งใจดำ
ประเดี๋ยว	ทำ	ทุจริต	ไม่คิดอาย
ประเดี๋ยว	นั่ง	รถสวย	เพราะรวยทรัพย์
ประเดี๋ยว	ยับ	ทับคน	ชนกันหงาย
ประเดี๋ยว	สวย	งามจริง	ทั้งหญิงชาย
ประเดี๋ยว	กาย	พิกล	คนพิการ
ประเดี๋ยว	บาก	บั่นทำ	จนค่ำมืด
ประเดี๋ยว	ยืด	ยาวเหยียด	เพราะเกียจคร้าน
ประเดี๋ยว	คิด	ทำดี	มีโครงการ
ประเดี๋ยว	นาน	วันนัก	ชักโลเล
ประเดี๋ยว	รวย	เล่นม้า	ทำหน้าบาน

ประเดี๋ยว	คลาน	ตกม้า	ทำหน้าเบ้
ประเดี๋ยว	รวย	มวยเลี้ยง	เสียง เฮ เฮ
ประเดี๋ยว	เท	ทุนเกลี้ยง	เสียง ฮือ ฮือ
ประเดี๋ยว	ถือ	อุดม–	คตินัก
ประเดี๋ยว	ชัก	ลำบาก	ไม่อยากถือ
ประเดี๋ยว	อวด	ตัวดี	มีฝีมือ
ประเดี๋ยว	ลือ	ชื่อลับ	ดับชีวัง
ประเดี๋ยว	สูบ	เฮโรอิน	เพราะสิ้นคิด
ประเดี๋ยว	ติด	ควันพิษ	ออกฤทธิ์คลั่ง
ประเดี๋ยว	ปวด	กล้ามเนื้อ	เหลือกำลัง
ประเดี๋ยว	นั่ง	เหมือนผี	ซี่โครงบาน
ประเดี๋ยว	อด	นานนัก	ชักตาตั้ง
ประเดี๋ยว	คลั่ง	อย่างบ้า	น่าสงสาร
ประเดี๋ยว	ปวด	ตามข้อ	ทรมาน
ประเดี๋ยว	ผลาญ	ทรัพย์สิน	หมดสิ้นเลย
ประเดี๋ยว	พูด	เสียงอ่อย	ไม่ค่อยดัง
ประเดี๋ยว	นั่ง	ดูดไฟ	ไอระเหย
ประเดี๋ยว	กลาย	เป็นขะโมย	โกยไม่เงย
ประเดี๋ยว	เลย	แรงหมด	ต้องปลดปลง
ประเดี๋ยว	หลง	รูปงาม	คอยตามติด
ประเดี๋ยว	คิด	ปอกลอก	หลอกให้หลง
ประเดี๋ยว	เห็น	โง่ทื่อ	ทำซื่อตรง

ประเดี๋ยว	หลง	ไว้ใจ	บรรลัยแหลก
ประเดี๋ยว	ร่วม	สามัคคี	ดีประเสริฐ
ประเดี๋ยว	เกิด	เหตุร้าย	ต่างย้ายแยก
ประเดี๋ยว	ทำ	ดีเด่น	เขาเห็นแปลก
ประเดี๋ยว	แหลก	แตกย่อย	คอยรังแก
ประเดี๋ยว	ซื่อ	ถือมั่น	กตัญญู
ประเดี๋ยว	ดู	หมิ่นพ่อ	ต่อถึงแม่
ประเดี๋ยว	ผลาญ	ทรัพย์แหลก	แตกเป็นแพ
ประเดี๋ยว	แล	ล่วงลับ	กลับวายปราณ
ประเดี๋ยว	เห็น	บ้านเมือง	เรืองระยับ
ประเดี๋ยว	กลับ	หน้าเศร้า	เป็นเถ้าถ่าน
ประเดี๋ยว	เล่น	เอิกเกริก	แสนเบิกบาน
ประเดี๋ยว	คลาน	กลับมา	โสกาลัย
ประเดี๋ยว	หยุด	พักผ่อน	ต่างนอนหลับ
ประเดี๋ยว	ดับ	ด่าวดิ้น	แผ่นดินไหว
ประเดี๋ยว	หนี	เข้ารก	อุทกภัย
ประเดี๋ยว	ไฟ	ไหม้ปรุ	พายุแรง
ประเดี๋ยว	ต่าง	รักกัน	เผ้าพันผูก
ประเดี๋ยว	ถูก	หักรัก	ชักหน่ายแหนง
ประเดี๋ยว	มี	รักใหม่	ใผ่แสดง
ประเดี๋ยว	แรง	รักเดือด	เลือดกระเซ็น
ประเดี๋ยว	เหนื่อย	นั่งพัก	นายชักเพ่ง

ประเดี๋ยว	เร่ง	ทำใหญ่	นายไม่เห็น
ประเดี๋ยว	เขา	ประจบ	หลบก็เป็น
ประเดี๋ยว	เห็น	เลื่อนขั้น	เพราะหมั่นยอ
ประเดี๋ยว	เป็น	เสือร้าย	ลายตลับ
ประเดี๋ยว	กลับ	สิ้นเสือ	ไม่เหลือหลอ
ประเดี๋ยว	เจอ	โชคดี	ทำรีรอ
ประเดี๋ยว	พอ	อับโชค	กลับเสียใจ
ประเดี๋ยว	ช่วย	คนดี	มีชื่อเด่น
ประเดี๋ยว	เห็น	เลื่อนยศ	คอยกดไว้
ประเดี๋ยว	ทำ	งานเร่ง	เคร่งวินัย
ประเดี๋ยว	ดับ	กลับใจ	ไม่นำพา
ประเดี๋ยว	รัก	ชาติตัว	ไม่กลัวตาย
ประเดี๋ยว	กลาย	ขายชาติ	ศาสนา
ประเดี๋ยว	บู–	ชาพระ	ปฏิมา
ประเดี๋ยว	หลง	โลภา	บูชาเงิน
ประเดี๋ยว	โอน	อ่อนน้อม	ค้อมคำนับ
ประเดี๋ยว	กลับ	อวดองค์	ดังหงส์เหิน
ประเดี๋ยว	ต่อ	ก่อสร้าง	ทางจำเริญ
ประเดี๋ยว	เมิน	เพลินสร้าง	ทางจัญไร
ประเดี๋ยว	เพียร	เรียนรุด	อุตลุด
ประเดี๋ยว	หยุด	อุตริ	ริเหลวไหล
ประเดี๋ยว	รู้	รักตัว	กลัวมีภัย

ประเดี๋ยว	ไป	คบพาล	เหลือมารยา
ประเดี๋ยว	ต่าง	ร่วมงาน	ประสานมิตร
ประเดี๋ยว	ใจ	ไยคิด	ริษยา
ประเดี๋ยว	ชวน	มวลหมู่	ดูกีฬา
ประเดี๋ยว	พา	ราวี	ต่อยตีกัน
ประเดี๋ยว	หลง	ดงรัก	มักโลดโผน
ประเดี๋ยว	โดน	โค่นรัก	มักอาสัญ
ประเดี๋ยว	เห็น	โลกแจ้ง	ดังแสงจันทร์
ประเดี๋ยว	พลัน	จันทร์ลา	สีหน้าเผือด
ประเดี๋ยว	ชอบ	มอบหมาย	เป็นสายรัก
ประเดี๋ยว	ชัก	รักสลาย	เป็นสายเลือด
ประเดี๋ยว	เลิก	เป็นพาล	ไม่ดาลเดือด
ประเดี๋ยว	เชือด	คนด้อย	คอยรังแก
ประเดี๋ยว	โกรธ	โดดวิ่ง	ยิง–พั่นง่าย
ประเดี๋ยว	ตาย	กายกลิ้ง	ยิงพั่นแหง
ประเดี๋ยว	ดื่ม	ครึ้มใจ	ในร้านแพ
ประเดี๋ยว	แผ่	อิทธิพาล	ในร้านพัง
ประเดี๋ยว	ทำ	หัวอ่อน	สอนก็เชื่อ
ประเดี๋ยว	เบื่อ	เหลือดี	ตีก็ชั่ง
ประเดี๋ยว	รู้	ผิดแน่	พ่อแม่ชัง
ประเดี๋ยว	ยัง	แข็งข้อ	พ่อแม่เฉด
ประเดี๋ยว	ดี	ทีท่า	น่าเคารพ

ประเดี๋ยว	พบ	วางท่า	น่าทุเรศ
ประเดี๋ยว	เป็น	นายห้าง	อ้างเป็นเศรษฐี
ประเดี๋ยว	เปรต	หลอกหญิง	ยิ่งปีศาจ
ประเดี๋ยว	หญิง	ยิ่งระวัง	กลับพลั้งเผลอ
ประเดี๋ยว	เจอ	เครื่องประดับ	กลับพลั้งพลาด
ประเดี๋ยว	งง	หลงกล	คนปีศาจ
ประเดี๋ยว	พลาด	เข้าซ่อง	ร้องครวญคราง
ประเดี๋ยว	กลัว	เวรกรรม	ทำลายหญิง
ประเดี๋ยว	วิ่ง	หลบหนี	เหมือนผีสาง
ประเดี๋ยว	คิด	ถึงตัว	กลัวตะราง
ประเดี๋ยว	คราง	เข้าคุก	ทุกข์ทวี
ประเดี๋ยว	คิด	ถึงครั้ง	ยังผึ่งผาย
ประเดี๋ยว	กลาย	เหม็นหึ่ง	เหมือนผึ่งผี
ประเดี๋ยว	มอง	เห็นตัว	ชั่วเต็มที
ประเดี๋ยว	ชี–	วิตหมด	ต้องปลดปลง
ประเดี๋ยว	หัน	หามิตร	คิดขอทรัพย์
ประเดี๋ยว	กลับ	ขับไส	เพื่อนไล่ส่ง
ประเดี๋ยว	คิด	ถึงครั้ง	ยังมั่นคง
ประเดี๋ยว	ปลง	อนิจจัง	นั่งโสกี
ประเดี๋ยว	ยิ่ง	เดี๋ยวแย่	เดี๋ยวแก่เฒ่า
ประเดี๋ยว	เฝ้า	รักหลง	ไม่คงที่
ประเดี๋ยว	ขุ่น	เคืองขัด	ตัดไมตรี

ประเดี๋ยว	ดี	มีจิต	คิดเมตตา
ประเดี๋ยว	ให้	โหยหวล	จวนดับจิต
ประเดี๋ยว	คิด	ห่วงทรัพย์	กลับสิ้นท่า
ประเดี๋ยว	กลัว	เวรกรรม	ที่ทำมา
ประเดี๋ยว	พร่ำ	ร่ำลา	โศกาลัย
ประเดี๋ยว	วัน	ที่หนึ่ง	ถึงที่สอง
ประเดี๋ยว	รอง	สามสี่	ขึ้นปีใหม่
ประเดี๋ยว	หมื่น	แสนล้าน	ผ่านปีไป
มีอะไร	?	ยืนยง	คงอยู่นาน

อย่า	เมามัว	ตัวกิเลส	วิเศษฤทธิ์
ต้อง	พินิจ	พิษภัย	เหมือนไฟผลาญ
อย่า	หลงเล่ห์	เสน่หา	พญามาร
ต้อง	วิจารณ์	การกิจ	ไม่ผิดเลย
อย่า	ประมาท	มัวเมา	เฝ้าทำผิด
ต้อง	ก่อกิจ	ศุภกรรม	อย่าทำเฉย
อย่า	วู่วาม	ตามใจ	นิสัยเคย
ต้อง	เลิกเลย	ล้างกรรม	ที่ทำมา
อย่า	รุกราน	มาตร	เคยนอนตัก
ต้อง	รู้หลัก	หนักแน่น	ดังแผ่นผา
อย่า	ข่มขู่	หลู่บุญ	คุณบิดา
ต้อง	เชิดชู	บูชา	กว่าใครใคร

อย่า	อายว่า	ท่านจน	คนต่ำศักดิ์
ต้อง	รู้จัก	ศักดิ์ศรี	ดีจากไหน
อย่า	มืดมนธ์	ตนเลิศ	เกิดจากใคร
ต้อง	ตั้งใจ	ใคร่ครวญ	คำนวณคุณ
อย่า	โทโส	โกรธา	ทำท่าเถียง
ต้อง	ฟังเสียง	ฟังเรื่อง	ไม่เคืองขุ่น
อย่า	คิดคด	หมดดี	ไม่มีคุณ
ต้อง	เทอดบุญ	คุณท่าน	จนวันตาย
อย่า	ลืมวัน	ท่านเบ่วย	ช่วยรีบจัด
ต้อง	บำบัด	พยาบาล	ให้ท่านหาย
อย่า	กลัวหมด	กลัวเปลือง	เคืองระคาย
ต้อง	ขวนขวาย	หายดี	ยิ่งมีบุญ
อย่า	วางใจ	ให้ผจญ	ทนทุกข์ทับ
ต้อง	สนอง	รองรับ	สนับสนุน
อย่า	หลีกหลบ	ลบหลู่	ไม่รู้คุณ
ต้อง	แทนบุญ	คุณเลิศ	ประเสริฐคน
อย่า	ลืมคน	มากมาย	หลายพันล้าน
ต้อง	ประมาณ	ท่านที่	มีคุณล้น
อย่า	คิดผิด	คิดให้ดี	มีสองคน
ต้อง	เทิดจน	พ้นสวรรค์	ชั้นพรหมา
อย่า	แข็งข้อ	ก่อกรรม	กล่าวคำหยาบ
ต้อง	กลัวบาป	เหลือหลาย	ร้ายนักหนา

อย่า ถือว่า ข้าประเสริฐ เลิศวิชา
ต้อง กลัวว่า เหล่ากอ ทรพี
อย่า ลืมท่าน มรณา ลาลูกรัก
ต้อง สมัคร พรักพร้อม น้อมเกศี
อย่า รีรอ ก่อกรรม ทำพิธี
ต้อง ทำที่ บูชา กว่าจะตาย
อย่า ลืมเผ่า พงศา คณาญาติ
ต้อง ช่วยชาติ เชิดศักดิ์ รักเชื้อสาย
อย่า ประทุษฐ์ พุทธจักร หลักมลาย
ต้อง สืบสาย พุทธพงศ์ พระสงฆ์ไทย
อย่า ลืมองค์ กษัตรา– ธิราชเจ้า
ต้อง เทอดเกล้า พระประมุข ทุกสมัย
อย่า เกียจคร้าน การเรียน พากเพียรไป
ต้อง ตั้งใจ อดทน เพื่อตนดี
อย่า กำสรด หมดหวัง ยังไม่สาย
ต้อง ขวนขวาย หมายสู้ กู้ศักดิ์ศรี
อย่า โสกา ว่าตน คนราคี
ต้อง สร้างดี ล้างชั่ว กลัวทำไม
อย่า หมิ่นครู ผู้ประสิทธิ์ พิทยา
ต้อง บูชา คณาจารย์ ท่านผู้ใหญ่
อย่า ลืมบุญ คุณค่า ไม่ว่าใคร
ต้อง ตั้งใจ ใฝ่ปอง สนองคุณ

อย่า	เหยียดคน	จนกว่า	อาชีพต่ำ
ต้อง	กล่าวคำ	ยกย่อง	หาช่องหนุน
อย่า	ละศีล	สิ้นธรรม	ล้ำพระคุณ
ต้อง	สร้างบุญ	คุณธรรม	ประจำใจ

หญิง

อย่า	หลงฤทธิ์	พิศวาส	จะพลาดหนัก
ต้อง	รู้จัก	รักแท้	แน่หรือไม่
อย่า	หมายปอง	ของฝาก	ลำบากใจ
ต้อง	เห็นภัย	อะไรปลิด	ชีวิตปลา
อย่า	กลัวผี	ตีหน้า	หลอกตาปลิ้น
ต้อง	กลัวลิ้น	ลมชาย	ตีหลายหน้า
อย่า	เห็นรวย	สวยเก๋	ชวนเฮฮา
ต้อง	รู้ท่า	เทพปลอม	หรือจอมแปลง
อย่า	แล่นโลด	โดดเต้น	เล่นลีลาศ
ต้อง	กลัวพลาด	เพลี่ยงพล้ำ	ช้ำหน้าแห้ง
อย่า	ปราดเปรียว	เที่ยวเก่ง	เร่งระแวง
ต้อง	รู้แจ้ง	ประเพณี	สตรีไทย
อย่า	ลืมนวล	สงวนพรหม–	จารี
ต้อง	รักศรี	ศักดิ์หญิง	ย่อมยิ่งใหญ่
อย่า	ลืมรส	พจนา	พาวิไล
ต้อง	อ่อนใน	จรรยา	สง่างาม

อย่า	หลงแข่ง	แต่งตัว	มัวชื่นชอบ
ต้อง	รอบคอบ	ชอบประหยัด	ฝึกหัดห้าม
อย่า	ท้อเรียน	เพียรงาน	ประสานงาม
ต้อง	ทำตาม	งามยิ่ง	ยอดหญิงไทย

ชาย

อย่า	ทิ้งลาย	ชายจริง	ยิ่งกว่าเสือ
ต้อง	สืบเชื้อ	ชัยชาญ	ทหารใหญ่
อย่า	อ่อนข้อ	ต่ออมิตร	คิดชิงชัย
ต้อง	เทอดไทย	เอกราช	ชาติเสรี
อย่า	ลืมศักดิ์	รักชื่อ	ถือก้าวหน้า
ต้อง	รู้ค่า	ของมนุษย์	วิสุทธิ์ศรี
อย่า	ละเรียน	เพียรผจญ	ให้ตนดี
ต้อง	ทวี	ความขยัน	ทุกวันไป
อย่า	ทำตัว	มัวเขลา	เมาควันพิษ
ต้อง	รู้ฤทธิ์	เฮโรอีน	กินถึงไส้
อย่า	หลงมัน	บั่นพิฆาต	ชนชาติไทย
ต้อง	เชื่อใน	คำสัตย์	รัฐบาล
อย่า	หลงกล	คนศัตรู	อย่าหูเบา
ต้อง	รักเผ่า	เยาวชน	คนกล้าหาญ
อย่า	ไถล	ไพล่หลบ	ไปคบพาล
ต้อง	วิจารณ์	พาลดี	หรือมีภัย

อย่า มุ่งหมาย ทำลายหลัก ศักดิ์สตรี
ต้อง รักศรี มีธรรม จงจำไว้
อย่า เห็นท่า ได้ที มีกำไร
ต้อง รักใน เชื้อชาติ เหมือนญาติตน
อย่า ลืมเขา เราบ้าง ต่างสร้างหลัก
ต้อง รู้จัก หักใจ ใช้เหตุผล
อย่า หมิ่นหญิง ยิ่งรัก ศักดิ์ของตน
ต้อง รู้คน อยากดี ไม่มีภัย
อย่า หลงเหยื่อ เชื่อผู้ร้าย ทำลายชาติ
ต้อง พิฆาต กวาดหนอน คอยบ่อนไส้
อย่า ลืมแก่ เจ็บตาย ละอายใจ
ต้อง กลัวภัย ไม่พลั้ง รั้งอารมณ์
อย่า ลืมตัว มัวปลื้ม ลืมสติ
ต้อง ดำริ พิเคราะห์ ให้เหมาะสม
อย่า ประมาท ขาดวิจารณ์ จะพาลจม
ต้อง อบรม ข่มจิต พิชิตใจ
อย่า ลืมดู โลกไหว เหมือนไต้ฝุ่น
ต้อง วิ่งวุ่น ชุลมุน หมุนกันใหญ่
อย่า ประมาท อาจเผา เป็นเถ้าไป
ต้อง กลัวไฟ ไล่เตลิด ระเบิดตาย
พิภพนี้ มั่นคง ดำรงหล้า
ไม่มีท่า ว่าจะแตก แหลกสลาย

แต่มนุษย์ กลับแตก แหลกละลาย
มีเกิดแก่ เจ็บตาย ต้องวายปราณ
จิตหมุนเวียน เปลี่ยนไป อย่างไรหรือ
เพราะไม่ถือ ธรรมศักดิ์ เป็นหลักฐาน
ทั่วโลกา ฟ้าลั่น เหมือนสัญญาณ
ยมบาล ผ่านมา ทุกนาที
เสียงสนั่น สั่นสะเทือน เตือนชีวิต
คอยจะปลิด ชีพปลง ลงเป็นผี
ทุกเพศวัย ได้เวลา ไม่ปรานี
วินาที พิฆาต ไม่พลาดวัน
ท่านอย่าว่า อกุศล เข้าดลจิต
ให้ทำผิด ศีลธรรม กรรมมหันต์
เพราะเวรกรรม เก่าใหม่ ไล่ตามทัน
ประจวบกัน ทันเห็น ให้เป็นไป
แมวกับหนู คู่สังหาร ผลาญชีวาตม์
คอยพิฆาต เข่นฆ่า ไม่ปราศรัย
ต่างผลัดเปลี่ยน เวียนวน เหมือนกลไก
ใช้เวรไป ตามบท กฎของกรรม
ถ้าต่อยเขา เขาคอย ต่อยตามติด
จนตาปิด ปากห้อย ต่อยเตะซ้ำ
ถ้าสร้างเวร เวรต่อ ก่อเวรกรรม
ถูกจองจำ ซ้ำประหาร ผลาญชีวา

แล้วแต่บาป ที่ทำ กรรมน้อยใหญ่
ต้องเป็นไป ตามโทษ ที่โจทก์หา
ทั้งติดคุก ทุกข์ซ้ำ ช้ำอุรา
บาปยังพา ลงนรก ตกโลกันต์

ต้องค้นหา หลักฐาน วิจารณ์เก่ง
จงแลเล็ง เพ่งพินิจ อย่าคิดสั้น
แล้วจะทราบ บาปบุญ คุณอนันต์
เพื่อป้องกัน เวรกรรม ไม่ซ้ำรอย

ต้องรู้จัก หักใจ อย่าใฝ่ต่ำ
เลิกก่อกรรม ทำต่อ ไม่ท้อถอย
เพราะกิเลส ยั่วนัก มักใจลอย
ยิ่งทะยอย ยียวน ชวนกันมา

กิเลสแสร้ง แปลงกาย ได้หลายอย่าง
รูปต่าง ๆ ร่างเก๋ เสน่หา
ล่อให้หลง ดงรัก หนักอุรา
กิเลสพา เหาะเหิน เดินไปไกล

เป็นตึกราม งามหรู ดูสง่า
แปลงเป็นผ้า เหลือล้น ขนไม่ไหว
แปลงเป็นรถ สะกดจิต ให้ติดใจ
แปลงอะไร ก็ได้ ใครต้องการ

เป็นแก้วแหวน เงินทอง งามผ่องผุด
เทพบุตร เทพธิดา นัยน์ตาหวาน
แปลงเป็นเครื่อง เสริมสวย ช่วยนงคราญ
เป็นตัวมาร มายา คอยราวี

ยังแปลงเป็น อาหาร เปรี้ยวหวานเผ็ด
ผัดพะแนง แกงเป็ด เผ็ดหูฉี่
ทั้งไทยจีน แขกฝรั่ง ทำอย่างดี
ญี่ปุ่นมี หลายรส ไม่อดเลย

เงินที่สร้าง ภัตตาคาร ตระหง่านเงื้อม
แลละเลื่อม เหลื่อมหล้า เจ้าข้าเอ๋ย
ได้มาจาก กินกัน ไม่อั้นเลย
ช่างไม่เคย ยั้งคิด อนิจจา

จ่ายกันยุบ ยิบยับ จนทรัพย์ย่อย
จ่ายจนห้อย เทียนเหลา เท่าภูผา
จ่ายจนตึก ตึกใหญ่ ไล่ตามมา
สิ้นเงินตรา ค่าปาก มากเกินไป

กินได้ครึ่ง ทิ้งครึ่ง ไม่ถึงหมด
แต่เงินสด จ่ายหมด ลดไม่ได้
ยิ่งกินอวด เจ้าของร้าน รวยบานไป
สร้างตึกใหญ่ สูงเด่น เห็นทันตา

จงคำนวณ หวนคำนึง ถึงคนยาก
บริจาค ช่วยเด็ก อนาถา
เจียดจากค่า พุ่มเพื่อย ไม่เฉื่อยชา
แบ่งเงินมา ช่วยหนุน ได้บุญแรง

ท่านที่เป็น เศรษฐี มียศศักดิ์
ที่มีหลัก หน้าที่ มีตำแหน่ง
เพราะบุญช่วย อวยผล กุศลแรง
ประดุจแสง สุริยัน จันทิมา

มีบาปหนุน บุญสนอง เป็นสองแยก
กรรมจำแนก แยกย้าย ทั้งซ้ายขวา
บุญจะช่วย รวยเลิศ เชิดชีวา
บาปจะพา พลัดพราก ให้ยากจน

ให้โง่เง่า เต่าตุ่น เหมือนหุ่นเชิด
ปัญญาเลิศ แหลมฉลาด ประสาทผล
กรรมนิยม พรหมลิขิต ชีวิตคน
ให้รวยจน ด้อยเด่น เห็นกับตา

ตัวกิเลส นั้นหรือ คือ โลภ หลง
เฝ้าพะวง หลงเล่ห์ เสน่หา
มักละเมิด เพลิดเพลิน เกินอัตรา
กิเลสพา เพลี่ยงพล้ำ ซ้ำเสียใจ

เป็นมนุษย์ สุดดี กว่าสีห์สัตว์
แก้วิบัติ ขัดสน ของตนได้
ทั้งยังมี พระช่วย คอยอวยชัย
ได้กำไร เลิศล้ำ ต้องทำจริง

ต้องประหยัด จัด จด กำหนดนับ
สะสมทรัพย์ ทับทวี ให้ดียิ่ง
จะจำหน่าย จ่ายเจียด ละเอียดจริง
อย่าประวิง วันประหยัด จัดให้ดี

เร่งถนอม ออมสิน ของกินใช้
คอยซ่อมไว้ ใช้ทน ไม่บ่นปี้
แข็งขยัน หมั่นไป ไม่กี่ปี
หลักฐานดี มีเกียรติ ไม่เหยียดกัน

ระวังตัว กลัวเปลือง ตัดเรื่องยุ่ง
อย่าหมายมุ่ง พุ้งเพ้อ แบบเพ้อฝัน
มั่งมีทรัพย์ นับเลิศ เชิดชีวัน
เงินป้องกัน โรคจน ทุกคนเอย.

อย่าพูดแต่ปาก

๏ ชอบบ่นบอก ออกปาก อยากก้าวหน้า
ทำแต่ท่า ท่วงที จึงดียาก
เหมือนผีปอบ ชอบปูด พูดแต่ปาก
ดีแต่อยาก ปากว่า ไม่กล้าทำ

ต้องประหยัด จัดทุน รู้คุณค่า
จะก้าวหน้า ไปไกล ไม่ตกต่ำ
ทนเหนื่อยยาก บากบั่น ขยันทำ
จงกำหนด จดจำ เร่งทำงาน

ถือทำงาน เป็นเครื่อง เรื่องสนุก
จะพบสุข สมบัติ พัสถาน
จนก็หาย คลายทุกข์ สุขสำราญ
เป็นหลักการ ก้าวหน้า ล้ำค่าเอย ฯ

เสียสละประเสริฐสุด

คลองยิ่งตื้นขึ้นล่องต้องลำบาก
น้ำจะหลากไหลมาก็หาไม่
ไม่ทำบุญจุนเจือเอื้อเฟื้อใคร
บุญเก่าลดหมดไปไม่มีมา

คลองไม่ตื้นขึ้นล่องยิ่งคล่องมาก
น้ำก็หลากไหลล้นท้นหน้าท่า
ยิ่งทำบุญคุณที่มีเมตตา
ทรัพย์ไหลมาเหมือนน้ำในลำคลอง ฯ

ผู้ตักเตือนคือผู้หวังดี
ผู้ปรานีคือผู้ใหญ่
บัณฑิตไม่พยาบาท
นักปราชญ์ย่อมให้อภัย

พิมพ์ที่ บริษัท ประชาชน จำกัด (แผนกพิมพ์) 35 ซอยพิพัฒน์ ถนนสีลม พระนคร โทร. 32062
นายทรงเกียรติ เมณฑกา ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2512